

29 november—2 december

Debatter m. m.

Tisdagen den 29 november

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Persson i Heden ang. bestämmelserna om bostadsbidrag för ensamstående vid den första värnpliktstjänstgöringen.....	5
fru Eriksson i Stockholm ang. statlig upplysningsverksamhet som bekostas med enskilda gåvomedel.....	6
herr Kellgren ang. principerna för statsverkets mottagande av enskilda gåvomedel.....	7
herr Henningsson ang. formerna för beslut om förändringar beträffande Sveriges Radios programverksamhet.....	7
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. förbättrad sjukvårdsersättning för pensionärer.....	8
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Jansson ang. ordningen för täckande av utgifter för krigsmakten.....	9
fru Lindberg ang. information om ändringar i lagen om allmän försäkring.....	9
herr Wikner ang. skydd för partibeteckning vid landstings- och kommunalfullmäktigeval.....	9
herr Andersson i Storfors ang. tidpunkten för avlämnande av proposition med anledning av arrendelagsutredningens förslag.....	9

Onsdagen den 30 november

Ersättning för skada genom tandbehandling.....	11
Järnvägspolitiken m. m.....	14

Rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.....	41
Åtgärder för att hindra skatteflykt.....	47
Internationella skattefrågor.....	54
Meddelande ang. plena.....	62
Ändrade grunder för bankernas kreditbedömning.....	63
Ökad rättssäkerhet för barn i vårdnadsmål.....	64
Effektivisering av rättsvärden.....	66
Sabbatsår.....	78
En ny jaktorganisation.....	92
Interpellationer av:	
fru Torbrink ang. ett enhetligt formulär för hyreskontrakt, m. m.	98
fröken Ljungberg ang. yttrande- och tryckfrihetens gränser för olika sorters media.....	99
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Westberg ang. utbetalningen av stipendier och studielån.....	100
herr Elmstedt ang. aviserad översyn av bestämmelserna om avgifter i samband med examina och prövningar.....	100
herr Arvidson ang. förfarings sättet vid intagning till gymnasiet	100
fru Ryding ang. SIDA:s stipendieringsprinciper för utländska studenter.....	100
herr Björk i Göteborg ang. åtgärder mot störande av mötesfrid	100
herr Boo ang. viss utsträckning av SJ:s studeranderabatt.....	100
herr Hector ang. beställningar hos svenska företag föranledda av annat lands krigsdeltagande.....	100

Torsdagen den 1 december

Svar på frågor av:	
herr Johansson i Växjö ang. den militära tolkningen efter motorfordon.....	101
herr Enskog ang. sammansättningen av lösnings- och rengöringsmedel som användes vid statens anläggningar.....	102
herr Nilsson i Bästekille ang. ekonomisk hjälp till vissa ålfiskare	104
herr Hamrin i Kalmar ang. utnyttjandet av medel för bildande av naturreservat enligt naturvårdslagen.....	106
Svar på interpellation av herr Wiklund i Stockholm ang. ökade biståndsinsatser åt flyktingar i Afrika.....	109
Interpellation av herr Nihlfors ang. skatteuttaget på retroaktiva löneutbetalningar.....	113
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Wiklund i Härnösand ang. åtgärder mot svartabörsförsäljning av lägenheter.....	115

	Sid.
herr Jönsson i Ingemarsgården ang. fördelningen av hästar på olika behov inom totalförsvaret	115
herr Holmberg ang. åtgärder till förebyggande av att vissa pensionärer påföres kvarskatt	115
herr Börjesson i Falköping ang. skatteåterbäringen till vissa finländska arbetstagare i Sverige	115
herr Nordstrandh ang. förfaringssättet vid intagning till gymnasiet	115

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 30 november

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	10
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 144, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	10
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 50, ang. redogörelse från Nordiska rådets fjortonde session	10
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 42, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	10
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 57, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	10
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 55, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	10
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt sjuttonde ordinarie möte	11
— nr 10, ang. godkännande av ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m.	11
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 57, om ändrad lydelse av 13 § förordningen angående tullrestitution, m. m.	11
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 143, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. verkställd granskning av statsverket	11
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 53, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. verkställd granskning av statsverket m. m.	11
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 58, i anledning av § 37 i riksdagens revisorers berättelse ang. verkställd granskning av statsverket . . .	11
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 52, i anledning av viss paragraf i riksdagens revisorers berättelse över den av dem verkställda granskningen av statsverket	11
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 25, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. verkställd granskning av statsverket, m. m.	11
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 145, om ersättning för skada genom tandbehandling	11
— nr 146, ang. järnvägspolitiken m. m.	14
— nr 147, om utredning angående folkrörelsernas arkiv	41
— nr 148, om kontinuerlig mikrofilmning av svensk dagspress	41

	Sid.
— nr 149, ang. inspektion och inventering av statliga myndigheters bibliotek.....	41
— nr 150, ang. inrättande av interna abonnentväxlar vid statens anläggningar.....	41
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 51, ang. rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.....	41
— nr 55, om ändring i kommunalskattelagen, m. m. (åtgärder för att hindra skatteflykt).....	47
— nr 54, om ändring i kommunalskattelagen, m. m. (internationella skattefrågor).....	54
— nr 56, ang. godkännande av avtal med Filippinerna för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.....	62
— nr 58, ang. beskattningen av kostnadsersättning till riksdagsledamot.....	62
— nr 61, ang. godkännande av tilläggsavtal till avtalet med Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.....	62
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 48, ang. förbudet mot pantsättning av aktier i vissa bolag.....	63
— nr 49, ang. ändrade grunder för bankernas kreditbedömning.....	63
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 40, om ökad rättssäkerhet för barn i vårdnads mål.....	64
— nr 41, om effektivisering av rättsvården.....	66
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 73, om sabbatsår.....	78
— nr 75, ang. ändring i lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, m. m.....	92
— nr 76, ang. ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen om arbetstidens begränsning, m. m.....	92
— nr 77, om ändrad lydelse av 12 § och 13 § 1 mom. sjöarbetstidslagen	92
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. kvalitetsbestämmelserna vid inlösen av brödsäd.....	92
— nr 17, om utredning angående anläggningar för konstittorkning av vallfoder.....	92
— nr 20, om en ny jaktorganisation.....	92
— nr 21, ang. Sveriges självförsörjning med livsmedel.....	98
— nr 22, ang. veterinärstyrelsens handläggning av frågor om ersättning enligt epizootilagen.....	98
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 57, om vården av och lämpliga sysselsättningar för handikappade.....	98
— nr 58, om trafikproblemen i större tätorter.....	98

Tisdagen den 29 november

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande november.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 162, med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475).

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 8—10, statsutskottets utlåtanden nr 143—150, bevillningsutskottets betänkanden nr 50, 51, 53—58 och 61, bankoutskottets utlåtanden nr 48 och 49, första lagutskottets utlåtanden nr 40—42, andra lagutskottets utlåtanden nr 57, 58, 73 och 75—77, tredje lagutskottets utlåtanden nr 52 och 55, jordbruksutskottets utlåtanden nr 16, 17, 20—22 och 25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 57 och 58.

§ 4

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Svensson* i Kungälv, till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående den svenska ståndpunkten till den senaste FN-resolutionen om Sydrhodesia, samt

herr *Hedlund*, till hans excellens herr statsministern angående besparings- och rationaliseringsåtgärder inom den statliga förvaltningen.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 5

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras *dels* statsutskottets utlåtande nr 144, bevillningsutskottets betänkande nr 50, första lagutskottets utlåtande nr 42, andra lagutskottets utlåtande nr 57 och tredje lagutskottets utlåtande nr 55 i nu nämnd ordning närmast efter utrikesutskottets utlåtande nr 8, *dels* bevillningsutskottets betänkande nr 57 närmast efter utrikesutskottets utlåtande nr 10, *dels* bevillningsutskottets betänkande nr 53, andra lagutskottets utlåtande nr 58, tredje lagutskottets utlåtande nr 52 och jordbruksutskottets utlåtande nr 25 i angiven ordning närmast efter statsutskottets utlåtande nr 143, *dels* bevillningsutskottets betänkande nr 55 närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 51.

Denna hemställan bifölles.

§ 6

Interpellation ang. bestämmelserna om bostadsbidrag för ensamstående vid den första värnpliktstjänstgöringen

Ordet lämnades på begäran till

Herr PERSSON i Heden (cp), som yttrade:

Interpellation ang. statlig upplysningsverksamhet som bekostas med enskilda gåvomedel

Herr talman! Enligt familjebidragsförordningen kan under ensamståendes första militära utbildning utgå bidrag för den värnpliktiges bostadskostnad, dock under vissa förutsättningar. I dylika fall skall alltid tillsynsmyndigheten inom försvarets civilförvaltning lämna sitt medgivande. Ansökningar om dessa bostadsbidrag behandlas synnerligen restriktivt. Av anvisningar till familjebidragsförfattningarna att döma kan bostadsbidrag för ensamstående värnpliktigs bostad utgå vid två olika tillfällen.

I det första fallet är det fråga om bostad, som den värnpliktige innehar vid tjänstgöringens början och som han med betydande ekonomisk olägenhet skulle nödgas avstå, om han icke erhöle bostadsbidrag. Det andra fallet avser bostadsbidrag för att trygga den värnpliktiges tillgång till bostad vid uttryckningen.

Dessa tillämpningsbestämmelser har vid upprepade tillfällen tolkats mycket olika av kommunala myndigheter å ena sidan samt av tillsynsmyndigheten å den andra. Försvarets tillsynsmyndighet har nämligen vid upprepade tillfällen avslagit ansökningar om bostadsbidrag, trots att ifrågavarande föreskrifter skulle kunnat tillämpas. Detta har medfört betydande svårigheter för de kommunala myndigheterna. Den allvarligaste svårigheten har dock drabbat den sökande värnpliktige, som efter fullföljd utbildning stått utan bostad och därmed också utan möjlighet att återgå till sitt forna arbete.

Den synnerligen restriktiva behandlingen och möjligheterna till olika tolkningar av bestämmelserna torde kunna motivera en översyn av tillämpningsföreskrifterna, så att generösare tolkning möjliggörs.

Med stöd av det anförda hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ställa följande fråga:

Är statsrådet villig att ompröva bestämmelserna om bostadsbidrag för ensamstående vid den första värnpliktstjänstgöringen i syfte att skapa en generösare behandling?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. statlig upplysningsverksamhet som bekostas med enskilda gåvomedel

Ordet lämnades på begäran till

Fru ERIKSSON i Stockholm (s), som yttrade:

Herr talman! Försvarets högsta ledning har använt en för svensk statsförvaltning helt främmande metod att sprida upplysning om sin verksamhet. Enligt vad som i pressen relaterats har medel ställts till förfogande för överbefälhavaren från företrädare för den privata industrien, som bland annat även har leveranser till försvaret.

I en enkel fråga till försvarsministern i fjol angående överbefälhavarens uttalande i kärnvapenfrågan påtalade jag den styrka, med vilken ÖB:s mening spreds bland annat via egna presskonferenser, som gavs i norr och söder, i öst och väst i vårt långa land. Den intensiva upplysningsverksamheten kunde innebära risk för missförstånd eftersom den kunde uppfattas som uttryck för vad de politiskt ansvariga, regering och riksdag, menade i frågan.

Sedan det nu blivit känt, att privata medel underlättat PR-verksamheten är det av stort allmänt intresse att få klargjort vad som utförts för dessa medel och till vilka upplysningen riktats. Av intresse är självklart också att få veta, om de skänkta medlen varit skattefria såsom avdragsgilla i en affärsverksamhet.

Med stöd av det ovan anförda ber jag att få interpellera statsrådet och

Interpellation ang. principerna för statsverkets mottagande av enskilda gåvomedel
Interpellation ang. formerna för beslut om förändringar beträffande Sveriges Radios programverksamhet

chefen för försvarsdepartementet om en redogörelse kan lämnas riksdagen för sådan upplysningsverksamhet, som bedrivits med privata medel, skänkta till en särskild fond, likaså om meddelande kan lämnas om bland vilka kategorier sådan upplysning anses böra spridas och slutligen om sådana medel befrias från skatt såsom avdrag i privat verksamhet.

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Interpellation ang. principerna för statsverkets mottagande av enskilda gåvomedel

Ordet lämnades på begäran till

Herr KELLGREN (s), som yttrade:

Herr talman! På ett berättigat sätt har de penningmedel som från enskilt håll ställts till ÖB:s förfogande i syfte att främja krigsmaktens intressen i allmänhet, bl. a. genom viss representation, väckt stor offentlig uppmärksamhet. Det rör sig inte endast om betydande penningbelopp — över 100 000 kronor sedan 1961 — som utan offentlig insyn kunnat disponeras av ÖB och chefen för försvarsstaben, utan också om viktiga principfrågor beträffande lämpligheten av att enskilda på sätt som här skett bereds tillfälle påverka publicitet och information på ett så centralt och viktigt område som försvaret.

JK ifrågasätter i sin utredning om inte frågan om medlens mottagande bort underställas regeringens prövning. JK uttalar vidare att det borde vara klart att statsverket inte alltid bör utan vidare ta emot erbjudna gåvo- och donationsmedel. Vilka omständigheter som är att beakta vid prövningen av frågan, om sådana medel lämpligen bör tas emot för statsverkets räkning, är däremot vanskligt att generellt ange,

påpekar JK, och lämnar vidare den upplysningen att gällande bestämmelser lämnar föga ledning för myndigheternas bedömande av lämplighetsfrågan. JK har även för ÖB uttalat att det med fog kan hysas tvekan om det principiellt lämpliga i att ÖB och försvarsstabschefen förfogar över från enskilt håll skänkta medel. JK har för egen del den uppfattningen att gåvorna inte bort tas emot. ÖB har upplyst om att de båda fonderna kommer att avvecklas.

Under hänvisning till ovanstående anhåller jag till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få rikta följande fråga:

Kommer bestämmelser och regler att från regeringens sida utfärdas som klarlägger när och under vilka villkor statsverket får mottaga enskilda gåvomedel?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Interpellation ang. formerna för beslut om förändringar beträffande Sveriges Radios programverksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Herr HENNINGSSON (s), som yttrade:

Herr talman! I anledning av Sveriges Radios beslut om förändringar beträffande programverksamheten i avsikt att renodla innehållet på de olika kanalerna för radions program 1, 2 och 3 har ett vitt utbrett missnöje kommit till uttryck.

Man ställer sig frågande inför ändamålet att placera de delar av programverksamheten, som i speciell grad intresserar våra pensionärer, till kanal 3 då många av dessa endast har möjlighet att avlyssna program 1.

Det har framkastats tanken att det skulle vara kommersiella intressen som skulle ha utövat inflytande på omläggningen. En och annan känner sig styrkt

Interpellation ang. förbättrad sjukvårdsersättning för pensionärer

i denna misstanke därigenom att man i ett program i radion uppmanats att man som anhörig till pensionär genom omläggningen fått ett värdefullt tips om att det vore lämpligt med en ny radioapparat till julklapp.

Man ifrågasätter också om den besparing som eventuellt kan uppstå för Sveriges Radio kan vara motiverad med tanke på de mångdubbelt större utgifter som kommer att drabba kanske hundratusentals pensionärer. Därtill kan det förutses att betydande kostnader kommer att krävas för omläggning av radioanläggningarna på våra sjukhus och vårdanstalter om de där intagna skall beredas valmöjligheter bland de olika programmen. På grund av allmänhetens bristande kännedom om beslutsfunktionernas placering i dessa frågor angripes regering och riksdag för denna, som man säger, omotiverade omläggning utan hänsyn till lyssnarna. Det måste därför anses angeläget att den kritik som sålunda kommit till uttryck, på grund av bristande kännedom om verkliga förhållandet, blir belyst och förklarad. En redogörelse för omläggningens verkliga orsaker är därför i hög grad motiverad.

Med hänvisning till vad ovan anförts ber jag att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Anser statsrådet att beslutsfunktionerna är på ett tillfredsställande sätt förankrade i nu gällande regler, då en för hela folket så betydelsefull förändring kan ske utan vare sig regeringens eller riksdagens hörande?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Interpellation ang. förbättrad sjukvårdsersättning för pensionärer

Ordet lämnades på begäran till

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp), som yttrade:

Herr talman! Till folkpensionärernas sjukförsäkringsförmåner hör *dels* ersättning för kostnader för medicin, *dels* fri sjukhusvård.

Bestämmelserna om ersättning för sjukhusvård innebär att en folkpensionär vid sjukdom efter 67 års ålder erhåller fri vård under 180 dagar. För andra åldersklasser förekommer ingen begränsning i tidshänsed. Folkpensionärerna är således missgynnade så till vida att de, sedan de 180 dagarna gått, själva får svara för sina vårdkostnader.

Detta förhållande har uppmärksamats i riksdagen vid ett flertal tillfällen alltsedan de nuvarande bestämmelserna kom till 1959. Frågan ligger sedan 1964 under behandling i 1961 års sjukförsäkringsutredning.

I år har flertalet svenskar fått förbättrade sjukförsäkringsförmåner. Karensbestämmelserna har blivit förmånligare och — vilket icke minst gynnar högre inkomsttagare — sjukpenningen har höjts. Reformen, som träder i kraft vid årsskiftet 1966/67, beräknas kosta hela 770 miljoner kronor. Pensionärernas mindre gynnsamma ställning inom sjukförsäkringen kvarstår emellertid.

Mot denna bakgrund är det angeläget att sjukförsäkringsutredningen uppmanas att utan onödigt dröjsmål framlägga förslag om förbättrade sjukvårdsförmåner för pensionärerna.

Under åberopande av ovanstående motivering anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet påskynda behandlingen i 1961 års sjukförsäkringsutredning av frågan om förbättrad sjukvårdsersättning för pensionärerna, så att förslag om en uppmjukning av den nuvarande begränsningen av förmånerna till 180 dagar snarast kan föreläggas riksdagen?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse till Konungen, nr 332, i anledning av väckta motioner om krediter till s. k. familjeskogsbruk.

§ 12

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr förste vice talmannen:

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), motionerna:

nr 975, av herr *Björkman m. fl.*,

nr 976, av herr *Larsson* i Umeå *m. fl.*,
och

nr 977, av herr *Sjöholm m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 152, om vissa intrång i Stora Sjöfallets nationalpark, motionen nr 978, av herr *Tobé m. fl.*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 156, med förslag till radioansvarighetslag, motionerna:

nr 979, av herrar *Björkman* och *Nordgren*, samt

nr 980, av fru *Gärde Widemar* och herr *Hamrin* i Jönköping; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 158, med förslag till lag angående ändrad lydelse av punkterna 1 och 2 i bestämmelserna om införande av lagen den 29 juli 1966 (nr 453) om vad som är fast egendom, m. m., motionen nr 981, av herr *Regnéll m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 13

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 30 november—1 december 1966 på grund av resa till Köpenhamn.

Stockholm den 29 november 1966

Tage Erlander

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 14

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Jansson*, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående ordningen för täckande av utgifter för krigsmakten,

fru *Lindberg*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående information om ändringar i lagen om allmän försäkring,

herr *Wikner*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående skydd för partibeteckning vid landstings- och kommunalfullmäktigeval, samt

herr *Andersson* i Storfors, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående tidpunkten för avlämnande av proposition med anledning av arrendelagsutredningens förslag.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.10.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 30 november

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 24 innevarande november.

§ 2

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna nr 975—977;

till jordbruksutskottet motionen nr 978; och

till lagutskott motionerna nr 979—981.

§ 3

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Persson* i Heden, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående bestämmelserna om bostadsbidrag för ensamstående vid den första värnpliktstjänstgöringen,

fru *Eriksson* i Stockholm, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående statlig upplysningsverksamhet som bekostas med enskilda gåvomedel,

herr *Kellgren*, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående principerna för statsverkets mottagande av enskilda gåvomedel,

herr *Henningsson*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående formerna för beslut om förändringar beträffande Sveriges Radios programverksamhet, och

herr *Jönsson* i Ingemarsgården, till

herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående förbättrad sjukvårdsersättning för pensionärer.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 4

Föredrogs vart för sig utrikesutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation;

statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse från Nordiska rådets fjortonde session, såvitt skrivelsen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i anslutning härtill väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet;

tredje lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i

Ersättning för skada genom tandbehandling

vad skrivelsen hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet; utrikesutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt sjuttonde ordinarie möte, och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandels-sammanslutningen, m. m.;

bevillningsutskottets betänkande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 13 § förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution, m. m.; samt

statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av riksdagens år 1965 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen hänvisats till statsutskottet.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 5

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av riksdagens år 1965 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m., såvitt berättelsen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1, 2, 3 a), 4 och 5

Lades till handlingarna.

Punkten 3 b

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Föredrogs och lades till handlingarna andra lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av § 37 i riksdagens år 1965 församlade revisorers berättelse

angående verkställd granskning av statsverket.

§ 7

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av viss paragraf i riksdagens revisorers berättelse över den år 1965 av dem verkställda granskningen av statsverket.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets utlåtande nr 25, i anledning av riksdagens år 1965 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, m. m., såvitt berättelsen hänvisats till jordbruksutskottet.

§ 9**Ersättning för skada genom tandbehandling**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av väckt motion om ersättning för skada genom tandbehandling.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Förra våren skildrade flera svenska tidningar ett människöde, som säkert upprörde de flesta av oss.

Det var en kvinna som för då tio år sedan hade gått till sin tandläkare för att låta dra ut en tand och få en guld-brygga inopererad. Den första operationen, som kostade henne omkring 900 kronor, misslyckades. Hon fick göra en ny, som kostade närmare 1 000 kronor. Inte heller den operationen lyckades. En annan tandläkare, som hon därefter besökte, ansåg att de gjorda operationerna varit helt felaktigt utförda. Han gjor-

Ersättning för skada genom tandbehandling

de frenetiska försök att rätta till det hela men tvingades till slut ge upp.

Upprepade andra försök att göra någonting misslyckades likaså. Då de rötter som bryggorna byggts på skulle dras ut, trasades käkbenet sönder. Kvinnan förlorade de flesta av sina tänder. Hon kan nu sedan flera år tillbaka inte äta annat än flytande föda. Hon drabbas av yrsel och huvudvärk och ganska naturligt även av svår depression. Hon kan inte längre arbeta. Den affärsrörelse som hon skött i många år får förfalla. Hon tvingas leva på pengar från sjukkassan och på det sparade kapital hon har kvar sedan mer än 10 000 kronor gått åt till den tandbehandling som hon på — kan det tyckas — goda grunder vill skylla allt sitt lidande på. Av en framgångsrik affärskvinna har blivit ett människovrak med ett långt fysiskt och psykiskt lidande bakom sig och kanske utan mycket annat att se fram mot än fortsatta lidanden.

Denna kvinna är inte ensam om sitt öde. Sedan det blev känt att saken skulle tas upp här i riksdagen har en hel rad människor med samma problem hört av sig. Det ena människoödet efter det andra har passerat revy. Människor som varit friska och vitala har efter tandbehandlingar, som de själva trodde var rutinoperationer, drabbats av lidanden som i de flesta fall lett till total invaliditet.

I all vettig mening är dessa människor sjuka, invalidiserade. För en lekman tycks det också rimligt att de tandbehandlingar de genomgått måste ha haft någonting att göra med deras tillstånd — kanske varit helt avgörande. Detta förnekas inte heller av den expertis som undersökt fallen. Men eftersom det inte kan bevisas att de tandläkare som utfört behandlingarna gjort sig skyldiga till några operationstekniska fel, så kan något skadestånd inte utdömas och patienterna inte få någon ersättning. Ibland kan den korta preskriptionstiden för sådana här fall — två år

— göra att ett fall över huvud taget inte blir prövat av medicinalstyrelsens disciplinnämnd.

Jag varken kan eller vill ta upp frågan om disciplinnämnden i dessa fall har handlat korrekt eller inte. Ingenting tyder på att disciplinnämnden skulle ha gjort några fel, men mycket talar för — om man ser saken mindre ur juridisk synpunkt och mera från rent förnuftiga, mänskliga utgångspunkter — att de lagregler, enligt vilka disciplinnämnden handlat i dessa fall, måste vara felaktiga.

Det finns flera allvarliga nackdelar med de nuvarande ansvarsreglerna. I tandvårdsfallen kan den korta preskriptionstiden vara ett problem. Symtomen på att en skada inträtt kommer ofta ganska sent efter den utförda behandlingen. Undersökningen av vad som inträffat tar tid. Och när disciplinnämnden i sinom tid skall pröva ärendet har kanske tvåårsfristen gått ut.

En annan oformlighet ur rättssynpunkt är att det är den skadelidande som har bevisbördan. Detta gäller såväl inom tandvården som inom den allmänna sjukvården. Det är klart att patienten enligt denna princip kommer i underläge. Han eller hon måste först och främst — ofta i ett psykiskt mycket nedgången tillstånd — ha kraft att göra en anmälan. Denna anmälan måste göras i god tid före preskriptionstidens utgång. Och det är patienten som skall bevisa att det är läkaren eller tandläkaren som gjort sig skyldig till fel eller försumelse.

Den tredje och kanske viktigaste svagheten är att det är nödvändigt att konstatera att fel eller försumelse begåtts av läkare eller tandläkare för att ersättning skall kunna utgå. Den som kan visa att en läkare eller en tandläkare gjort sig skyldig till fel får ersättning, den som inte kan det blir utan. Om patienten de facto drabbas av en kanske obotlig skada, om han eller hon — som i det tandvårdsfall jag refererade —

Ersättning för skada genom tandbehandling

mist all sin arbetsförmåga, ja även om ett ingrepp lett till döden, så spelar detta ingen roll. Har operationen — som det heter i lagtexten — utförts lege artis och medicinalstyrelsens disciplinnämnd inte kan beslå läkaren med fel kan skadan vara hur klart påvisbar och hur allvarlig som helst ur medicinsk synpunkt, ur juridisk synpunkt existerar den över huvud taget inte. Detta kan knappast vara ett rimligt förhållande i ett rättssamhälle, där lagstiftningen i övrigt går ut på att skydda den svagare parten.

Medicinalstyrelsen har själv också insett att den nuvarande situationen är otillfredsställande. I ett remissvar 1959 med anledning av ett utredningsförslag om skadestånd i offentlig tjänst har styrelsen föreslagit att patienter som tillfogats skador i samband med sjukhusbehandling borde få ersättning alldeles oavsett om personal inom sjukhuset kunde anses ha varit vållande. Styrelsen ansluter sig i detta avseende till de principer som dragits upp av rättsprofessorn Ivar Strahl när han i flera utredningsarbeten under 1950- och 1960-talen har hävdats att man inom skadeståndsrätten bör införa s. k. strikt ansvar för vissa slag av skador.

För min del tycker jag att man inom den medicinska vården borde införa sådana regler om skadestånd. Men de bör då givetvis inte begränsas till läkare och tandläkare i offentlig tjänst, utan även omfatta de privatpraktiserande. I annat fall uppstår en ny godtycklig gränsdragning mellan dem som kan få hjälp och dem som inte kan få det. Ett sådant system, där man alltså kan nöja sig med att konstatera om en skada har inträffat och betala ersättning med hänsyn härtill, skulle ha fördelar för både patienter och läkare eller annan personal inom tand- och sjukvård. Patienten kan i ett sådant fall vända sig till medicinalstyrelsen i syfte att få hjälp, inte för att få sin läkare eller tandläkare fälld för vårdslöshet. Det behöver alltså

inte uppstå någon konflikt mellan patienten och hans läkare. Patienten kan kanske få hjälp av sin läkare för att positivt utröna vari skadan består och på det viset få hjälp att hävda kravet på ersättning. Bedömningen blir också med ett sådant system mer inriktad på det föreliggande behovet hos den lidande patienten och mindre på skuldfrågan.

När sedan medicinalstyrelsen tar itu med disciplinfrågorna — och det är alldeles klart att i fall där man kan misstänka att det föreligger någon form av försumlighet måste disciplinfrågan diskuteras och prövas — blir det en process som patienten kan hållas helt utanför.

Lagstiftningsarbete pågår sedan ganska länge på detta område. Försök görs att få till stånd enhetliga regler för de nordiska länderna. Frågan har vid flera tillfällen varit uppe i Nordiska rådet, där bl. a. ledamoten av den här kammaren fru Gärde Widemar framfört flera förslag om att den typ av strikt ansvar jag här talat om bör införas. Och då inte bara inom det medicinska området utan även i andra fall, där av olika skäl de nuvarande lagreglerna inte är tillfredsställande ur de skadelidandes synpunkt, t. ex. när det gäller skador som vållats av barn. Det är ju ganska meningslöst att försöka bedöma ansvarigheten hos ett barn.

Jag tror inte att det finns någon anledning att tro att den utredning som utskottet hänvisar till — den utredning som pågår inom justitiedepartementet — skulle leda fram till förslag som löser de problem jag tagit upp i denna motion; frågan om hur skadestånd skall kunna utgå även när en skadevållande inte kan fällas till ansvar för fel eller försummelse. Såvitt jag har kunnat förstå innebär detta utredningsarbete — utredningen tillsattes i somras efter det att min motion hade väckts — en fortsättning på den av f. d. justitierådet Wallin ledda s. k. skadeståndskommitténs arbete. Där tar man ju klart avstånd

Järnvägspolitiken m. m.

ifrån tanken på att införa s. k. strikt ansvar.

Det är trots allt glädjande att utskottet ansett att saken behöver utredas. Motionen är alltså inte avstyrkt, och jag har därför inte något yrkande.

Det har sagts att en proposition i detta ärende kan väntas under nästa år. I så fall blir det ett utmärkt tillfälle att ta upp denna fråga på nytt.

Givetvis är detta inte någon tröst för de människor, för vilkas skull jag väckte denna motion. En av de drabbade fick när hon, sedan alla andra möjligheter utfömts, vände sig till regeringen för att få någon rättelse detta besked: »Kungl. Maj:t finner framställningen ej föranleda vidare åtgärd.» Det besked som riksdagen ger i dag kommer att bli ungefär lika uppmuntrande.

Vi har ganska lätt här i landet att skapa stora sociala reformer som ger trygghet för de många, och det är bra att vi kan göra det. Det är bara synd att det skall vara så svårt att få till stånd de mycket mindre genomgripande reformer i vårt lagstiftningsarbete som skulle hindra att små grupper i samhället — som de jag har talat om nu — eller enskilda individer kommer i kläm, människor som lider nöd trots den allmänna välfärden, som känner otrygghet trots den allmänna rättstryggheten.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Järnvägspolitiken m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 146, i anledning av väckta motioner angående järnvägspolitiken m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Axel Kristiansson* och *Nils-Eric Gustafsson* (I: 446) och den andra inom andra kammaren av herrar *Gomé* och *Vigelsbo* (II: 537), hade hemställts att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t an-

hålla om skyndsam översyn av järnvägspolitiken och särskilt frågan om järnvägsnedläggningarna med hänsyn till de sociala och näringspolitiska krav som järnvägspolitiken borde tillgodose.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åkesson m. fl.* (I: 458) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 552), hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte begära förslag till en allsidig kartläggning av de trafikmässiga, ekonomiska, sociala och lokaliseringspolitiska aspekterna på den 1963 beslutade statliga trafikpolitiken mot bakgrunden av de senaste årens snabba strukturförvandling av den kollektiva trafiken.

Slutligen hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström m. fl.* (I: 452) och den andra inom andra kammaren av herr *Dahlgren m. fl.* (II: 533), hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala *dels* att planeringsråden och landstingen måtte utgöra remissinstanser beträffande järnvägsnedläggningar inom dessa myndigheters områden enligt i motionerna uppdragna riktlinjer, *dels* att en redogörelse för hur kostnaderna för den s. k. kollektivbiljetten fördelade sig på olika bandelar samt för vilka bandelar som vore avsedda att nedläggas under året årligen måtte införas i statsverkspropositionen.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 446 och II: 537 samt I: 458 och II: 552 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 452 och II: 533 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande motionerna I: 446 och II: 537 samt I: 458 och II: 552 av herrar *Ivar Johansson*, *Harry Carlsson*, *Nils Theodor Larsson*, *Nyman*, *Karl-Erik*

Järnvägspolitiken m. m.

Eriksson, Ståhl och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herr *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 446 och II: 537 samt I: 458 och II: 552, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört rörande en skyndsam översyn av järnvägspolitiken, särskilt frågan om järnvägsnedläggningarna, samt rörande behovet av en allsidig kartläggning av de trafikmässiga, ekonomiska, sociala och lokaliseringpolitiska aspekterna på den år 1963 beslutade statliga trafikpolitiken;

2) beträffande motionerna I: 452 och II: 533 av herrar *Ivar Johansson, Harry Carlsson, Nils Theodor Larsson, Nyman, Karl-Erik Eriksson, Ståhl* och *Eliasson* i Sundborn, fröken *Elmén* samt herr *Gustafsson* i Kårby, vilka ansett att utskottet under II. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 452 och II: 533, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala *dels* att planeringsråden och landstingen måtte utgöra remissinstanser beträffande järnvägsnedläggningar inom dessa myndigheters områden, *dels* att en redogörelse för hur kostnaderna för den s. k. kollektivbiljetten fördelade sig på olika bandelar samt för vilka bandelar som vore avsedda att nedläggas under året årligen måtte införas i statsverkspropositionen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Redan det förhållandet att det utan någon proposition i ämnet har väckts tre motionspar i denna fråga om glesbygderna och järnvägarna visar hur pass aktuellt och brännande hela detta problem är. Detta gäller inte bara i skogsbygderna, utan även nere i Skåne, i östra Götaland, i Småland och Västergötland, ja, hela vägen

norrut har man kännning av det.

Jag vill ganska eftertryckligt betona att det, när man här diskuterar järnvägspolitiken, ingalunda förhåller sig så, som det antydde i något av remissutlåtandena, att man skulle anklaga järnvägsstyrelsen för att medvetet försämra trafiken i avsikt att ha detta som förevändning för att lägga ned järnvägarna. Jag tillbakavisar bestämt att någon som helst sådan uppfattning skulle vidlåda motionerna, och därvidlag vågar jag tala för samtliga motioner, eftersom jag under utskottsarbetet haft tillfälle att ganska grundligt syssla med denna fråga. Över huvud taget är jag tacksam för att fjärde avdelningen i statsutskottet inte har motsatt sig det omfattande remissförfarande och den ingående behandling som detta ärende har underkastats.

Problemet är dock, som sagt, mycket brännande, och därför är det nödvändigt att det på något sätt blir genomdiskuterat. Naturligtvis kan man, som LO har gjort i ett remissvar, hävda att strukturförändringen kan mötas på i princip två olika sätt: antingen genom att man försöker bromsa förändringen och avskära de sektorer i samhället som berörs därav från dess verkningar eller genom att man försöker påskynda och underlätta anpassningen till de nya förhållandena. Den första metoden leder till en uppbromsad framstegstakt och så småningom till ekonomisk stagnation och tillbakagång, den senare till en påskyndad ekonomisk expansion och snabbare stegring av levnadsstandarden.

Yttrandet ger en god bild av det tänkesätt som ligger bakom. Det är klarare och mer komprimerat än vad man i allmänhet är van vid i dessa debatter. Men det måste nog tyvärr sägas att problematiken i verkligheten inte är så enkel. Man behöver bara kasta en blick på hur det ter sig, herr talman, i storstäderna och i praktiskt taget alla tätorter, i varje fall i de expanderande

Järnvägspolitiken m. m.

tätorterna. De problem som uppstår genom glesbygdernas snabba avfolkning blir icke mindre i städerna och tätorterna än i den berörda glesbygden. Jag kan som exempel — det gäller inte bara mitt eget län — peka på fördelningen av bostadskvoterna i dessa orter. Aldrig förr har man, såvitt jag vet, i länsbostadsnämnderna haft så stora bekymmer för hur kvoterna skulle fördelas som man haft i år när de över lag varit för knappa, helt enkelt därför att samhället icke har tillräckliga resurser att sörja för tillräckligt med bostäder och bostadsbyggande. Denna uppgift — för att inte säga belastning — som samhället nu har tagit på sig blir så mycket allvarligare och svårare just på grund av den accelererade utflyttningen från glesbygderna. Den uppfattningen är företrädd på många håll. Nog skulle man även på dessa håll kunna fråga sig: Vore det inte bättre för både glesbygden och tätorterna att försöka dämpa takten i själva omflyttningen, förbättra kommunikationerna, försöka få människorna att bo kvar i sina bostäder, även om dessa ligger några mil från den tätort där de har arbete, än att de partout skall packa ihop sig i denna tätort? Skulle inte utvecklingen därigenom bli betydligt lugnare och bättre för både tätorten och glesbygden?

Det är den frågan jag tror måste ställas på nytt men annorlunda formulerad än den hittills varit. Det är här, herr talman, kommunikationerna kommer in i bilden. Det är här som även statens järnvägar skall spela sin roll.

Om man tittar litet närmare på dessa problem — det ter sig väl olika på olika håll i landet, men man får generalisera utifrån de erfarenheter man personligen har — är det tyvärr i hög grad så, att SJ-politiken för närvarande är inriktad på den långa, snabba och ur den synpunkten effektiva och även mer inkomstbringande trafiken, i förs-

ta rummet godstrafiken, i andra rummet persontrafiken. Vi har emellertid växande grupper av människor, i varje fall i områdena kring de större städerna, som sugts in till städerna av bättre försörjningsmöjligheter och som man omöjligen kan bereda bostäder åt där och som man därför måste söka hjälpa, så att de kan bo kvar i sina hemorter och pendla mellan bostaden och arbetsplatsen.

För detta krävs en järnvägstrafik och en landsvägstrafik av annan typ än den som nu i allmänhet förekommer. Vi måste ha bättre och snabbare tåg för att kunna ta upp konkurrensen med den individuella persontransporten per bil. Om man föredrar att lyfta över transporter till landsvägsbussar, måste man ha godtagbara bussar, både i fråga om hastighet och punktlighet. En sådan busstrafik måste också anpassas efter de tider då trafikanterna behöver färdas. I samtliga dessa fall lämnar förhållandena mycket övrigt att önska.

Jag skulle vilja hänvisa till vad åtskilliga riksdagsmän hade tillfälle att se under en amerikaresa i fjol. Samhället på flera håll där byggde upp en kollektivtrafik, som var så komfortabel och så anpassad efter resenärernas behov, att den med framgång kunde ta upp konkurrensen med från-dörr-till-dörr-fortskaftningsmedlen, framför allt bilarna. Erfarenheterna av denna kollektiva trafik var mycket goda. Det finns liknande exempel på närmare håll. Jag skulle tro att Holland är det land som från början bäst lyckats planera och utveckla sina kollektiva trafikmedel på ett sådant sätt, att dessa kan konkurrera med de individuella trafikmedlen. I detta sammanhang skulle jag vilja understryka en synpunkt som brukar anföras vid diskussioner om 1963 års principbeslut rörande den statliga trafikpolitiken. För innebörden av detta beslut redogör nu utskotts-majoriteten på följande sätt:

Järnvägspolitiken m. m.

»De konkurrenshämmande regleringarna på transportmarknaden skall i möjligaste mån avvecklas. Varje trafikgren skall i princip svara för sina kostnader, och även i övrigt skall förutsättningar skapas för en konkurrens på lika villkor, vilket bedömes vara av betydelse för att nå en samhällsekonomiskt riktig uppdelning av trafiken mellan de olika trafikgrenarna. Målet för trafikpolitiken skall vara att för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta möjliga kostnader.»

Till detta kan jag helt ansluta mig. Jag anser dock, att det allmänna, som driver olika slag av kollektivtrafik, inte på samma sätt som enskilda företag kan anlägga rent företagsekonomiska och affärsmässiga bedömningar på sin verksamhet. I detta avseende undrar jag om vi inte är på väg in i ett oriktigt eller åtminstone diskutabelt tänkande, och jag tror att vi härvidlag tvingas att tänka om. Jag fick i min hand för en tid sedan ett remissyttrande från statskontoret angående luftfartsverkets finansiering. Jag har själv inte varit med om att skriva detta yttrande och är därför helt opartisk när jag anför vad statskontoret skriver om den principiella skillnaden i detta avseende mellan ett allmänägt och ett privatägt företag. För att klargöra dessa viktiga tankegångar tillåter jag mig att ganska utförligt citera vad statskontoret skriver:

»Ett privatägt företags primära målsättning kan sägas vara att maximera sin totala vinst under den tidsperiod som företaget kan överblicka. Inom den privata företagssektorn tänkes marknaden ge ett sådant utslag beträffande fördelningen av kapital mellan företagen, att den marginella kapitalförräntningen blir lika stor inom samtliga användningsområden. En förräntning som ligger under den genomsnittliga nivån skulle således leda till

en överföring av resurser från sådana användningsområden med låg förräntning till områden som erbjuder en högre avkastning på det insatta kapitalet.

I jämförelse med enskild företagsverksamhet är den statliga verksamhetens målsättning i regel mer komplicerad. Förräntningen av kapitalet är här inte ett framgångskriterium utan en kostnadspost. Verksamhetens primära målsättning är i stället given myndigheterna utifrån i allmänna, icke mätbara termer. Dess effektivitet måste därmed bedömas efter förhållandet mellan graden av måluppfyllelse och insatta resurser. Måluppfyllelsen behöver därvid inte alltid vara av ekonomiskt mätbar natur.

Prisbildningen ställer sig också olika i enskild och statlig företagsverksamhet. Det pris ett privat företag kan åsätta sina produkter och tjänster får huvudsakligen betraktas som utifrån givet på grund av att företaget befinner sig i ett konkurrensförhållande. Myndigheten har däremot oftast monopol på sin verksamhet och kan då själv sätta sina priser. I detta ligger en möjlighet att åstadkomma en inkomstöverföring från konsumenter till producent som kan ge en resultatförbättring. Motsvarande risk för inkomstöverföring inom den privata sektorn hålls tillbaka av konkurrensen där denna fungerar och eljest genom monopolövervakning.

Inte heller är kostnadsbegreppet detsamma i alla verksamhetsformer. Det privata företaget behöver endast beakta de kostnader som olika handlingar kan ge upphov till för det egna företaget. Den statliga myndigheten måste ofta i sina kalkyler ta hänsyn även till kostnader som kan drabba det allmänna i övrigt.

Ytterligare faktorer som bestämmer skillnaden mellan statliga och privata företag vad gäller förutsättningarna för ekonomiskt handlande är t. ex. skattesystemet och dess utformning, olikheter

Järnvägspolitiken m. m.

i likviditetskrav, olikheter i planeringsförfarandet med hänsyn till möjligheterna till inkomstutjämnning mellan olika år m. fl.

Sammanfattningsvis kan något förneklat sägas, att man i den privata företagsverksamheten strävar efter högsta möjliga vinst, medan man i offentlig verksamhet har att välja det handlingsalternativ som inom ramen för den uppställda målsättningen ger lägsta möjliga samhällskostnad.»

SJ:s politik kan givetvis utformas på olika sätt. SJ kan föra en rent affärs- mässig, på vinst och avskrivningar inriktad ekonomisk politik. Man behöver då — jag säger inte att SJ för en sådan politik utan jag tar detta företag som exempel för att illustrera situationen — inte tänka på konsekvenserna för samhällsekonomin, t. ex. när det gäller väghållning och bilinköp som drar stora kostnader. Man behöver inte ta hänsyn till kravet på kommunikationer av annat slag i stället för de nedlagda bandelarna, och man behöver inte heller ta hänsyn till att nedläggningar medför att samhällets resurser ytterligare tas i anspråk på alla möjliga och omöjliga områden. Men ett samhälleligt företag kan och får enligt den doktrin, som jag här citerat ur statskontorets remissvar och som jag tycker att det finns tungt vägande skäl för, inte föra sin politik utifrån sådan riktlinjer utan måste, som statskontoret skriver, ta hänsyn till samhällets totala kostnad för de åtgärder företaget vidtar.

Syftet med motionerna är inte att få förslagen bifallna här i dag utan att rikta uppmärksamheten på denna mycket allvarliga problematik. Om staten skall hålla sina utfästelser och innan nedläggningarna av bandelar sker ersätta dem med nya, fullgoda landsvägar och om staten dessutom skall ta konsekvenserna i fråga om bostadsförsörjning och liknande, är det självklart att man måste göra en mycket mer nyanserad bedömning av frågorna och att

problematiken blir mycket mer svårbedömd än om man anlägger strikt företagsekonomiska synpunkter på problemen, vilket alltför ofta skett och sker.

Det är just till en förnyad debatt kring dessa frågor som motionerna siktar. Men därtill kommer naturligtvis att enskilda människor ute i dessa bygder mycket allvarligt berörs av den omstrukturering som trafikomläggningarna för närvarande i hög grad bidrar till. Det är inte så lätt att bryta upp och flytta från en bygd där man levat och där man kanske skulle haft möjlighet att bo kvar, om kommunikationerna hade varit tillfredsställande, och slå sig ned i ett samhälle där man inte trivs. Det måste med en annan intensitet och ett annat allvar än tidigare diskuteras, huruvida denna utveckling är nödvändig eller nyttig. Jag tror absolut inte att man skall motarbeta en lokalisering när den på detta sätt finner naturliga vägar. Men redan det förhållandet att vi nu satsar miljoner och åter miljoner på en aktiv lokaliseringspolitik visar att vi själva är tveksamma, huruvida vi inte skall göra medvetna korrigeringar av trenden när det gäller en s. k. naturlig utveckling. I varje fall måste vi fråga oss om vi inte genom att satsa på glesbygdstrafik kan ordna samhället så att vi för relativt blygsamma kostnader kan spara in mycket större kostnader i de stora och även de mindre tätorterna.

Jag bor själv i en medelstor stad, och vi märker där vilka oerhörda offer som trafiklederna och därmed sammanhängande anläggningar kräver av gamla fina samhällen. Vi är, herr talman, liksom på väg att låta trafiken och trängseln terrorisera oss. I stället för att vi borde behärska trafiken är denna nu på väg att få makt över oss. Hela detta problem behöver studeras med förnyat intresse, större vidsyn och inräkning av många fler faktorer i bilden än som hittills har skett, då man — i varje fall på ledande håll — ansett att denna täm-

Järnvägspolitiken m. m.

ligen enkla schematiska utveckling efter vissa givna regler är den riktiga. För att få i gång en diskussion på denna punkt har dessa motioner blivit väckta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de båda reservationerna, eftersom de återspeglar innehållet i de i utskottets utlåtande behandlade motionerna.

I detta anförande instämde herr *Nils-son* i Lönsboda (fp).

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp):

Herr talman! Jag kan i långa stycken hålla med herr Ståhl i hans framställning. De föreliggande motionerna tyder på att det råder en rätt betydande oro i stora delar av vårt land inför verkningarna av 1963 års trafikbeslut. Jag är övertygad om att denna oro kommer att öka i den mån allt flera bygder får erfarenhet av järnvägsnedläggningarnas verkningar.

Även om man hjälpligt kan komplettera vägnätet så att det lämpar sig för busstrafik, uppstår ändå betydande förändringar för medborgarna i berörda bygder i fråga om deras försörjning med kollektiva trafikmedel. Jag lever och verkar i en bygd som har »av-lövats» på järnvägar och jag vet därför någonting om de problem som då uppkommer.

När järnvägarna läggs ned uppstår stora svårigheter. Först och främst därigenom att det är nästan omöjligt att få stycke gods- och paketgodstrafiken att fungera. Efter järnvägsnedläggelsen får man i regel inga fasta punkter för trafiken. De gamla stationshusen ersättes inte med uppsamlingsplatser där paket gods och annat kan lämnas in och där passagerarna kan vänta på bussarna — åtminstone är det så i det område som jag närmast känner till. De paket som skickas med bussarna kastas därför i landsvägsdikena, och det är närmast en tillfällighet om man får tag på dem.

Man måste veta med vilken buss det paket som man väntar kommer.

Vidare får trafikanterna vidkännas en sänkt standard. Tidigare har de kunnat vänta på tågen i stationshusen, men nu får de samlas vid en pinne vid väggkanten, på vilken finns en anslags-tavla med uppgift om när bussen eventuellt skall gå. När man reser på vägarna under vintrar och höstar och ser människorna som står och väntar på bussarna blir man ganska bekymrad. Det är svårförståeligt att välfärdssamhället skall erbjuda medborgarna så skilda förutsättningar på kommunikationernas område. De som står vid vägarna och väntar på bussarna är människor som inte har bilar eller som är i den åldern att de inte kan ta körkort. Det är också barn som skall till skolan. Man blir ytterligt beklämd när man ser hur de fryser och far illa. Detta är en mycket låg standard.

Dessa synpunkter kan naturligtvis inte beaktas när man talar om kostnader och kostnadstäckning. Men man bör beakta dem när man talar om den större eller mindre hastigheten i nedläggnings-takten för järnvägarna. Det är kanske svårt för ämbetsverken att inse detta när de yttrar sig över motioner som har väckts i riksdagen och vilka är sprungna ur erfarenheter av verkningarna. Ämbetsverkens yttranden över de föreliggande motionerna är korrekta och till alla delar oklanderliga ur de synpunkter som verken har att beakta.

Även LO har yttrat sig över motionerna. LO:s yttrande liknar i hög grad ett ämbetsverks yttrande. Det märks att de personer i denna stora och mäktiga organisation som har skrivit yttrandet har föga kontakt med de människor i landet som själva vet hur åtgärderna verkar. Det finns uttalanden och vändningar som är ganska märkliga.

Jag har observerat att statens järnvägars yttrande icke är avgivet av dess styrelse, i vilken lekmännen är representerade. Det sitter i denna styrelse

Järnvägspolitiken m. m.

lekmän som också tillhör den här kam-maren, och det vore av intresse att höra, om det verkligen finns en bestä-melse i reglementet för SJ eller direk-tionen, att när det gäller yttranden över motioner som berör järnvägsföretagets allmänpolitik skall inte ledamöterna i styrelsen yttra sig utan då skall detta överlåtas åt direktionen. Särskilt när de ämbetsverk, i vilkas styrelser riksdagen tillsätter lekmanrepresentanter, skall yttra sig över motioner som berör före-tagens allmänpolitik, borde väl lekman-representanterna ha en uppgift att fylla. De skulle kunna tillföra vederbö-rande direktion synpunkter av värde för att bedöma verkets samlade insatser i samhället.

När det gäller frågan huruvida för-beredelser för en nedläggning kan på-verka företagets ekonomi är det nog ett allmänt intryck att nedgångstakten i trafikintensiteten accelererar när en bandel blir föremål för s. k. räkning. Folk tar numera för givet att en järn-vägslinje, vilken man — som det heter — börjat räkna på, är dödsdömd. Man lär ha börjat räkna på en bredspårig järnvägslinje mellan Linköping och Hultsfred i Östergötland, längs vilken det ligger betydande samhällen och in-dustrianläggningar. Jag skulle vid detta tillfälle vilja hälsa till dem som handhar denna uppgift att inte räkna alltför iv-rikt, eftersom en nedläggning skulle leda till stora svårigheter för bygdens allmänna ekonomiska status.

Järnvägsnedläggningarna måste vida-re uppföljas med större anslag till väg-upprustningar. Jag vet inte i vad mån man i den kommande statsverkspropo-sitionen ämnar anvisa ökade tillskott till vägupprustningarna, men jag har en allmän känsla av att man även härvid-lag måste iaktta restriktivitet. Detta pe-kar också på att man inte bör alltför mycket driva på nedläggningstakten.

Men om nedläggningstakten inte yt-terligare bör påskyndas, uppstår natur-ligtvis frågan — och jag är övertygad

om att den kommer att ställas i dag — om man är beredd att ge statens järn-vägar möjligheter att under längre tid än företaget kanske hittills tänkt sig trafikera icke lönsamma bandelar.

Svaret härpå måste bli att i den mån kommunikationsförsörjningen i ifråga-varande bygder inom rimlig tid fram-över icke kan uppehållas på annat sätt än genom järnvägen måste vi här i riks-dagen vara beredda att understödja järnvägsföretagets krav på medel för att kunna bedriva trafiken.

En sådan inställning innebär dock att järnvägsföretaget bör försöka att ge-nomföra rationaliseringar också på de banor, som anses vara mindre lönsam-ma. Det finns nämligen möjligheter att rationalisera utan att som första alter-nativ tillgripa nedläggning. Att säga att man kan inte göra något annat än att lägga ned driften är ett ganska enkelt resonemang. Det finns förutsättningar, såsom kanske också kommer att påvisas under denna debatt, att genomföra en positiv rationalisering av järnvägsverk-samheten på de s. k. trafiksvaga ban-delarna.

Jag har vidare, herr talman, den me-ningen att dessa frågor när de kommer upp på länsplanet normalt bör remitte-ras för behandling i landstingens plane-ringsråd. Landshövdingarna har som bekant möjlighet att — som det heter — höra planeringsråden. Jag tror emel-lertid att det vore av ganska stort in-tresse att planeringsråden normalt finge behandla dessa frågor, som har mycket stor betydelse för de bygder de berör.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2 av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr **BLIDFORS** (s):

Herr talman! Låt mig inledningsvis ta upp ett uttalande av herr Ståhl i in-ledningen av hans anförande, nämligen hans uttalande som var riktat mot ett remissutlåtande — jag förmodar att han

Järnvägspolitiken m. m.

syftar på Landsorganisationens — där man skulle ha gjort gällande att motionärerna har beskyllt SJ för att medvetet försämra servicen för att därigenom få skäl för en nedläggning. Nu menade herr Ståhl att det finns inget stöd i motionerna för ett sådant påstående från remissinstansens sida. Jo, herr Ståhl, det gör det verkligen. Jag skall inskränka mig till att läsa upp två meningar ur motionen II: 537, och jag överlåter åt ledamöterna själva att dra slutsatsen: »Känt är att järnvägsstyrelsen t. ex. företar en hel del försämringar i sin service, t. ex. genom indragning av tåg, indragning av betjäningen på stationerna m. fl. åtgärder som minskar gods- och resandefrekvensen. En på så sätt minskad omsättning kan sedan utgöra motiv för en nedläggning av bandelen.» Så långt motionen.

Eftersom reservationerna till utskottsutlåtandet, som herr Ståhl och herr Gustafsson i Kårby här yrkat bifall till, aktualiserar ett — bara ett — avsnitt av den statliga trafikpolitiken, nämligen järnvägspolitiken, kan det finnas skäl att erinra om den nyorientering av trafikpolitiken över huvud taget som riksdagen stannade för 1963. Vi var ju den gången för tre år sedan här i kammaren fullständigt överens om grunddragen i fråga om den nya trafikpolitiken.

Målsättningen för denna var att åstadkomma en tillfredsställande transportförsörjning för landets olika delar till lägsta möjliga kostnad. Det skulle ske genom skapandet av ett mera konkurrensfrämjande system på transportmarknaden. De konkurrenshämmande regleringar som nu finns skulle i möjligaste mån avvecklas. Varje trafikgren skulle i princip svara för sina kostnader, och i övrigt skulle förutsättningar skapas för en konkurrens på lika villkor i syfte att nå en samhällsekonomiskt riktig uppdelning av trafiken mellan de olika trafikmedlen. I den mån det inte gick att förena kravet på kostnadstäckning med kravet på en rimlig trafikser-

vice för en viss bygd skulle ersättning utbetalas av allmänna medel.

Men, herr talman, vi var också överens om något därutöver. Vi var överens om att anta propositionens förslag om ett handlingsprogram, varigenom de olika reformåtgärderna skulle samordnas och genomföras i tre etapper med början den 1 juli 1964 respektive 1966 och sedan med riktpunkten den 1 juli 1968. Vi var dessutom överens om att understryka värdet av att verkningarna av dessa reformåtgärder skulle följas av en särskild delegation med representanter bl. a. för transportutövare och transportkonsumenter. Det är denna som antagit namnet trafikpolitiska delegationen och vars avstyrkande yttrande finns återgivet i utskottsutlåtandet.

Första etappen är nu genomförd, andra etappen är under genomförande sedan den 1 juli i år efter det att — och jag vill stryka under det — riksdagen för ett år sedan enhälligt fattade beslut om genomförandet av andra etappen. Då förelåg också en redogörelse från denna delegation vari gavs uttryck för positiva erfarenheter som vunnits under studier på fältet, innan förslag fattades för genomförandet av andra etappen.

Men, herr talman, ingen erinran gjordes då i det här sammanhanget av dagens motionärer och reservanter. Nu begär däremot reservanterna bl. a. en skyndsam översyn av järnvägspolitiken, särskilt frågan om järnvägsnedläggningarna. Vidare önskar de få till stånd en allsidig kartläggning av aspekterna på den beslutade trafikpolitiken och framhåller att i avvaktan på resultatet av denna översyn största återhållsamhet bör iakttagas beträffande beslut om nya järnvägsnedläggningar.

Vad först översynen av järnvägspolitiken beträffar finns det anledning att erinra om, jag skulle vilja säga den synkronisering av reformen rörande järnvägar och landsvägar som etapperna innebär. En liberalisering på det ena om-

Järnvägspolitiken m. m.

rådet motsvaras ju av liberaliseringar på det andra. Nu vill reservanterna uppenbarligen låta verkställa en översyn på ett av områdena trots att båda hör så intimt samman. Enligt mitt sätt att se skulle vi löpa stor risk att systemet snedvrides, om översynen sätts in bara på ett av områdena.

Nu betonar reservanterna, och jag är angelägen om att framhålla detta, att den ifrågasatta översynen särskilt gäller järnvägsnedläggningarna. Låt mig påpeka att 1963 års beslut för SJ:s del innebar en fortsatt koncentration av verksamheten genom nedläggning av trafiksvaga järnvägslinjer. Sammansatta utskottet framhöll, att nedläggningar av dylika linjer var en naturlig anpassning till de förändrade förhållanden som inträtt på transportmarknaden till följd av bilismens expansion. Redan tidigare hade riksdagen uttalat, att vissa inskränkningar i järnvägstrafiken utgjorde ett led i en av den allmänna utvecklingen framtvingad omdaningsprocess, vars förhindrande eller uppskjutande riksdagen inte var beredd att ta de ekonomiska konsekvenserna av. 1963 sade utskottet, att frågan om ersättning till SJ för driften av trafiksvaga bandelar inte innebar någon ändrad inställning till frågan om nedläggning av sådana.

Reservanternas krav på större återhållsamhet står enligt min mening i motsättning till riksdagens uttalande den gången. Såvitt jag kan se betyder det att reservanterna är beredda att också ta de ekonomiska konsekvenserna. Driftbidraget uppgår nu till över 200 miljoner kronor, vilket inte precis är småpengar. Skulle driften på dessa banor bibehållas måste man väl, som LO framhåller i sitt yttrande, räkna med starkt stigande kostnader för kollektivbiljetten på grund av vikande trafikunderlag, ökade löner och ytterst små rationaliseringsmöjligheter.

Det är riktigt som reservanterna säger och som herr Ståhl underströk i sitt

anförande, att nedläggningsfrågorna inte skall bedömas enbart ur järnvägs-ekonomiska synpunkter. Men den saken slog riksdagen fast när vi år 1963 antog den nya trafikpolitiken. Då betonade man att sociala och näringspolitiska synpunkter också borde beaktas. Dessutom gjorde riksdagen det uttalandet att aktiviteten på det trafikpolitiska området borde samordnas med lokaliseringpolitiken när det gällde att upprätthålla önskvärd, olönsam järnvägs- och landsvägstrafik.

Reservanterna har nu ifrågasatt om så sker. Men om man studerar den redogörelse för handläggningen av dylika frågor som återfinns i trafikpolitiska delegationens yttrande, framgår det hur noggrann och omfattande nedläggningsproceduren verkligen är. Olika instanser på olika nivåer får komma till tals, innan Kungl. Maj:t fattar beslut i en nedläggningsfråga och anvisar medel för vägupprustning, där så är påkallat, samt ger anvisningar om ersättningstrafikens ordnande.

Inom sammansatta stats- och tredje lagutskottet 1963 hade vi denna fråga uppe till grundlig behandling, och utskottet uttalade då att förfarandet torde innebära en garanti för en allsidig prövning av ärendena. Reservanterna har inte heller själva föreslagit någon annan handläggningssång — om jag bortser från yrkandet att landstingen och planeringsråden skall göras till obligatoriska remissinstanser.

Vad planeringsråden beträffar är det faktiskt så — det säger jag speciellt till herr Gustafsson i Kårby — att råden i dag är något mer än bara remissinstanser. Och inte vill väl reservanterna klassa ned planeringsråden så som skulle bli följden av ett bifall till deras yrkande. Planeringsråden är i dag rådgivande organ inom länsstyrelserna vid frågornas behandling, inte bara ett remissorgan. Enligt gällande kungörelse skall länsstyrelsen låta planeringsrådet delta i behandlingen av samhällsplane-

Järnvägspolitiken m. m.

ringsärenden, när dessa är av allmän betydelse eller av större vikt.

Låt mig slutligen erinra om att flertalet remissinstanser har avstyrkt motionerna. Det är egentligen bara RLF som har tillstyrkt dem. Bland de remissinstanser som avstyrkt återfinns trafikpolitiska delegationen och järnvägsstyrelsen men även Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen samt Näringslivets trafikdelegation, bakom vilken står näringslivets stora organisationer. Jag tycker att detta säger en hel del.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! En eller två gånger om året får vi tydligen här i kammaren en debatt om de trafikpolitiska frågorna, och det är i och för sig inte alls märkvärdigt. Jag har full förståelse för de problem som kan uppkomma, framför allt i glesbygderna, när kommunikationerna ändras — man anser ofta till det sämre. Det är ingen tvekan om att många människor får det besvärligare, och det är heller ingen tvekan om att det för många kommuner och för många företag i kommunerna uppstår bekymmer och svårlösta problem.

Men jag tror inte att man löser de problemen på det sätt som motionärerna och reservanterna till detta statsutskottsutlåtande har tänkt sig. Jag tror att vi här möter förhållanden som mycket intimt hänger samman med hela glesbygdspolitiken, med det sätt varpå samhället måste angripa det väldiga komplexet av frågor, ofta av bekymmersam art både ekonomiskt och socialt, som uppstår i våra glesbygder när befolkningen tappas av, när de unga och arbetsföra flyttar bort och det blir kvar en allt äldre befolkning.

Kommunikationsfrågan utgör bara en del av de svårigheter som i den situationen uppstår för enskilda, kommuner och företag, och jag tror inte att man

kan lösa den separat. Däremot är jag övertygad om att glesbygdspolitiken, sådan den redan finns och sådan den kommer att finnas i alltmer accentuerad form under de närmaste åren, är så stor och så viktig att man måste underkasta den en sammanhållen utredning och lägga fram positiva, konstruktiva förslag för att åstadkomma bättre lösningar och göra tillvaron drägligare för de människor som blir kvar i glesbygderna.

Även om man alltså inte kan lösa problemen genom att renodla den lilla del av problematiken som kommunikationerna utgör, kan det naturligtvis vara intressant att diskutera kommunikationsfrågorna separat, bl. a. från de utgångspunkter som några talare här i dag har angivit. Därvid skulle jag först vilja säga att de enskilda människornas beteendemönster då det gäller val av kommunikationsmedel är ganska förbryllande och långt ifrån alltid följer förnuftsmissiga lagar och regler. Här kommer bl. a. mycket av statustänkande in på ett sätt som är tämligen förskräckande. Herr Ståhl har värtaligt skildrat vådorna och olägenheterna därav inte bara för glesbygderna utan också för tätorterna. Jag tror för min del att möjligheterna att i varje fall för närvarande påverka de enskilda människornas val av kommunikationsmedel för dagliga resor, nyttoresor och olika förflyttningar är utomordentligt begränsade. Det skulle löna sig att något undersöka den saken för att liksom komma åt problemet från roten och inte bara mera ytligt.

När en järnväg läggs ned är det klart att befolkningen där känner det som om bygden blir nedklassad, och det uppstår även svårigheter för människorna att anpassa sig till de nya kommunikationsmedel som tillkommer, främst bussar. Jag tror att det är riktigt när man säger att ersättningstrafiken många gånger inte har varit särskilt lyckad. Bussar av otjänlig typ har satts

Järnvägspolitiken m. m.

in, och på många håll har man säkert anledning att vara missnöjd med den bristande samordningen av taxorna för järnväg och buss och även med hanteringen av godset. Men jag vet att det görs stora ansträngningar för att förbättra ersättningstrafiken på landsväg. Jag vet att ASG håller på att få fram en ny, mindre busstyp — av Mercedes fabrikat — med större komfort, en buss i vilken man inte känner sig så där förtvivlat ensam, utkastad och skramlande som i bussarna av traditionell typ, när de används ute på landet och det är bara fyra, fem passagerare.

Jag vet också att det pågår utredningar som snart kommer att vara färdiga rörande en samordning av taxorna för järnväg och buss, och jag vet att man gör stora ansträngningar för att söka finna metoder för en bättre och varsammare godshantering, med avisering av godsfrösendelser från godsterminalerna till mottagarna, så att mottagarna kan passa bussarna. Man strävar också efter att få fram engångs-embalage som skulle kunna läggas omkring godset så att detta kan förvaras även oskyddat för regn och väta, t. ex. genom att godset stoppas in i en plast-säck. Och jag är övertygad om att det härvidlag blir förbättringar som gör ersättningstrafiken med buss draglig, för att inte säga bekväm och bra.

Beträffande det som sagts av reser-
vanternas talesmän om SJ:s skötsel vill jag bara — som jag gjort så många gånger förr från denna talarstol — konstatera att SJ sköts på det sätt som statsmakterna har fattat beslut om. Statsmakterna har uttalat att SJ skall skötas enligt affärsmässiga principer, och om ledningen inte skötte företaget på detta sätt skulle den med skäl få uppbära kritik inte minst från den svenska riksdagen. De sociala, de samhällsekonomiska och de lokaliseringspolitiska bedömningar av järnvägsnedsättningar som det — med all rätt — talats så mycket om tillkommer det

icke SJ:s ledning att göra. Det är Kungl. Maj:t i kommunikationsdepartementet som har att göra dessa bedömningar. Och om Kungl. Maj:t i kommunikationsdepartementet finner att dessa skäl är starkare än de affärsmässiga skäl som SJ sin plikt likmätigt har redovisat för Kungl. Maj:t, är det Kungl. Maj:ts sak att bestämma att trafiken skall upprätthållas på ifrågavarande bana och inte läggas ned.

Jag försäkrar att det inte finns någon som helst motvilja hos SJ mot att under sådana förhållanden driva trafik även på olönsamma bandelar — under en enda förutsättning: att statsmakterna betalar underskottet. Ingår detta i kollektivbiljettens pris, så kommer tågen att rulla även om de är tomma, ifall Kungl. Maj:t anser att de skall göra det.

Herr Gustafsson i Kårby var förvånad över att det yttrande — eller kanske de yttranden — som SJ avgivit till statsutskottet med anledning av de väckta motionerna inte hade föredragits i SJ:s lekmannastyrelse. Herr Gustafsson menade, att när det gäller sådana här frågor av allmänpolitisk natur, skulle lekmännen möjligen kunna tillföra ärendena något av värde. Herr Gustafsson nämnde inte mitt namn, men jag förstod att han avsåg att vända sig till mig, och jag vill därför säga några ord i frågan. Men innan jag gör det måste jag ge uttryck för en stilla undran varför inte herr Gustafsson frågat sin rumskamrat här i Stockholm, ledamoten av riksdagens första kammare och tillika ledamoten av kungl. järnvägsstyrelsen Torsten Andersson i Brämhult, om saken. Ni delar ju rum här i staden.

Hade det inte varit lämpligt att fråga honom i första hand? Eftersom så tydligen inte har skett skall jag svara på frågan.

I »SJ:s förvaltningsorganisation» finns under punkt 5 återgiven en arbetsordning för styrelsen, där det uppräknas vilka ärenden som skall behand-

Järnvägspolitiken m. m.

las av styrelsen. Efter en förteckning med en del ärenden som bedöms ha stor vikt och principiell betydelse står det: »Andra ärenden som generaldirektören hänskjuter till avgörande vid plenum, t. ex. remisser till Kungl. Maj:t, innebärande principiella ställningstaganden.»

Om det är så att generaldirektören, tillika ordförande i styrelsen, bedömer en sådan här motion innehålla ställningstaganden av principiell natur, skall alltså ärendet behandlas av styrelsen, men om han inte anser detta vara fallet skall yttrandet avges av direktionen. I varje särskilt fall tillkommer det således styrelsens ordförande att avgöra hur en fråga skall behandlas.

Herr Gustafsson har inte riktat någon kritik mot styrelsen eller generaldirektören för sådana ställningstaganden, och jag ville inte kommentera detta utan bara svara på hans fråga.

Låt mig till sist, herr talman, fråga, låt vara retoriskt: Hur är det egentligen med glesbygdsbefolkningens intresse för och lojalitet mot sin järnväg innan den dag kommer då det börjar glunkas om att den eventuellt skall läggas ned?

Jag innefattar i denna fråga inte bara de enskilda människornas intresse och lojalitet. Det finns uppseendeväckande exempel på liknöjdhet, negativism och bristande vilja att utnyttja järnvägen även för transporter som borde vara typiska järnvägstransporter inte bara hos enskilda människor utan också hos företag och kommunala myndigheter utefter järnvägslinjer som ännu kanske inte kommit i farozonen men närmar sig den. Jag skulle kunna ge en rad exempel härpå, men jag skall inte belasta kammarens protokoll och fresta mina kamraters tålamod härmed. Jag vill bara nämna att i herr Ståhls hemlän finns det en järnväg — som både herr Ståhl och jag varmt önskar skall få vara kvar — vilken slutar i en kommun, där de kommunala förtroendemännen i ledande ställning berömmar sig av att vara mycket flygsinnade. Det

finns flygfält och privata flygplan som kan chartras för flygningar vart som helst inom Sverige. De kommunala myndighetspersonerna — även förtroendemän som kämpar hårt för att behålla järnvägen — chartrar dessa flygplan när de från denna kommun i norra Värmland skall bege sig till Stockholm, dit det går en järnväg med personbefordran. Hur skall man kunna få förståelse för krav att behålla sin järnväg, när man själv flygledes kommer till Stockholm och framför detta krav? Det måste vara någon mätta på den bristande lojaliteten mot det företag vars intressen man säger sig vilja slå vakt om.

Det finns som sagt många liknande exempel. I min egen kommun uppförde kommunen ett industrihus, som skulle täckas med strängbetongbalkar med 18 meters spännvidd. Huset byggdes vid ett industrispår och balkarna levererades från en fabrik utanför Stockholm som hade industrispår. Leveransen de 32 milen från Stockholm skedde emellertid med lastbil på landsvägen, trots att det var fråga om en utomordentligt besvärlig transport, som hade lämpat sig bättre än någon annan att ta på järnväg.

När jag frågade varför man handlade så oförståndigt svarade man att de kommunala myndigheterna ansåg att det skulle gå fortare att få dit materialet med lastbil och därför hade beordrat landsvägstransport, fastän företaget hade ett avtal med SJ som gav nedsatta fraktsatser och man alltså borde frakta allt som gick att frakta på järnväg.

När myndigheterna ute i glesbygds-kommunerna bär sig åt på detta sätt undergräver de själva möjligheten att få behålla sin järnväg. Jag skulle vilja ge människorna i glesbygder med banor som är eller kan råka i farozonen genom den ökade bilismen ett råd, som jag tror är gott: Slå vakt om era järnvägar, utnyttja dem och gör det innan det blir för sent!

Järnvägspolitiken m. m.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få rätta en felaktighet i herr Turessons framställning. Visserligen har riksdagsmännen det dåligt ställt, men inte så dåligt att vi måste dela rum med någon annan. Däremot delar jag våning med en ärad ledamot av järnvägsstyrelsen.

Min fråga blev av herr Turesson bevarad med att generaldirektören som ordförande i järnvägsstyrelsen bestämmer vilka ärenden som skall föredras i styrelsen. Man bedömer alltså inte frågor av den art som upptagits i motionerna vara sådana att styrelsen bör yttra sig. Om folkets representanter i riksdagen har meningar om exempelvis hur järnvägspolitiken handhas och bör handhas betraktas detta inte som en fråga av sådan karaktär att den skall föredras i styrelsen. Å andra sidan förmodar jag att problem om rälsspikning och sådana viktigare ting tas upp där, även om jag inte är säker på att styrelsen har någon särskild kompetens på detta område. Just i de aktuella fallen borde man däremot kunna framlägga synpunkter till belysning av ämnets vikt och allvar.

Av järnvägsstyrelsens yttrande framgår dock att styrelsen inte har något emot — som det sägs — en uppföljning av några järnvägsnedläggningar för att se hur de har verkat i de områden som järnvägen tidigare har betjänat. Det överensstämmer ganska väl med reservation nr 1 att man gör en sådan översikt över följderna av järnvägsnedläggningar.

När direktionen har yttrat detta hoppas jag att herr Turesson kan ta med sig de orden till styrelsen och säga: »Den delen av förslaget tycker vi bra om; vi bör alltså göra en undersökning inom ett visst område av vad dessa ingrepp i kommunikationslivet har medfört för näringslivet och för befolkningen.»

Jag vill också erinra om vad jag fram-

höll förut, nämligen att man bör försöka att även på de svaga bandelarna gå in aktivt med rationalisering och inte bara utnyttja det alternativ, som tycks vara det som nu först och främst praktiseras: att lägga ned dem.

Herr STAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! När man hör herr Turesson här i kammaren diskutera järnvägspolitiken — det bekräftas också i dag — är man färdig att gratulera inte herr Turesson men däremot SJ till att ha fått en försvarare från Mora, alltså från trakten ganska nära glesbygden, som är så helfrälst även när han talar om saker som han mycket litet känner till.

Beträffande Fryksdalsbanan, som herr Turesson berörde, vill jag tala om för kammaren att SJ har planer på att lägga ned persontrafiken på den banan trots att den förlust den medför är mycket blygsam.

Herr Turesson anförde exempel på att man anlitat charterflyg när man skulle resa till Stockholm och uppvakta myndigheter, bl. a. järnvägsstyrelsen, för att böna om järnvägens fortsatta existens. Då vill jag påminna herr Turesson om att man inte kan offra hur mycket tid som helst på sådana resor, vilket man skulle göra om man vore till den milda grad solidarisk med den av herr Turesson så varmt omhuldade järnvägen, att man inte ansåg sig böra använda något annat trafikmedel. Människor måste ha frihet och rättighet att färdas på annat sätt än på järnväg.

Man får ju inte bara kräva lojalitet av svenska folket mot SJ därför att det kallas svenska folkets järnväg. Man har också rätt att ställa krav på SJ såsom ett serviceföretag och inte bara såsom ett affärsföretag. Herr Turesson sade i sitt tidigare anförande, att SJ-ledningen inte har någon anledning att bedöma sociala och andra verkningar av nedläggningar. Nej, det har den inte, men den har anledning att bedöma frågan i vad mån den verkligen tjänstgör som

Järnvägspolitiken m. m.

ett serviceföretag, när den nu praktiskt taget har fått monopolställning inom sitt avsnitt.

De förbättringar som SJ nu enligt herr Turessons uppgift planerar kommer alldeles för sent. Det är mycket begärt av en vanlig människa med normalt sinne för komfort att hålla till godo med att åka i de stinkande rälsbussar och de ofta mycket lågklassiga bussar som används i persontrafiken. Här behövs det verkligen en ömsesidig vilja till samspel. Ställer man krav på trafikanterna, har man också rätt att ställa krav på järnvägsföretaget.

Får jag sedan bara rikta några ord till herr Blidfors. Vi var nog ense om ganska mycket. Vår meningsskiljaktighet var väl närmast en fråga om nyansering. Jag tycker uppriktigt sagt att man lägger alltför snäva företagsekonomiska synpunkter på detta problem.

Till slut vill jag upprepa: Läs vad som sägs i den motion, som jag inte har underskrivit. Där finns ingen antydning om att det skulle vara fråga om medvetna försämringar i syfte att få motiv för nedläggningar. Däremot görs det försämringar av affärsekonomiska skäl, och sedan följer nedläggningar.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Gustafsson i Kårby i fråga om vilka ärenden som kommer till styrelsens behandling uttalade sig på ett sätt som gav vid handen, att han antingen inte hade uppfattat vad jag sade eller miss-tolkade det. Jag sade att det i arbetsordningen under punkt 5 finns uppräknat en hel rad ärenden som styrelsen har att behandla. Sist under den punkten — när jag läste upp det avsnittet pratade herr Gustafsson emellertid med andra ledamöter i kammaren, och jag fick lov att påkalla hans uppmärksamhet — står det: Dessutom förekommer andra ärenden som generaldirektören hänskjuter till avgörande i plenum, t. ex. remisser till Kungl.

Maj:t innehårande principiella ställningstaganden.

Det är alltså inte särskilt väl valt att börja tala om rälsspikning i det sammanhanget. Det gäller en hel rad betydelsefulla ärenden plus den grupp av frågor beträffande vilka styrelsens ordförande har att avgöra om de skall dras i plenum eller inte.

Jag har litet svårt att förstå att herr Ståhl i dag på nytt utnämnde mig till en sådan där »onyanserad» vapendragare för SJ-företaget. Herr Ståhl har gjort det tidigare. I dag försökte jag verkligen att uttrycka mig mycket nyanserat, och jag tyckte att jag gav herr Ståhl ganska mycket av erkännande då det gällde förståelsen för glesbygdsproblematiken. Men jag sade också att jag inte tror att man kan se den del av glesbygdsproblematiken som kommunikationerna utgör som en isolerad företeelse. Därför tycker jag nog att det mesta herr Ståhl sade i sin replik låg litet vid sidan av den debatt vi för i dag; det var inte något svar på mitt tidigare anförande. Men eftersom herr Ståhl framhöll, att man bör komma ihåg att SJ är ett serviceföretag och inte bara ett affärsföretag, vill jag ändå till sist tillägga, att visst är SJ ett serviceföretag, men Kungl. Maj:t och en enhällig riksdag har beslutat att detta serviceföretag skall drivas efter affärs-mässiga principer.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill närmast komplettera ett par saker som herr Gustafsson i Kårby snuddade vid. Han uttryckte liksom reservanternas önskemålet, att vi skulle få en redovisning av verkningarna av järnvägsnedläggelserna åtminstone i några områden. En sådan redovisning sker redan i viss utsträckning. Huruvida detta är tillräckligt kan vi diskutera, men jag vill erinra om att den i mitt första anförande omnämnda trafikpolitiska delegationen gör besök ute i länen, då genom länsstyrelsens

Järnvägspolitiken m. m.

försorg representanter för olika intressen kallas till överläggningar rörande verkningarna över hela fältet av den nya trafikpolitiken. Det var på grundval av vad som därvid framkommit som vi i vår redogörelse till kommunikationsministern förra året vågade skriva att erfarenheterna har varit positiva.

Jag fick en känsla av att herr Gustafsson menade att delegationens erfarenheter inte kan bli tillräckligt ospännande — och det var väl en liknande uppfattning som herr Ståhl gav uttryck för när han talade om glesbygdernas problem. Det är kanske därför på sin plats att erinra om den arbetsgrupp för glesbygdsfrågorna, som under statssekreterare Paulssons ledning arbetar med glesbygdsfrågorna i stort och som även studerar effekten för glesbygderna av kommunikations- och transportväsendets rationalisering.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Kungl. järnvägsstyrelsen har med herr Blidfors' välsignelse fått sina framställningar försvarade här i riksdagen.

Som både herr Blidfors och herr Turesson framhållit beslutade 1963 års riksdag enhälligt att anta det då föreliggande utredningsförslaget, vilket bl. a. innebar, som det hette, en nyorientering i syfte att skapa ett mer konkurrensfrämjande system på transportmarknaden. Jag har mycket svårt att förstå vad man i detta sammanhang menar med »konkurrensfrämjande målsättning»; staten äger ju både bussarna och järnvägen. Det har också visat sig att priserna inte sjunkit. I den mån några ändringar skett så har taxorna ökats. Jag har mycket svårt att föreställa mig att konkurrensfrämjande åtgärder tar sig sådana uttryck. Men detta har här försvarats av järnvägsstyrelsens representant.

Det har också sagts att kravet, att ersättningstrafik för den järnväg som läggs ned skall ordnas på ett ur all-

männa synpunkter tillfredsställande sätt, kommer att beaktas. Här kommer man in på allmänekonomiska resonemang. Det är alldeles klart — jag medger det gärna — att det kan vara motiverat att av ekonomiska skäl lägga ned en järnväg. Men då är frågan hur man skall ersätta den järnvägen med andra framkomliga trafikvägar. I många fall har man lagt ned järnvägen utan att göra något åt de vägar som skulle ersätta järnvägen, och under sådana förhållanden kan det visserligen ur järnvägsstyrelsens synpunkt vara ekonomiskt riktigt att lägga ned järnvägen men om det kan betraktas som samhällsekonomiskt riktigt ställer jag i tvivelsmål.

Järnvägen mellan Sala och Gävle som ligger i min hemtrakt är både nedlagd och inte nedlagd; den skall bibehållas av beredskapsskäl, har man sagt. Den måste bibehållas också därför att statens järnvägar har stora grustillgångar efter järnvägen. Dessutom sker betydande spannmålstransporter på grundval av ett femårigt avtal som träffats mellan centralföreningen och järnvägsstyrelsen. Detta avtal utlöper den sista december 1966, och följaktligen har man ett nytt avtal att vänta den 1 januari 1967. I fråga om fraktsatserna har man följt med i den allmänna stegringen av satserna som ägt rum under de sista fem åren, och nu befaras ytterligare en höjning vid årsskiftet 1966/67, vilket kommer att göra det omöjligt för centralföreningen — och även för skogsägareföreningen, som tidigare fraktat virke på järnvägen — att använda järnvägen för sina transporter. Man måste då flytta över transporter till landsväg trots att järnvägen bibehålls och underhålls.

Det förefaller egendomligt att tala om att det är av samhällsekonomiska skäl som man handlar på det sättet att slopa trafiken på ett håll och kasta över den till ett annat. Det är möjligt att resonemanget går ihop under för-

Järnvägspolitiken m. m.

utsättning att man lägger ned verksamheten helt och inte underhåller bandelen och samtidigt i stället förbättrar vägarna på motsvarande sträcka, men det har man i varje fall inte gjort då man lade ned järnvägstrafiken på bandelen mellan Gysinge och Sala — där har man praktiskt taget inte gjort någonting åt vägarna trots de löften som gavs.

SJ säger sig ha resonerat med de kommunala myndigheterna — och det medger jag att man har gjort — och ortsintressena har fått komma till tals. SJ:s representanter har varit mycket vänliga och tillmötesgående när de resonerat med de kommunala myndigheterna, men det har inte blivit mer. De kommunala myndigheterna har både i länsstyrelsen och i kommunikationsdepartementet erinrat om att inga förbättringar av vägarna har skett, men från vägmyndigheternas sida sägs det då att det inte finns några pengar för ändamålet.

Vid varje riksdag har vi fått propositioner om järnvägsnedläggningar, och i varje proposition har det hetat att vi genom nedläggande av ifrågavarande järnväg inbesparar så och så många miljoner. Skulle dessa kalkyler ha hållit streck, borde SJ:s ekonomiska balans nu kunna upprätthållas. Det visar sig emellertid att i samma mån som man vidtar dessa besparingsåtgärder och drar in ytterligare järnvägar stiger underskottet i statsbanornas redovisning. Det skulle vara intressant att veta hur många järnvägar som över huvud taget behöver dras in innan balans kan åstadkommas i statsbanornas ekonomi. Jag tror emellertid att det blir mycket svårt att komma någonstans på denna väg.

Genom de besparingsåtgärder som vidtagits har man dragit in personal; man har dragit in banvakter och stationskarlar, och på det sättet har man åtminstone rationaliserat i botten. Men jag skulle vilja fråga vad som gjorts

i toppen, där det säkerligen finns befattningar, vilka rent lönemässigt motsvarar åtminstone fem banvakter. Man drar in järnvägspersonal i låglönegrupperna och kanske har så även skett i toppen. Det skulle vara intressant att av herr Turesson få veta hur många direktörer och sektionschefer som dragits in. Detta är en sak som intresserar också dem som på grund av indragningarna blivit arbetslösa ute i bygderna.

Vi har i våra motioner framhållit att denna fråga borde ses över. Även herr Turesson, som representerar järnvägsstyrelsen, antyder att det kunde vara av intresse att göra det. Jag kan utan risk framhålla mina synpunkter, eftersom jag ligger ensam på mitt rum och inte är påverkad av någon rumskamrat. Eftersom även herr Turesson tydligen menar att det kanske skulle kunna ordnas på ett annat sätt, anser väl även han att denna fråga borde ses över. Följaktligen har vi enligt mitt förmenande ett starkt belägg för de framställningar som gjorts i reservationerna 1 och 2, till vilka jag yrkar bifall.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Den debatt som har förts här har återspeglat den oro som många känner för konsekvenserna av 1965 års beslut. Som motionär vill jag ytterligare belysa denna fråga. Först vill jag emellertid säga till herr Turesson, som framhöll att många förbättringar är att vänta inom SJ — bekvämare bussar, snabbare godstransporter, färre godsskador — att det är naturligtvis bra. Vi får bara hoppas att dessa förbättringar inte dröjer så länge, att allmänheten redan har tröttnat på att använda sig av SJ:s tjänster.

Herr Turesson undrade vidare hur det är med intresset för den egna järnvägsbanan ute i bygderna. Man måste väl ändå, herr Turesson, fordra en ömsesidig lojalitet. Många kommuner har ordnat sina skoltransporter med järnvägslinjer. I ett fall har man på järnväg

Järnvägspolitiken m. m.

transporterat över 300 barn till en skola. Den järnvägen skall nu läggas ned och i stället får man sätta in mer än tio bussar för att klara den transporten, som skall gå på mycket dåliga vägar och tar betydligt längre tid i anspråk än hittills. Det hjälper sålunda inte alltid om kommunalmännen verkligen visar intresse för järnvägen långt innan nedläggningstanken blivit aktuell.

Motion 533 i denna kammare tillkom sedan jag tagit del av kommunikationsministerns uppfattning sådan den kom till uttryck i årets statsverksproposition, nämligen att »nedläggningstakten för järnvägarna väsentligen måste ökas». Jag beklagar att statsutskottets majoritet delar den uppfattningen. Detta är så mycket mera beklagligt som enligt min mening en ny samhällssyn växt fram sedan riksdagen 1963 fattade sitt beslut: den aktiva lokaliseringpolitiken har kommit in i bilden. Enligt beslutet 1963 skulle målsättningen för den statliga trafikpolitiken vara att »för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta möjliga kostnader». Om den målsättningen råder väl ingen diskussion, men väl om huruvida målsättningen kan uppfyllas med den nuvarande höga nedläggningstakten i förhållande till den ändrade situation som inträtt genom den statliga lokaliseringspolitikens syftemål. Problemet räckvidd får man en ganska bra uppfattning om när SJ meddelar att man under budgetåret 1965/66 framlagt förslag om att trafiken på bandelar om sammanlagt 488 kilometer helt eller delvis skulle överföras till landsväg och att man på hela nätet nedlade 278 och avbemannade 130 järnvägsanhalter. Sedan 1959 har 69 banor om tillsammans 2 800 kilometer nedlagts.

Eftersom denna nedläggning gjorts med ekonomisk motivering skulle man kanske kunnat vänta sig att det ekonomiska utfallet för SJ hade varit bättre än det nu uppkomna, där man under föregående budgetår endast kunde för-

ränta 60 procent av statskapitalet. Enligt min mening är det i och för sig en ganska naturlig följd av de vidtagna åtgärderna, därför att även om man begränsar de ekonomiskt olönsamma bandelarna till ett minimum skapar man nämligen på det större nätet ett sämre underlag allt eftersom de artära bandelarna avskiljes.

Man kan enligt min uppfattning inte hävda självbärighetsprincipen såsom varande det enda riktmärke som man har att ta hänsyn till. I stället gäller det att finna en lösning som ger den samhällsekonomiskt lägsta kostnaden, och då kan man inte begränsa sig till ett enbart järnvägsekonomiskt program. Kalkylen bör då för att stämma kompletteras med beräkningar över konsekvenserna för befolkning och näringsliv i de berörda bygderna.

Hur förändrade förhållandena kan bli framgår av en undersökning, som genomförts vid Västerviks centralasarett rörande patienternas färd sätt vid besök på de olika poliklinikerna. Undersökningen aktualiserades genom SJ:s förslag att nedlägga den smalspåriga järnvägslinjen Västervik—Hultsfred. Undersökningen ägde rum i två etapper, dels under en sommarmånad, dels under en vintermånad.

Vid intervjuerna med patienterna framkom beträffande sommarmånaden att 45 procent färdades med tåg, 45 procent med bil och 10 procent med buss. För vintermånaden blev siffrorna något högre för tågresenärerna med en motsvarande minskning på bilsidan.

När den planerade nedläggningen av ifrågavarande järnvägslinje genomförs kommer huvuddelen av dessa tågresenärer att vara hänvisade till busstransport, vilket innebär att det med nu förefintliga vägförbindelser för det stora flertalet inte bara blir en lång och tröttresan utan därtill, att denna knappast blir genomförbar på en och samma dag.

Jag är ingen förespråkare för de smal-

Järnvägspolitiken m. m.

spåriga järnvägarnas framtid, men jag menar att man, om en sådan förbindelse som den nu existerande läggs ned, också måste kräva att det i stället erbjuds goda vägförbindelser.

Hur järnvägsnedläggelserna inverkar på näringslivet i övrigt är svårare att direkt fastställa. Men för att fortfarande hålla mig till Kalmar län som är ett utflyttningsområde, mest markant i norra länsdelen, kan jag nämna att det förutom, att den smalspåriga järnvägen Västervik—Hultsfred nu skall försvinna även enligt uppgift har uttalats, att den bredspåriga järnvägslinjen Linköping—Hultsfred skall drivas med »minsta möjliga kostnader» medan fortsättningen av denna bandel, Hultsfred—Oskarshamn, torde vara aktuell för utredning.

Att en järnväg skall drivas med minsta möjliga kostnader tycker jag är ganska självklart, men eftersom det i detta fall speciellt har understrukits frågar man sig vad som menas härmed. Innebär det driftinskränkningar med åtföljande serviceförsämring och på längre sikt en nedläggning?

I de bygder genom vilka denna järnvägslinje passerar ligger i dag ett flertal livskraftiga industriorter — t. ex. Vimmerby, Storebro och Hultsfred, för att nu nämna några. Hur kommer dessa orters framtida expansion att påverkas av en nedläggning?

För min egen del gör jag den bedömningen, att den kommer att påverkas i negativ riktning. Följdfrågan måste då rimligen bli, hur stora samhällsekonomiska investeringar som gjorts i dessa samhällen men som nu inte kommer att kunna utnyttjas. Särskilt intressant är frågan om SJ i tillbörlig grad tar hänsyn till de lokaliseringpolitiska perspektiven.

Jag har själv insyn i en företagskoncern, som har planerat en totalinvestering på ca 100 miljoner kronor i såväl nylokaliserade industrier som utbyggnader av redan befintliga industrianläggningar, belägna vid denna järnväg,

vilket skulle ge arbetsmöjligheter till många människor i dessa avfolkningsbygder. Men nu måste man i det pågående planeringsarbetet för dessa industriobjekt självfallet även ta med denna nya, tidigare okända aspekt. Hur denna faktor slutligt kommer att inverka vill jag inte uttala mig om.

När det privata näringslivet nu är berett att satsa pengar i bygder, där statligt lokaliseringstöd saknas, borde man rimligen kunna begära att statens eget kommunikationverk i varje fall skulle göra en positiv insats — även om denna skulle innebära en belastning för det statliga trafikföretaget — vilken sedd i sitt rätta sammanhang skulle betyda en samhällsekonomisk vinst.

Även om jag här har tagit upp exempel från mitt eget hemlän, är jag övertygad om att förhållandena är ganska likartade i övriga delar av landet. Jag förmodar att många av kammarens ledamöter upplever det som sker ute i bygderna i form av trafikförsämringar såsom något för det egna länet negativt. I de allra flesta fall nöjer vi oss väl med en järnvägens svanesång, i en stämning av uppgivenhet inför en utveckling som vi tror inte får bromsas. Man måste ju vara »rationaliseringsvänlig», detta förfärliga ord, som nu tyvärr många gånger innebär ett Sesam, öppna dig, även om det rationella som man åstadkommit med rationaliseringen för många människor innebär en försämring.

I det sammanhanget ställer jag frågan: Kan SJ drivas som ett affärsdrivande verk med krav på egen ekonomisk bärighet med som följd därav en långt driven rationalisering utan att den trafikapparaten försämras och den fastslagna målsättningen om en tillfredsställande trafikförsörjning av landets olika delar äventyras? Min mening är att servicen försämras och att målsättningen icke uppnås. Därför är jag för min del beredd att acceptera en lägre avvecklingstakt och en högre

Järnvägspolitiken m. m.

kostnad för den s. k. kollektivbiljetten i en framtid, vilket också enligt min mening skall ses som en samhällets solidaritetsförklaring för de människor som fortfarande bor kvar och kommer att bo kvar i de berörda bygderna. Men det är då viktigt att riksdagen icke avhänder sig sin möjlighet att själv göra dessa bedömanden. En redovisning till riksdagen varje år för planerade åtgärder är därför enligt min mening en nödvändig åtgärd, liksom att länets planeringsråd och dess landsting obligatoriskt bör vara första remissinstanser, innan SJ vidtar de nu vedertagna undersökningarna om inskränkningar i driften.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen att jag skall behöva ägna mig åt pedagogisk verksamhet, men herr Vigelsbo avslöjade en del bristande kunskaper. För det första sade han att vi ju i riksdagen får motta den ena propositionen efter den andra om nedläggning av järnvägar. Det får vi inte alls, den saken bestämmer nämligen Kungl. Maj:t. Vi har aldrig haft att här i riksdagen behandla något ärende om nedläggning av någon bestämd bana.

För det andra sade herr Vigelsbo att man för varje nedläggning säger, att förlusten för SJ skall minska med så eller så mycket, en halv miljon eller en miljon o. s. v., men trots det ökar SJ:s underskott år från år, och »kollektivbiljettens» pris minskar inte på det sätt som herr Vigelsbo önskat. Det förhåller sig så, men det beror på en företeelse här i samhället som jag trodde att herr Vigelsbo hade uppmärksammat, inte minst efter beslutet förra onsdagen här om våra egna arvoden, nämligen att lönerna stiger i detta samhälle. Lönerna stiger kolossalt mycket, och SJ är ett företag där 70 procent

av driftkostnaden utgörs av löner. En mycket stor del av arbetskraften hos SJ tillhör utpräglade s. k. låglönegrupper, beträffande vilka vi alla har ansett att det är ett solidaritetskrav, att de skall lyftas upp i lönehänseende. Även om jag inte deltar i någon facklig verksamhet vare sig för min egen del eller för andras, har jag alltid haft en mycket bestämd känsla av att det är nödvändigt att vid avtalsrörelserna mycket kraftigt höja dessa människors löner, därför att det är ett mycket otacksamt arbete som vi eljest inte kommer att få utfört. Det har skett, inte minst i årets avtalsrörelse. Det ökar den totala kostnaden så mycket mer än kostnadsminskningen genom nedläggningarna, att det ändå blir ovannämnda resultat. Jag tycker detta är så självklart, att det nästan är litet genant att behöva stå och undervisa om det från riksdagens talarstol, men påståendet får inte stå oemotsagt.

Herr Vigelsbo ondgjorde sig över att det finns så många direktörer i SJ och sade att de har fem gånger så mycket betalt som varje banvakt. Jaja, det är ett företag med 53 000 anställda, och det är klart att det behövs ledning. Om jag inte tar fel har herr Vigelsbo en ganska intim kännedom om verksamhet inom den ekonomiska rörelse som herr Vigelsbo som jordbrukare står nära. Jag skulle vilja fråga herr Vigelsbo: Har inte ni också ganska många direktörer, och skulle ni vilja ersätta en direktör i Slakteriförbundet med fem gubbar av vilka var och en har en femtedel av hans lön?

Herr VIGELSBO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket mindre lierad med Slakteriförbundet än herr Turesson med SJ, så i det här fallet får väl herr Turesson vända sig till någon högre instans.

Herr Turesson sade att driftkostnaderna för järnvägarna stiger, men fraktsatserna har ju höjts och järnvägar har

Järnvägspolitiken m. m.

nedlagts. Trots detta får man inte rörelsen att gå med vinst utan det uppstår allt större underskott. Jag tycker att denna utveckling är förvånansvärd.

Jag skall inte fortsätta denna diskussion, men vill fråga herr Turesson om en sak i hans egenskap av ledamot i järnvägsstyrelsen. När nu en järnväg läggs ned eller överges och omgivningen — järnvägsbank, diken och annat — lämnas vind för våg, frågar jag mig: Vem har järnvägsstyrelsen räknat med skall ta hand om detta? Då vi kör på våra åkrar längs med järnvägen stöter vi på avrostad tråd och stolpar som fallit ned på åkern. Trådarna trasslar in sig i skördetröskor, harvar och annat som vi kör med. Jag har frågat ortens järnvägsmyndigheter om jag fick ta bort det där. De kunde inte svara därför att saken måste avgöras centralt. Nu frågar jag representanten för kungl. järnvägsstyrelsen, om jag kan ta bort tråden själv utan att det kostar SJ något eller om detta betraktas som egenmäktigt förfarande, så att jag sätts fast efteråt? Det här är en fråga som jag skulle vilja ha svar på, ty jag har några dagar ledigt under jul och då tänkte jag ordna den här saken om det går.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Vigelsbo tog upp vissa förhållanden i Västmanlands län, och jag vill bara tala om för honom att vi inom den trafikpolitiska delegationen inte har glömt bort Västmanland. Vi besökte länsstyrelsen i Västerås i måndags — det må räcka att säga så mycket.

Herr talman! Det var inte på grund av förhållandena i Västmanlands län som jag begärde ordet utan närmast med anledning av att herr Dahlgren förde näringslivets kostnader till följd av nedläggningarna på tal. Jag vill framhålla att näringslivets trafikdelegation ingår i SJ:s samarbetsdelegation i ned-

läggningsfrågor. Trafikdelegationen har avstyrkt dessa motioner och den borde väl om någon vara lyhörd då det gäller synpunkter på näringslivets kostnader. Får jag erinra om vilka som ingår i Näringslivets trafikdelegation som avstyrkt. Jag tror det kan vara nyttigt att påpeka det. Där bakom står KF, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Handelskamrarnas nämnd, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges lantbruksförbund. Det är dessa organisationers ståndpunkt som genom näringslivets trafikdelegation har utmynnat i ett avstyrkande av bifall till motionerna.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Tyvärr måste jag ännu en gång korrigera herr Vigelsbo. Han talade om företags ständigt ökande underskott. Så är det inte alls. Förra året gick företaget med vinst och förräntade statskapitalet helt och fullt. Och ändå blev det några miljoner över att leverera in till statskassan. I år har förräntningskravet inte kunnat upprätthållas till mer än 60 procent. Vad detta beror på kan man ju tvista om, men en väsentligt bidragande orsak är den vikande konjunkturen och framför allt den minskande vagnslasttrafiken. Jag tycker inte att man opåtalat då skall kunna stå här och tala om ett ständigt ökande underskott. Det är alldeles fel, herr Vigelsbo!

Om en bana läggs ned och rälsen rives upp, är det ett intresse både för företaget och berörda markägare att marken återgår till de fastigheter från vilka den en gång har exproprierats, och det skall naturligtvis ske med all den snabbhet som är möjlig.

Vad sedan den rostiga tråden beträffar är väl detta inte den lämpligaste platsen att svara på den frågan. Det får väl herr Vigelsbo fråga vederbörande lokala järnvägsbefäl om.

Järnvägspolitiken m. m.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag kan fatta mig mycket kort, eftersom detta problemkomplex har blivit utomordentligt väl belyst under den debatt vi här har fått följa. Men då frågan har alldeles speciellt intresse för stödområdena vill jag ändå säga några ord.

Det finns ett ofrånkomligt sammanhang mellan lokalisering och kommunikationer. Vill man genom en aktiv lokaliseringspolitik bygga upp en centralort, måste man också se till att den sida av samhällets verksamhet som svarar för kommunikationerna inte sätter käppar i hjulet utan i stället stöttar upp lokaliseringspolitiken. Detta är så självklart att det inte borde behöva sägas. Men tyvärr kan man inte sällan konstatera, att behovet av samverkan på detta område inte uppmärksammas i önskvärd utsträckning. Detta gäller både i fråga om landsvägar och järnvägar.

Trafikpolitiska delegationen framhåller att aktivitet på det trafikpolitiska området bör samordnas med lokaliseringspolitiken, bl. a. när det gäller att upprätthålla från lokaliseringssynpunkt önskvärd, olönsam järnvägs- och landsvägstrafik. Den synpunkten tycker jag inte har blivit nöjaktigt hävdad av delegationen. För egen del vill jag understryka betydelsen av att detta kommer till uttryck i delegationens arbete.

Riksförbundet Landsbygdens folk hävdar för sin del den meningen, att staten som ägare till järnvägsnätet har huvudansvaret för att landets olika delar erhåller fullgoda kommunikationer, och jag anser det angeläget att staten inte undandrar sig det ansvaret. Visst skall statens ansvariga myndigheter lägga affärsmässiga synpunkter på dessa frågor, det har riksdagen beslutat, men det innebär ingalunda att myndigheterna kan dra sig undan det ansvar man påtagit sig.

Jag citerar än en gång RLF:s yttrande: »Statens järnvägar kan alltså inte enbart betraktas som ett affärsföretag

utan måste vid sidan härav fungera som ett hjälpmedel för staten att upprätthålla en god transportförsörjning i alla delar av landet.» Detta måste enligt RLF:s och min mening vara ett väsentligt led i en aktiv lokaliseringspolitik. Det är inte endast trafikekonomiska fakta som skall bestämma över en järnvägsförbindelses vara eller inte vara. Jag vill i sammanhanget kraftigt understryka att detta inte endast gäller när det är fråga om nedläggning av en järnväg utan också när det är fråga om större förändringar av trafiken. Indragning av viktiga tågförbindelser eller omläggning av godstrafiken kan få ytterst allvarliga verkningar för en ort och en bygd. Också när sådana förändringar är aktuella bör det ske en bedömning i ett större sammanhang.

De sociala och näringspolitiska aspekterna måste beaktas vid utformandet av trafikpolitiken. Det är utomordentligt angeläget att frågor som gäller eventuella järnvägsnedläggningar och eventuella större förändringar på trafikområdet nogga följs och att all möjlig hänsyn tas till de verkningar som nedläggningen kan få för näringslivet inom det område som berörs och för de människor som där har sin utkomst.

Herr talman! Jag anser att det är viktigt att frågor av detta slag ses i ett större sammanhang och att de organ som har att svara för en helhetssyn på hithörande frågor får tillfälle att komma till tals innan de slutgiltiga avgörandena träffas. De i motionerna framförda yrkandena att planeringsråden och landstingen görs till remissinstanser i fråga om järnvägsnedläggningar vill jag därför ansluta mig till. Även jag yrkar, herr talman, bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! I dag och åtskilliga gånger tidigare har flera talare sökt utmåla ledningen för SJ som den största pådrivaren när det gäller järnvägsnedlägg-

Järnvägspolitiken m. m.

ningar. Det kan råda delade meningar om detta. Från andra håll har man skildrat utvecklingen under de senaste 10 å 15 åren i fråga om gods- och persontrafiken, och ingen vill väl förneka att här har skett synnerligen stora förändringar.

Jag själv bor i en landsända där jordbrukarna — sedan hur länge kan jag inte säga, och det spelar ingen roll i sammanhanget — i mycket stor utsträckning odlar fabrikspotatis och sockerbeter. För bara 10—15 år sedan fraktades dessa jordbruksprodukter i stor omfattning till stärkelsefabrikerna och brännerierna av SJ.

Men hur är det i dag? Jo, nu fraktas potatisen med lastbilar till de olika industriföretagen. Och jag tror inte det är statens järnvägar som animerat odlarna att flytta över sina transporter till landsvägstrafiken, utan det är väl odlarna själva som bestämt bytet. — Detsamma gäller transporter av sockerbeter till sockerbruken — dessa skedde tidigare i mycket stor utsträckning per järnväg men går i dag med lastbil.

Vi har glädjande nog till södra delen av landet fått tvenne massaindustrier. Hur mycket av transporter till dessa går per järnväg? Ja, man behöver sannerligen inte färdas många kilometer på E 15 eller anslutande vägar till Mörrum och Nymölla, där dessa två industrier ligger, förrän man kan konstatera att transporter både dag och natt av det virke, som skall förädlas, går per lastbil.

När jag hört herrar Gustafsson i Kårby och Dahlgren m.fl. tala i dag och när jag läst yttrandet från RLF har jag undrat om det inte finns betydligt effektivare framgångslinjer i detta fall än att motionera här i riksdagen. Ty det är helt naturligt att det är producenterna som bestämmer hur produkterna skall fraktas till den ena eller andra fabriken.

Även beträffande persontrafiken har ju skett och sker väsentliga förändringar. Det märker vi inte minst i fråga om vad vi kallar offentliga parkeringsplat-

ser. Jag för min del har helt andra erfarenheter härvidlag än dem som tidigare redovisats, exempelvis från sjukhusområden. Vi kan också ta del av en svällande ström av insändare och klagomål i annan form med anledning av att det inte finns tillräckligt med parkeringsplatser, så att man kan ställa ifrån sig bilen under besök på sjukhus.

Från att ha åkt tåg och landsvägsbuss har vi nu i mycket stor utsträckning gått över till att färdas med privatbil, och det är nog inte lätt att dirigera en ändring därvidlag. Det är mot bakgrund av denna utveckling som vi inom utskottsmajoriteten uttalat att LO:s yttrande ger en riktig karakteristik av utvecklingen på området.

Under senare tid har vi ju ofta fått höra att det skall bli en ny regering 1968. De som i tal och skrift hävdat detta har haft en stark trängtan efter att det skulle bli en borgerlig regering. Hur förhållandena därvidlag kommer att utveckla sig får väljarna avgöra.

Men jag gjorde en liten reflexion under det meningsutbyte som herrar Ståhl och Gustafsson i Kårby hade med herr Turesson.

Man ställer sig utan tvekan frågan: Skulle en sådan regering kunna klara kommunikationsfrågorna med enbart en kommunikationsminister? Jag skulle tro att mittenpartierna behöver en och högern en. Om det skulle bli på det sättet att vi fick en annan regering, skulle denna vidtaga åtgärder för att dirigera och styra person- och godstrafiken i fortsättningen eller skulle det bli som det är för närvarande, d.v.s. att den enskilde individen själv bestämmer hur resor och transporter skall ordnas? Jag medger gärna att utvecklingen skapar besvärliga problem för vissa befolkningsgrupper. Man får naturligtvis följa utvecklingen — en rad samhällsorgan sysslar också med hithörande problem. Jag tror det påstående som gjorts att det är synnerligen svårt att påverka den enskilde individens resvanor är riktigt

Järnvägspolitiken m. m.

och att samhället därvidlag har ytterst små möjligheter.

Vad till sist gäller yrkandena som framförts om att landstingen och planeringsråden skulle bli remissinstanser tror jag att så redan är fallet i praktiken. Det skulle vara ganska egendomligt — om en sådan fråga uppkommer inom ett län — ifall inte länsstyrelsen skulle kontakta både landstinget och planeringsrådet. Om länsstyrelsen till äventyrs icke skulle göra det har både landstinget och planeringsrådet ändå möjligheter att verka i dessa avseenden.

Jag har velat framföra dessa synpunkter, och jag tror att både motionärerna och reservanterna skulle ha möjligheter att påverka sina organisationer på andra områden för att nå sina syften.

Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström tecknade här en bild av utvecklingen i fråga om transporter — en utveckling från användandet av järnvägar till lastbilar. Ingen kan väl påstå att SJ skulle ha möjligheter att ombesörja alla transporter. Med den utveckling vi har på lastbilstrafikens område är det väl inte någon som tänkt att vi kan vrida klockan tillbaka, om jag får använda det uttrycket. Det är så många faktorer som inverkar vid valet av transportsätt: avstånden, arten av varor som skall fraktas osv.

Herr Karlsson ställde sedan också frågan om man i fortsättningen tänkt sig att samhället skall dirigera trafiken eller om den enskilde själv skulle få bestämma. Jag ställer frågan till herr Karlsson: Vilket val har den enskilde företagaren i en situation där järnvägen lägges ned men någon ordentlig väg inte finns i stället?

Herr Turesson anförde ett exempel i sitt anförande. Han talade om en transport, där man hade ansett att det tog för lång tid på järnväg och i stället hade

valt landsvägstrafik. Det exemplet var kanske ganska signifikativt för hur många företagare i dag får resonera.

Herr Turesson uppmanade folk att slå vakt om järnvägarna och utnyttja dem, men, herr Turesson, måste man inte också ställa det kravet att SJ bjuder en tillfredsställande service, om företagarna skall kunna använda järnvägarna i olika situationer?

Jag vill ta ett exempel från mitt eget län på hur knutpunktstrafiken i dag verkar. Herr Turesson kanske känner till att Alvesta är en ganska stor järnvägs-knut. I och med knutpunktstrafikens införande inträdde emellertid det förhållandet att om exempelvis en företagare i Alvesta vill skicka fraktgodis till Hjortsberga som ligger bara 8 kilometer västerut, måste följande tågordning tillämpas: Vederbörande fraktgodis skall inlämnas i godsmagasinet i Alvesta före kl. 16. Sedan går det per bil till Växjö, två mil i östlig riktning. Där lastas det om för att sedan gå ca 75 kilometer på järnväg förbi Alvesta och Hjortsberga till Värnamo. Där lastas det åter över på lastbil för att gå från Värnamo tillbaka till Hjortsberga, en sträcka på ungefär 47 kilometer. Om företagaren inteltnar in detta fraktgodis före kl. 16 på fredagen, ligger det kvar till måndagen för att kanske komma till Hjortsberga på tisdagen.

Tror herr Turesson att företagarna med sådan service har möjlighet att utnyttja SJ? Jag tror inte det. Skall SJ kunna konkurrera, gäller det nog att ta hänsyn också till glesbygdernas folk och företagare. Man kan inte avfärda detta exempel så lätt som herr Turesson försöker här i debatten med att vi inte bara får tänka på kommunikationerna och deras funktion och att problemet inte får ses isolerat. Hur vill då herr Turesson lösa detta problem? Det skulle vara mycket intressant att få höra. SJ:s funktion är väl i alla fall väsentlig i detta sammanhang, och då kan vi inte komma ifrån de sociala aspekterna.

Järnvägspolitiken m. m.

Det har ofta påståtts att det skall bli ordentliga ersättningsvägar innan järnvägarna tas bort, men det löftet har inte uppfyllts. Vi har inte heller fått den ersättningstrafik som vi har rätt att fordra.

Inte sällan har det här i kammaren sagts att detta är ett ämne som inte hör under riksdagen utan som skall avgöras av SJ. Därför vill jag ställa en fråga direkt till herr Turesson, som representerar kungl. järnvägsstyrelsen. Folkpensionärer kan i dag åka billigare på järnväg med sitt 67-kort. Den gång järnvägen försvinner och en buss sätts in i stället finns inte denna möjlighet. Det blir alltså en väsentligt försämrad service. Överväger kungl. järnvägsstyrelsen att snarast åstadkomma förbättringar för att undvika sådana serviceförsämringar som det nu har blivit?

På ett par ställen i utskottsutlåtandet framhålls att det är allmänheten som har svikit järnvägen. Gentemot det vill jag erinra om att man nog i många fall skulle utnyttja järnvägarna för både persontrafik och godstransporter, om SJ bjöde den service som är nödvändig för att man skall kunna göra det.

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Här är ju principen den att järnvägsmyndigheterna, när det blir fråga om att en järnvägsdel skall läggas ned, skall ta kontakt med både länets myndigheter och med kommunala institutioner för överläggningar, innan nedläggelsen verkställs. Principen är också den att vägnätet, innan järnvägsdelen läggs ned, skall rustas upp och kommunikationerna ordnas på annat sätt.

Jag skulle också kunna ta ett exempel från min egen hemort, där en järnvägsdel lades ned. Under den tid banan fanns — den var av mycket dålig kvalitet — tog det en och en halv timme att färdas ifrågarande sträcka. Nu

tar det med landsvägsbuss ungefär 20 minuter, ty vägnätet blev upprustat.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Det har sagts här att vi får en trafikekonomisk debatt ett par gånger om året — och det är minsann inte så märkvärdigt. Det nuvarande systemet är inte bra, det innebär stora problem. Debatterna kommer säkerligen att bli allt allvarligare på denna punkt så länge vi fortsätter med det system vi har.

Jag har begärt ordet för att i någon mån belysa vilka konsekvenserna blir när en järnvägsdel läggs ned. Jag bor nämligen på en plats som drabbats av en sådan nedläggning. Regeringen gav för ett par år sedan NKIJ tillstånd att dra in persontrafiken från Karlstad till Hagfors, och man fick bussturer i stället. Men de långa bussresorna är besvärliga för passagerarna. Framför allt blir servicen mycket sämre än tidigare. Vänt-salar finns inte i samma utsträckning som på järnvägens tid. Det är många som lider av att åka buss. Busstrafiken kan alltså inte helt ersätta järnvägstrafiken. Frågorna om toaletter m. m. är inte heller lösta. Resultatet är alltså försämrad service.

Jag har träffat många människor som vid sjukdomsfall o. d. trots små inkomster helt enkelt blivit tvungna att åka taxi från Ekshärad till Karlstad därför att de inte tål att åka buss. Sådana faktorer tar emellertid sjukkassan inte hänsyn till och de får därför inte ersättning för sådana resekostnader.

Följden av järnvägsnedläggelserna blir under sådana förhållanden lägre resandefrekvens och därmed färre antal bussturer, och hela utvecklingen går bakåt.

Nu har herr Turesson sagt att man inom järnvägsstyrelsen och även på andra håll försöker få fram bättre bus-sar m. m. Det är för all del bra, men man skall också komma ihåg ordspråket: »Medan gräset växer dör kon.»

Järnvägspolitiken m. m.

Det är flera järnvägsdelar som är i farozonen. Det har här t. ex. talats om Fryksdalsbanan. Det skulle bli en oerhört stor försämring för bygderna där omkring, där det ändå bor så många människor och där näringslivet är så rikt, därest persontrafiken lades ned på denna sträcka. Man får i detta sammanhang inte enbart se på frågan järnvägspolitiskt, utan man måste också ta hänsyn till andra synpunkter.

Det har också ryktats att sträckan Filipstad—Kristinehamn skulle läggas ned, och det skulle naturligtvis innebära motsvarande försämring för den bygden.

Nu säger järnvägsstyrelsen att vi måste se det hela ekonomiskt, och det har också riksdagen sagt ifrån. Men vi har väl nu fått allt större erfarenheter, och dessa visar att man inte kan se denna fråga enbart ur företagsekonomiska synpunkter utan att betydligt större hänsyn måste tas även till andra synpunkter. Järnvägsnedläggelserna medför stora kostnader för de enskilda människorna i dessa bygder som ofta tvingas åka taxi långa sträckor. Lokaliseringspolitiska, sociala och ekonomiska aspekter måste komma med i bedömningen. Betraktar man problemet i dess helhet skall man säkert finna att det är mer rationellt både för samhället och för den enskilde att bibehålla järnvägstrafiken i större utsträckning än som nu är fallet.

En annan sak som bör observeras i detta sammanhang är att man nu börjar friställa persontrafiken från fraktrafiken. Om man emellertid tar bort persontrafiken på en viss bana, så medför det enligt min uppfattning också en försämring för fraktrafiken.

Nu tror jag inte att man i alltför stor utsträckning skall lägga skulden för vad som sker på järnvägsstyrelsen. Enligt riksdagens direktiv skall järnvägsstyrelsen driva sin verksamhet efter affärsmässiga principer. Det är på den punkten som reservanterna vill ha en

omprövning. Personligen är jag helt övertygad i min uppfattning, att vi bör ta en ökad kostnad över budgeten. Ser man saken på lång sikt och tar man hänsyn även till andra aspekter än de rent företagsekonomiska, på kort sikt, är jag övertygad om att det blir rationellare och därmed även billigare för staten och framför allt för de enskilda individerna, om man i större utsträckning än hittills försöker bibehålla järnvägstrafiken. Det skulle bli en nationalekonomisk vinning.

Jag skulle också vilja tillägga, att landstingen, som ju har en parlamentarisk representation, är de lämpliga remissorganen på länsplanet i detta fall.

Vi måste som jag ser det få en snar ändring till stånd, och det är då naturligt att jag yrkar bifall till de båda reservationer som fogats till utskottets utlåtande.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först på herr Gustavssons i Alvesta direkta fråga få svara, att utredningen om 67-kortets användning pågår och att resultatet så småningom kommer att delges riksdagen.

Herr Jonassons anförande var enligt mitt sätt att se mycket klokt. Jag är övertygad om att vi, när vi om ett par dagar får snabbprotokollet från denna debatt, skall finna att de sista två tredjedelarna av herr Jonassons anförande och mitt första anförande i långa stycken innehåller inte bara samma tankegångar utan även praktiskt taget samma ord. Det var verkligen roligt att lyssna till ett så nyanserat och så förståndigt resonerande anförande av en talesman för reservanterna. Att herr Jonasson och jag likväl kommer till olika resultat beträffande vårt ställningstagande vid voteringen är en annan sak. Det beror på att jag inte vill se denna fråga som en isolerad företeelse, utan jag vill se den i ett större sammanhang.

Järnvägspolitiken m. m.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Under slutet av 1950-talet men framför allt under 1960-talet förekom i detta land mycket omfattande nedläggningar av järnvägstrafiken — många järnvägslinjer nedlades helt eller delvis. I flertalet fall var det den i hög grad olönsamma persontrafiken som försvann, medan godstrafiken upprätthölls. Vid varje tillfälle då man skulle företa en nedskärning av trafiken togs kontakt med representanter för kommunen, med representanter för näringslivet och med alla de myndigheter och institutioner som på något sätt var berörda — dessa samtal har man resonerat om tidigare här i dag. I de flesta — för att inte säga alla — fall kom man så småningom överens om hur nedläggningsbeslutet skulle utformas. Jag kan nämna att jag under min tid i kommunikationsdepartementet aldrig fick något protestbrev med anledning av en nedläggning; däremot inträffade det att representanter från en kommun eller för ett företag kom upp på departementet och bad att vi skulle göra en eller annan justering av beslutet, vilket vi många gånger gick med på, eftersom vi fann att de synpunkter de framförde inte blivit tillräckligt beaktade vid vår första bedömning.

Jag har sagt många gånger och jag vill gärna upprepa det, att när man skall lägga ned en järnväg så måste de människor som berörs av beslutet veta vad det är de får i stället. Där kommer också vägbyggandet in i bilden. Jag vill i detta sammanhang gärna, med anledning av ett inlägg av herr Gustavsson i Alvesta, säga att man aldrig gjort det till en allmän princip att vägen eller vägarna skulle vara färdiga, innan järnvägstrafiken lades ned. Endast i få fall ansågs detta vara rimligt, och då skrevs det också in i beslutet såsom en särskild bestämmelse.

1964 ansåg sig riksdagen vara mogen för att i detalj dra upp riktlinjerna för en modern trafikpolitik på basis av det

resultat som 1953 års trafikutredning hade kommit till och med hänsyn till alla de remissyttranden som förelåg och i vilka mycket skarp kritik hade riktats mot förslaget som sådant. Men man lyckades lägga ett förslag på riksdagens bord, vilket, om jag minns rätt, bifölls av en enhällig riksdag. I detta förslag hade man inskrivit principerna för hur trafikpolitiken skulle föras: varje trafikgren, alltså även SJ:s trafik, skall vara självbärande. Att SJ sedan fick ett speciellt bidrag betingades av trafikekonomiska skäl; man nyttiggjorde en under en viss del av året eljest outnyttjad kapacitet — det var i det sammanhanget som det s. k. 67-kortet blev aktuellt. Men detta var alltså trafikpolitiskt och inte socialpolitiskt motiverat.

Det var också i det sammanhanget som den av herr Gustavsson i Alvesta omnämnda knutpunktstrafiken infördes i resonemanget och i realiteten. Jag medger att de exempel som herr Gustavsson anförde i dag och som herr Vigelbo anförde några gånger i en interpellationsdebatt med mig när jag ryktade värvet i departementet kan verka mycket bestickande. På kort avstånd ser detta system underligt ut, och det kanske också förefaller att vara underligt, men om herr Gustavsson är generös och granskar hela fältet i stort så kommer han att finna att knutpunktstrafiken för landets trafikanter, framför allt för näringslivets folk, i stort är av utomordentlig betydelse.

Man skall inte betygsätta ett system genom att fästa uppmärksamheten på några undantagsfall, ty då gör man sig skyldig till en felaktig bedömning av beslutets resultat.

Visst kan det, herr talman, såsom någon sade, vara värdefullt med en trafikpolitisk debatt varje år, men borde man inte låta SJ få litet tid på sig att utforma trafiken och inte begära att allt skall klaffa på en gång? Riksdagen fattade sitt beslut under höstsessionen

Järnvägspolitiken m. m.

1964, men det dröjde ju en tid innan SJ satte vagnarna i trafik.

Man är därför en aning för tidigt ute med framförandet av dessa resonemang utan att samtidigt kunna komma med några konkreta exempel. Man säger bara att detta och detta är fel. Observera att resultatet av 1953 års utredning först 1964 presenterades för riksdagen! Jag vet inte hur pass komplicerad YB-utredningen är, varför jag kanske bör göra ett undantag för denna, men jag tror inte att det svenska folket någon gång har läst en utredning, som varit mera kontroversiell än 1953 års utredning. Därför drog det också ut på tiden, innan man kunde få denna så utformad, att man kunde få näringslivet med alla de kontakter man där hade, konsumenterna av både person- och godstrafik och sedan också en enhällig riksdag med på att detta var just det grepp man borde ta.

Mot denna bakgrund tror jag inte att man skall begära att efter endast två år allt skall gå helt smidigt. Man skall inte göra undantagen till huvudfall, en kritik skall innebära något konstruktivt. Jag tror att herrarna behöver något längre tid än knappa två år för att kunna åstadkomma detta.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag har inte hävdad att vi kan bibehålla alla våra järnvägar. Jag är medveten om att en hel del av dem måste försvinna och får ersättas av annan trafik. Herr Skoglund sade emellertid att det aldrig har skrivits in som princip att vägarna skall vara färdiga innan en järnväg läggs ned. Det må så vara, men jag anser att det måste vara ett rimligt krav att ersättningstrafiken är ordnad och vägsystemet är upprustat innan en järnväg läggs ned. I annat fall råkar de berörda bygderna in i en mycket svår situation.

Herr Skoglund ansåg vidare att dessa frågor är för tidigt väckta med tanke på att det inte är så länge sedan

som vi fattade beslut om och drog upp riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken. Man kan dra upp riktlinjer och göra upp fina ritningar som verkar vara mycket bra när man ser dem i tryck. Det är emellertid bara att konstatera att ritningarna inte alltid stämmer med verkligheten. Det uppstår problem i olika delar av landet.

Herr Skoglund ansåg att det exempel som jag nämnde beträffande knutpunktstrafiken var en isolerad företeelse och att knutpunktstrafiken varit till stort gagn för trafiken. Jag tror att mitt exempel inte pekade på en isolerad företeelse, utan att sådana exempel kan tagas från många platser. I stora delar av Småland träffar man på de problem som jag nämnde. De har medfört att företagare har måst övergå till att använda andra trafikmedel, nämligen lastbilar, emedan SJ inte tidsmässigt kunnat konkurrera med lastbilarna.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 146, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter

Rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 122 ja och 76 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2) av herr Ivar Johansson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 147, i anledning av väckta motioner om utredning angående folkrörelsernas arkiv,

nr 148, i anledning av väckta motioner om kontinuerlig mikrofilmning av svensk dagspress,

nr 149, i anledning av väckt motion angående inspektion och inventering av statliga myndigheters bibliotek, samt

nr 150, i anledning av väckt motion angående inrättande av interna abonnentväxlar vid statens anläggningar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12

Rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 51, i anledning av väckta

motioner angående rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 498 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 651 av herr *Svensson i Vä m. fl.*;

2) de likalydande motionerna I: 518 av herr *Lundström* och II: 640 av herr *Nihlfors m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av gällande anvisningar till kommunalskattelagen att avdrag för extra levnadsomkostnader i samband med korttidsförrättning, som varat mer än en dag, medgaves för den faktiska tid förrättningen varat och inte efter antalet övernattningar, ävensom att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig lagtext.

Utskottet hemställde,

att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 498 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 651 av herr *Svensson i Vä m. fl.* angående rätten till avdrag vid beskattningen för traktamenten m. m., samt

2) de likalydande motionerna I: 518 av herr *Lundström* och II: 640 av herr *Nihlfors m. fl.* angående rätten till avdrag vid beskattningen vid tjänsteresa i enskild tjänst,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Stefanson, Lundström, Enarsson, Ottosson, Magnusson* i Borås och *Vigelsbo, fru Nettelbrandt* samt herrar *Öhvall* och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottet under punkten 2) bort hemställa,

att riksdagen — i anledning av de likalydande motionerna I: 518 av herr

Rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.

Lundström och II: 640 av herr Nihlfors m. fl. — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om sådan ändring av gällande anvisningar till kommunal-skattelagen att avdrag för ökade levnadskostnader i samband med korttidsförrättning, som varat mer än en dag, medgåves för den faktiska tid förrättningen varat och inte efter antalet övernattningar.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det förekommer i en del sammanhang ibland s. k. olycksfall i arbetet, och jag tror att det är den bästa beteckningen på vad som inträffade här i riksdagen år 1963, när vissa beslut i anslutning till löneskatteberedningens förslag antogs. Sådant kan drabba också oss på Helgeandsholmen. Jag tycker det är viktigt att understryka att det finns anledning vidtaga rättelse, om någon av de regler som vi infört inte riktigt blivit vad vi syftade till.

När vi 1963 fattade beslut i fråga om lönebeskattningen var det framför allt två ting vi syftade till. Det ena var att genomföra en förenkling och det andra var att skapa likformighet i bestämmelserna mellan de statligt anställda och de icke statligt anställda. Hur verkade då reglerna beträffande den fråga, som nu står på dagordningen, nämligen avdragsrätt för traktamenten i samband med resor?

På den statliga sidan hade man möjlighet att göra avdrag med exakt samma belopp som man uppburit i traktamente. Man behövde inte riskera att få ett mindre avdrag än detta beviljat, men man kunde heller inte göra ett högre avdrag. Inom den enskilda sektorn krävdes det däremot en direkt redovisning av de havda kostnaderna, vilket för den enskilde skattskyldige

medförde ett betungande arbete med att spara kvitton på småposter av olika slag för att säkert kunna få sitt avdrag beviljat.

Denna komplikation ville man nu bespara den enskilde, men så blev inte fallet. Riksdagens beslut blev i stället att de privatanställda vid resor får göra avdrag enligt ett speciellt s. k. normalbelopp av schablontyp. Detta av riksskattenämnden särskilt fastställda normalbelopp beräknas vid resor, som omfattar både natt och dag, efter antalet nätter.

Det betyder att de som har varit borta en dag, en natt och ytterligare en dag får göra avdrag med ett normalbelopp, medan de som har varit borta under en natt, en dag och ytterligare en natt får göra avdrag med två normalbelopp. Detta kan inte gärna slå på ett rättvist sätt, och systemet har också blivit föremål för en stark kritik.

Det var just likformighet med den statliga sidan som man ville eftersträva men som man inte fick på grund av metoden att räkna antalet nätter. Jag vill emellertid påstå att beslutet nära nog fattades i tron att syftet i fråga om likformighet var uppnått. Det stod nämligen både i propositionen och i bevillningsutskottets betänkande som närmast en rubricering av vad man syftade till, att normalbeloppen avses anpassade till det högsta statliga traktamentet. Då tänkte man måhända inte på att just antalet normalbelopp skulle uträknas på ovannämnda sätt.

Varför kan man då inte ändra på dessa regler som slår på ett så otillfredsställande sätt? Vad är man rädd för? Till en del kan det naturligtvis vara någonting så naturligt men alltid i alla sammanhang så olyckligt som prestige, men något sådant tror jag inte vi bör slå vakt om ifrån riksdagens sida.

Sedan har det också uttalats farhå-

Rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.

gor för att enskilda arbetsgivare kanske skulle komma att föra över lönebelopp till att bli traktamenten. Det skulle alltså kunna vara fråga om förätkta löneförmåner. Jag vill för det första i anslutning till det säga att jag tror att misstänksamheten mot både de enskilda arbetsgivarna och dem som är anställda hos enskilda arbetsgivare är olycklig. Jag reagerar ständigt emot den attityden mot den sidan.

Men för det andra skulle jag vilja fråga: Lever de människor som får traktamentsbelopp på den enskilda sidan billigare än de som är statligt anställda? Är det inte i båda fallen fråga om samma kostnader? Vad vore då naturligare än att det avdragsbelopp som man medger i skattelagstiftningen också vore detsamma för båda kategorierna? Man litar på att de statliga traktamentena är bestämda på ett sådant sätt att de ungefärligen motsvarar de normalbelopp för ökade levnadskostnader som uppstår i samband med en resa. Då är det också naturligt att helt applicera dessa regler på den enskilda sektorn.

Finansministern sade i ett interpellationssvar här förra året att det vore olämpligt att göra en ändring av regler som inte hunnit tillämpas i praktiken. Bevillningsutskottets ordförande, herr Ericsson i Kinna, sade också under förra året i debatten i denna kammare, när det restes krav motionsvägen på att få en ändring till stånd, att om nuvarande system leder till orättvisor bör en översyn göras. Jag vet inte i vad mån bevillningsutskottets ordförande nu har glömt bort detta sitt uttalande. Det måste väl ändå vara helt klart att det system som vi nu har leder till orättvisor.

I reservationen redovisas ett statistiskt material som är lämnat ifrån TCO. Av det undersökningsmaterialet framgår att vid förfrågan från TCO:s sida om vilken typ av resor som är

vanligast vid företagen har svaret blivit att vid 84 företag resor av typen dag-natt-dag är vanligast förekommande, medan endast vid nio företag detta gäller om typen av resor natt-dag-natt.

Om det är en sådan bristande balans mellan den ena och den andra typen av resor kan man inte trösta sig med att det i alla fall i stort sett har skett en utjämning på så sätt att vad som förloras den ena gången vinnns den andra, varför sluteffekten ändå blir ganska god. Det är en dålig tröst — framför allt för den enskilde som kanske främst berörs av denna typ av resor, dag-natt-dag. En sådan person låter sig inte tröstas med att det jämnar ut sig om hänsyn tas till någon annan anställd på något annat håll.

Utskottets socialdemokratiska majoritet har bl. a. ansett att schablonavdraget i normalfallen, som det heter, väl torde täcka ökningen av levnadskostnaderna. Vad som här är normalfall kan man inte riktigt säga eftersom man, som jag nyss nämnde, ibland går på den ena linjen och ibland på den andra. Jag tror emellertid att det är viktigt att hela tiden se på vad som finns på den statliga sidan, och det var ju den anknytningen som önskades. Täcker det inte i ena fallet gör det inte heller i det andra. Den ena kategorien har redan denna avdragsrätt.

Den socialdemokratiska majoriteten säger också att den skattskyldige alltid själv kan yrka på avdrag, d. v. s. utskottsmajoriteten går på den gamla linjen att vederbörande får skaffa verifikationer på allting. Det var emellertid just detta krångel man ville komma bort ifrån, och jag förutsätter också att det i detta fall i någon mån eftersträvs en minskning av krånglet för den enskilde skattskyldige och inte bara för skattemyndigheterna. Krånglet kommer man inte ifrån om var och en på detta sätt skall spara på småkvitton.

Utskottsmajoriteten framhåller vidare

Rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.

att schablonreglerna har väsentliga fördelar och vill t. o. m., som det heter, än en gång understryka att dessa schablonavdrag endast är avsedda att täcka den ökning av levnadskostnaderna som uppstår vid en resa — alltså underförstått inte levnadskostnaden som sådan. Det är exakt samma syfte med de statliga traktamentena, och de förhandlingar som ligger bakom dessa har grundat sig på ett verkligt gediget siffermaterial med avseende på de kostnader som uppstår i sådana här sammanhang. Jag anser att dessa kostnader är precis lika stora för såväl den ena som den andra.

Bevillningsutskottets majoritet talar också om att det för en ogift otvivelaktigt blir reducerade kostnader. Personligen reagerar jag mycket starkt mot uppsplattningar mellan ogifta och gifta i sådana här fall, men det är en sak för sig. Om man nu anser att det finns en skillnad gäller i så fall denna lika mycket den statliga sidan, ty det finns ju också ogifta statstjänstemän, och det betyder att fördelen för deras del skulle vara lika mycket större som för ogifta enskilt anställda. Det är enligt min mening saker som inte hör hit — i varje fall inte om man vill bibehålla syftet från år 1963, nämligen att verkligen söka åstadkomma uniformitet mellan de olika områdena.

Mycket stark kritik har framförts mot de gällande reglerna, och jag tycker att denna kritik verkligen är berättigad. Personligen har jag mött många socialdemokratiska anställda och företagare som reagerar på samma sätt som reservanterna och motionärerna, och jag vågar påstå att t. o. m. finansministern säkert har hört av enskildas berättigade missnöjesyttringar. Jag tror att den enskilda sektorns anställda anser att den socialdemokratiska majoriteten sviker dem om det inte kommer till stånd en ändring på den här punkten. I annat fall skulle de onekligen bli satta i stryk-klass jämförda med de statligt anställ-

da. Om man framhårdar i den ståndpunkt som utskottsmajoriteten intagit, har de berörda onekligen rätt att anse sig svikna av — och även besvikna på — sina socialdemokratiska företrädare, om dessa inte använder sig av tillfället att nu åstadkomma en ändring.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Stefanson m. fl.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Nihlfors* (fp).

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag har anslutit mig till den vid bevillningsutskottets betänkande fogade reservationen, och jag har gjort det därför att jag liksom fru Nettelbrandt har den uppfattningen att det borde vara en ganska enkel sak att skapa full likställighet mellan de traktamentsersättningar som utgår till statsanställda och till de privat anställda. Den schablon, som infördes för några år sedan och som skulle åstadkomma likställighet, har onekligen varit till fördel, men den har haft den nackdelen — som också fru Nettelbrandt påpekade — att man för att erhålla helt traktamente måste räkna med antalet övernattningar.

Sedan praxis blivit att lördag inte längre är arbetsdag är det nu så att handelsresandekåren reser ut på måndag morgon och återkommer till sin bostadsort på fredag kväll. Då har man varit borta fyra nätter och fem dagar, och då har man endast blivit berättigad till fyra hela traktamenten. Det är riktigt att man genom att använda den konventionella metoden kan få göra avdrag för alla kostnader man haft, och det är också ett system som i mycket stor utsträckning har måst tillämpas.

Speciellt för den stora gruppen handelsresande är det av stort värde att försöka klara ut dessa problem, och såvitt jag förstår är det endast formella

Rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.

skäl som gör att man inte kan använda samma tillvägagångssätt. Det är främst av denna orsak som vi reserverar oss ansett en ändring böra göras.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan med undantag för de frågor som berörs av reservanterna, där jag yrkar bifall till reservationen av herr Stefanson m. fl.

Herr ENGVIST (s):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 51 som vi nu behandlar har utskottet avstyrkt en rad motioner avseende avdragsrätt för vissa kostnader i samband med intäkternas förvärvande. På en punkt har det dock avgivits en reservation, nämligen beträffande avdragsrätten för traktamenten som den skattskyldige uppbär för tjänsteuppdrag på annan ort.

Jag skall här mycket kort motivera utskottsmajoritetens ställningstagande. Vi kan inte dela reservanternas uppfattning att nu gällande schablonmetod för avdrag för traktamentsersättning har uppenbara olägenheter. Man kan naturligtvis se olika på denna fråga, men avdragsrätten är enligt utskottets mening så generös att det inte nu finns skäl till någon utvidgad avdragsrätt.

Vad vi här tvistar om är de bestämmelser enligt vilka ett dygn med övernattnings skall utgöra grund för helt avdrag. Reservanterna menar således att många skattskyldiga, vilka måste företa resor i tjänsten som börjar och slutar på dagtid, skulle förlora på denna regel.

Härvidlag måste det föreligga något misstag på reservanternas sida, eftersom jag har fått det beskedet att en tjänsteinnehavare får avdrag för hela den summa han har fått i traktamente från sin arbetsgivare, förutsatt att denna summa inte för helt år går upp till eller överstiger generaldirektörs traktamente i det statliga traktamentsreglementet. Det är således som helhet be-

traktat endast i de ytterst få fall då det gäller en tjänsteinnehavare med motsvarande generaldirektörs lön som gällande regler kan vara mindre fördelaktiga.

Som vi har anfört i utskottets betänkande kommer härtill att för en rätt stor grupp arbetstagare en mycket generös schablonmetod tillämpas. Arbetsgivarna är nämligen inte deklareringskyldiga för de traktamenten som inte överstiger 500 kronor per år. En tilläggsregel säger dessutom att där antalet förrätningsdagar för helt år räknat inte är fler än 24 är det ingen begränsning av summan. Det föreligger alltså här inte uppgiftsskyldighet för arbetsgivaren, och den tjänsteman som har gjort resorna är inte heller skyldig att ta upp beloppet som skattepliktig inkomst.

Reglerna är i sin helhet så generösa att vi i utskottsmajoriteten inte tycker att det finns några särskilda skäl att biträda motionsyrkandet. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Herr Engkvist sade att det måste föreligga något misstag från reservanternas sida. Jag beklagar, men misstaget måste tydligen föreligga hos herr Engkvist själv. Det fungerar inte på det sätt som herr Engkvist här redogjort för. Detta är ingalunda ett problem endast för dem som står på generaldirektörsnivå i lönehänseende, utan jag vill påstå att det är ett problem för samtliga. Bestämmelserna om normalbeloppen fungerar så att man strikt räknar antalet övernattnings.

De som hört av sig på denna punkt till mig personligen och till andra har ingalunda befunnit sig i generaldirektörsklass, utan det har varit vanliga inkomsttagare för vilka denna fråga verkligen har betytt någonting.

Rätten till avdrag vid beskattningen för ökade levnadskostnader vid tjänsteresor i enskild tjänst m. m.

Jag vill gärna återknyta till jämförelsen mellan den privata och den statliga sidan. När det här ges uttryck för miss tanken att man på den privata sidan på något sätt skulle försöka skjuta över lönebelopp till traktamentsavdelningen för att befrias från skatt, gäller det sådana fall där traktamentena redan förut inte uppgår till de belopp som betalas på den statliga sidan. Och jag förutsätter att man inom civildepartementet, när man tidigare förhandlat om dessa belopp, varit synnerligen restriktiv och inte velat medge några traktamentsbelopp för kostnader som inte varit möjliga att fixera. Det betyder med andra ord att man när det gäller de människor, som inte har fått traktamenten motsvarande de verkliga ökningarna av levnadskostnaderna, för det första inte vill medverka till att det blir en förskjutning åt traktamentssidan på detta sätt och för det andra inte vill medverka till att dessa personer får den avdragsrätt som övriga erhållit. Det tycker jag är en egendomlig inställning, och jag tror att de som framför allt drabbas ingalunda är några höginkomsttagare.

Beträffande de 500 kronorna och 24 eller 25 traktamenten sade herr Engkvist att bestämmelserna är så generösa, att det för närvarande inte finns anledning att vidga avdragsrätten. Men om man börjar i en annan ända och räknar med utgångspunkt från 500 kronor och normalbelopp på 66 kronor, så kommer inte ens de korta resorna att omfattas av regeln. Därför anser jag, herr talman, att det inte alls går att avfärda problemet med en hänvisning till denna regel, som gäller dem som reser ytterst litet.

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Jag upprepar att man får avdrag för det samlade belopp per

år, som man erhållit, upp till det tak som motsvarar för generaldirektör utgående traktamente.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 99 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Åtgärder för att hindra skatteflykt

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckt motion.

I en den 4 mars 1966 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 85, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändrad lydelse av 6 § 3 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. och 6 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

4) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623);

5) förordning om ändrad lydelse av 3 § 3 mom. förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen behandlas frågan vilka åtgärder som bör vidtas beträffande inkomst- och förmögenhetsskattelagstiftningen för att hindra skatteflykt genom kryphål i lagstiftningen. Någon särskild bestämmelse mot skentransaktioner anses inte nödvändig eftersom dessa i praxis bedöms efter sin verkliga innebörd. Mot andra skatteflyktsåtgärder behövs däremot ingripande genom lagstiftning. En allmän bestämmelse mot skatteflykt, avsedd att tillämpas över hela beskattningsområdet, anses dock

mindre lämplig. I överensstämmelse med hittills tillämpade lagstiftningsprinciper förordas att skatteflykt på begränsade områden av lagstiftningen omöjliggörs genom mer allmänt hållna bestämmelser. I propositionen föreslås en sådan bestämmelse för att hindra att vinstmedel i aktiebolag och ekonomiska föreningar, som tömms eller avses skola tömmas på sina reallgångar, obehörigen undgå beskattning.

Ett annat förslag i propositionen gäller beskattningen av oskiftat dödsbo som har en inkomst överstigande 10 000 kr. taxerad inkomst eller en förmögenhet överstigande 100 000 kr. skattepliktig förmögenhet. Förslaget innebär att sådant dödsbo under en avvecklingstid av tre år efter dödsfallet skall betraktas såsom särskilt skattesubjekt och taxeras enligt hittillsvarande bestämmelser. Vid taxering för senare år skall dödsboet behandlas enligt de regler som gäller för handelsbolag, vilket innebär att boets inkomst och förmögenhet beskattas hos dödsbodolägarna i förhållande till deras andelar i boet. Möjlighet att erhålla dispens från de nya reglerna föreslås för särskilda fall.

I avsikt att stänga den lucka i skattelagstiftningen som f. n. finns vid utskiftning av t. ex. varulager från aktiebolag förordas vidare att beskattningen vid utskiftning av tillgång från aktiebolag och ekonomiska föreningar regleras författningsmässigt.

I propositionen behandlas också beskattningsreglerna beträffande patent, goodwill och liknande rättigheter. Det föreslås att vad som gäller för inventarier i rörelse skall tillämpas för dessa rättigheter. I samband härmed förordas att hyresrätt uttryckligen likställs med goodwill i beskattningshänseende.

Propositionen grundar sig på skatteflyktskommitténs förslag i betänkande »Om åtgärder mot skatteflykt» (SOU 1963:52).

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1967 och till-

Åtgärder för att hindra skatteflykt

lämpas fr. o. m. 1968 års taxering. Reglerna rörande dödsbos behandling i beskattningshänseende avses dock träda i kraft ett år senare.

Till utskottet hade hänvisats den i anledning av propositionen väckta motionen I:747 av herrar *Enarsson* och *Holmberg*, vari hemställdes, att riksdagen måtte antaga det vid propositionen nr 85 fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med det tillägg till punkt 4. av anvisningarna till 53 § som framginge av i motionen angiven lydelse.

Utskottet — som funnit viss ändring böra företagas jämväl av 7 § förordningen om statlig inkomstskatt men att denna ändring borde vidtagas i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 127, upptagen i utskottets under nästföljande paragraf redovisade betänkande nr 54 — hemställde,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 85 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas och med avslag på motionen I:747 av herrar *Enarsson* och *Holmberg* — måtte antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändrad lydelse av 6 § 3 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning angående ändrad lydelse av 3 § 1 mom. och 6 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

4) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623); samt

5) förordning om ändrad lydelse av 3 § 3 mom. förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

B) att motionen I:747 av herrar *Enarsson* och *Holmberg* måtte, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Elofsson*, *Enarsson*, *Ottosson*, *Vigelsbo*, *Söderström* och *Börjesson* i Falköping, vilka ansett, att utskottet under punkterna A 1) och B) bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionen I:747 av herrar *Enarsson* och *Holmberg* antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen, att punkt 4. av anvisningarna till 53 § erhöles följande lydelse:

Anvisningar

till 53 §.

4. Att bestämmelserna — — — (= prop.) — — — av boet.

Förklaring enligt — — — (= prop.) — — — annan anledning. Sådan förklaring må även meddelas när delägarna i dödsboet äro efterlevande make och ett eller flera omyndiga barn, i förekommande fall jämte myndigt barn, vilka driva jordbruk eller rörelse genom sammanlevnad i oskiftat bo.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SÖDERSTRÖM (h):

Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 85 ligger till grund för bevillningsutskottets betänkande nr 55 som nu behandlas. Förslaget innehåller åtgärder som bör vidtagas beträffande lagstiftningen om inkomst- och förmögenhetsskatt för att förhindra skatteflykt genom kryphål i lagstiftningen.

Rent allmänt kan jag säga att ingen i utskottet motsatt sig förslaget eller skulle vilja yrka på att dylika åtgärder icke vidtoges. Jag vill alltså kraftigt un-

derstryka att reservationen endast gäller ett avsnitt av propositionen, nämligen det som behandlar beskattningen av oskiftat dödsbo med en inkomst överstigande 10 000 kronor taxerad inkomst eller en förmögenhet överstigande 100 000 kronor skattepliktig förmögenhet. Förslaget går i detta hänseende ut på att ett sådant dödsbo under en avvecklingstid av tre år efter dödsfallet skall betraktas som ett särskilt skatteobjekt och taxeras enligt nu gällande bestämmelser. Vid taxering för senare år skulle dödsboet behandlas enligt de regler som gäller för handelsbolag, vilket innebär att boets inkomst och förmögenhet beskattas hos dödsbodelägarna i förhållande till deras andelar i boet. Det skall dock finnas möjlighet, enligt förslaget, att erhålla dispens från de nya reglerna för särskilda fall.

Den kommitté — skatteflyktskommittén — vars utredning ligger till grund för propositionen har bl. a. anfört i sitt yttrande att under vissa förhållanden kan det för de skattskyldiga vara förenat med avsevärda fördelar i beskattningshänseende att låta ett dödsbo fortleva i stället för att skifta det. Vid skiftande av dödsboet skulle delägarna själva bli skattskyldiga för boets inkomster och förmögenhet. Om delägarna har betydande inkomster och förmögenhet tidigare blir alltså skattebelastningen vid den statliga beskattningen betydligt större om boet skiftas. Detta beror på skatteskalornas progressivitet. Av den anledningen har skattebelastningen inte så stor inverkan på den kommunala beskattningen.

Kommittén yttrar på ett annat ställe att orsaken till att dödsbon i så stor utsträckning förblir oskiftade säkerligen ofta är den att delägarna bor tillsammans, t. ex. på en jordbruksgård som den ena av två makar ursprungligen drivit och den efterlevande maken jämte makarnas barn fortsätter att bruka. Ett annat skäl kan vara en önskan att bibehålla en släktgård inom famil-

jen. Det kan även finnas testamentariska förordnanden som gör det olämpligt att skifta boet.

I samband med detta säger kommittén att det kan tänkas att skattesynpunkter inverkar på bedömningen men att huvudsakligen andra omständigheter torde vara avgörande då ett dödsbo inte skiftas, eftersom skattebesparingen oftast uppgår till relativt blygsamma belopp.

Jag tror att denna slutsats är riktig, herr talman. Så har säkerligen även herrar Enarsson och Holmberg sett på problemet, då de i anslutning till propositionen väckt sin motion nr 747 i första kammaren. I denna motion konstaterar de: »Det kan ifrågasättas om resultatet av en lagstiftning med detta syfte — att skatt skall utgå med samma belopp som skulle ha träffat delägarna om dessa direkt beskattats — blir likformigt och rättvist. En ideell andel i ett dödsbo har knappast samma värde i den skattskyldiges hand som den egendom till motsvarande värde han äger ensam. Dispositionen över tillgångarna såväl som avkastningen kan nämligen vara i avsevärd grad beskuren. Särskilt gäller detta om i boet finns omyndig delägare; detta på grund av de krav som naturligen måste ställas på förvaltning av omyndigs egendom. Därest i sådana fall dödsboformen medför viss skattelindring för delägarna är detta knappast oberättigat med hänsyn till nämnda inskränkningar i dispositionsrätten.»

Motionärerna drar ändå inte ut hela konsekvensen av sitt resonemang. De nöjer sig med att enbart föreslå att nuvarande regler borde gälla då delägarna är efterlevande make med omyndiga barn, vilka i många fall fortsätter att driva den avlidnes jordbruk eller rörelse genom samlevnad i oskiftat dödsbo, främst i syfte att hemmet skall bestå i oförändrade former trots att den ena maken har avlidit.

Såsom framgår av propositionen an-

Åtgärder för att hindra skatteflykt

ser ett flertal remissinstanser att dödsboet är en god och smidig förvaltningsform, särskilt då det bedriver näringsverksamhet. Till dessa hör bl. a. hovrätten för övre Norrland, som klart och tydligt säger ifrån att det måste »anses uteslutet att enbart av skatterättsliga hänsyn omreglera dödsbonas allmänna rättsställning».

Länsstyrelsen i Älvsborgs län, handelskammaren i Örebro län samt lantbruksnämnden i Malmöhus län är inne på samma tankegångar. Svenska bankföreningen avstyrker förslaget om en ändring av de nuvarande bestämmelserna.

Sveriges jordägarförbund understryker att det finns fall där det är mycket angeläget att boets tillgångar icke skiftas. Därför borde de föreslagna reglerna icke gälla för dödsbon som bedriver näringsverksamhet av något slag.

Föreningen Sveriges häradsförbund avstyrker ändringen, liksom länsstyrelsen i Kalmar län och lantbruksstyrelsen. Därjämte är ett flertal remissinstanser av olika kategorier mer eller mindre kritiska mot det framlagda förslaget.

Jag har velat nämna dessa remissinstanser för att det inte skall råda någon som helst misstanke om att vi på något sätt skulle vilja gynna vissa skattskyldiga och låta dem slippa undan sina plikter gentemot det allmänna. Däremot vill vi gynna dessa familjer som drabbats av dödsfall men som försöker göra det bästa av en svår situation och kämpa vidare. Hos denna kategori av människor, vågar jag påstå, existerar inte något skattetänkande och inte heller någon önskan att undandra sig sina skyldigheter. Jag tror att det i stället på längre sikt är till fördel för vårt samhälle att det finns människor som inte bara följer minsta motståndets lag och skiftar sina tillgångar utan som har ansvar för sitt arv och sin familj.

En annan fördel med det förslag som

motionärerna lagt fram är också att det, i och med att dispensen begränsas till att gälla familjer med omyndiga barn, aldrig kan uppstå någon tveksamhet med tiden för dess giltighet. Detta reglerar sig självt.

Med stöd av vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Elofsson m. fl.

I detta anförande instämde herr *Magnusson* i Borås (h).

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp):

Herr talman! Även jag vill bestyrka och betona att jag i stort sett är nöjd med det förslag som nu har presenterats inför kammaren. Jag har dock en liten reservation att göra. Reservanterna har hemställt om att dispens från de nya bestämmelserna skulle kunna medges då delägarna i ett dödsbo är efterlevande make och omyndiga barn, vilka driver jordbruk eller annan rörelse efter avtal om sammanlevnad i oskiftat bo.

Utskottet framhåller bl. a. att av de undersökningar, som skatteflyktskommittén gjort, framgår att dödsbon i betydande omfattning bibehållits oskiftade längre tid än som normalt erfordras för dödsboavvecklingar och att reduktionsregeln vid förmögenhetsbeskattning i onormalt stor utsträckning tillämpats på dödsboförmögenheter. Ett sådant resultat av beskattningsreglerna är självfallet inte tillfredsställande, vare sig ur rättvisesynpunkt eller av praktiska skäl. Men även om det under vissa förhållanden kan vara ekonomiskt fördelaktigt i beskattningshänseende att bibehålla ett dödsbo oskiftat, är det säkerligen icke alltid de ekonomiska skälen som är avgörande för att ett dödsbo icke skiftas. Många gånger beror det på försumlighet — man låter det helt enkelt inte bli av.

Som bankman har jag vid åtskilliga tillfällen i samband med inteckningars fastställande, avstyckningar, relaxationer

etc. kommit i kontakt med gamla, t. o. m. mycket gamla dödsbon. Ja, det finns rent av dödsbon som härleder sig från slutet av 1800-talet. Sådana gamla dödsbon förorsakar mycket arbete och besvär den gång det kan bli fråga om exempelvis åtgärder, till vilka samtliga dödsbodelägare skall giva sitt samtycke. Om då vissa av dessa dödsbodelägare är döda, måste man söka efter deras arvingar o. s. v. När t. ex. en kraftledning skall framdragas och medgivande härtill erfordras från markägarna, blir det genast krångel och besvär för förrättningsmännen, om det bland markägarna finns gamla dödsbon.

Det är ur många synpunkter önskvärt att dödsbo avvecklas inom rimlig tid efter dödsfallet. Även om den nu föreslagna lagstiftningen icke medför skyldighet att skifta dödsbo, kommer den ändå att medföra att åtskilliga dödsbon skiftas just på den grunden att beskattningen av äldre dödsbon skall ske enligt reglerna för handelsbolag. Det är visserligen angeläget att äldre dödsbon avvecklas, men det kan under vissa förhållanden finnas skäl som talar för bibehållandet av ett dödsbo under en viss övergångstid, exempelvis då delägare är efterlevande make samt omyndiga och myndiga barn.

I många fall fortsätter den avlidnes make och barn att driva den avlidnes jordbruk eller rörelse genom sammanlevnad i oskiftat bo. Syftet med denna förvaltningsform är då i regel att hålla samman hemmet och i möjligaste mån ge barnen samma uppfostran och möjligheter att under likartade förhållanden gå ut i förvärvslivet.

Om boet beskattas enligt reglerna för handelsbolag innebär detta, att avkastningen och förmögenheten uppdelas på delägarna och dessas andel sammanlägges med eventuell annan inkomst och förmögenhet. Någon av dödsbodelägarna kan i en sådan situation begära skiftning av dödsboet, varvid dödsboet kan komma att skiftas på ett för vissa

Åtgärder för att hindra skatteflykt
dödsbodelägare ogynnsamt sätt. En del av dödsbodelägarna kan t. ex. vara underåriga och har därför inte möjlighet att överta exempelvis dödsboets fastighet.

Det kan därför i de speciella fall som åberopas i reservationen vara motiverat att under en viss övergångstid medge dispens från de nya bestämmelserna. Säkerligen blir det ett ytterst begränsat antal dödsbon som skulle komma att utnyttja en sådan dispensmöjlighet, och dispensen skulle endast gälla under en mycket begränsad övergångstid. Ett bifall till reservationen behöver därför inte innebära att man konserverar gamla dödsbon för avsevärd tid framåt.

Herr talman! Med stöd av vad jag har anfört ber jag att få yrka bifall till den av herr Elofsson m. fl. till utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Även med risk för att upprepa en del av vad som redan anförts i denna debatt vill jag säga något om innebörden av det förslag som vi nu behandlar.

Propositionens förslag grundar sig på skatteflyktskommitténs betänkande och syftar till att förhindra vissa former av skatteflykt och omotiverade skattelättnader samt till att undanröja vissa inadvartenser i lagstiftning och praxis.

Bevillningsutskottet tillstyrker enhälligt propositionen med undantag för förslaget om beskattning av oskiftat dödsbo. I anslutning till propositionen har det på denna punkt väckts en motion, och i den reservation som fogats till utskottets betänkande tillstyrks denna motion.

Enligt de nuvarande bestämmelserna sammanslås den avlidnes och dödsboets inkomster det år som dödsfallet inträffar. Dödsboet beskattas det året såväl för sin inkomst som förmögenhet vid beskattningsårets utgång. För dödsboet tillämpas därvid samma regler som

Åtgärder för att hindra skatteflykt

skulle ha gällt för den avlidne. Detta innebär bl. a. att dödsboet är berättigat till de allmänna avdrag och ortsavdrag som skulle ha tillkommit den avlidne. Beskattningsåret efter dödsfallsåret taxeras dödsboet som juridisk person. Detta betyder att dödsboet självt skattar för sina inkomster och att den statliga skatten tas ut efter samma progressiva skala som gäller för fysiska personer. Dödsbodelägarerna går då fria från skatt för den inkomst som de haft i form av utdelning från dödsboet. Ortsavdrag medges vanligtvis inte dödsbo för senare år än dödsfallsåret.

Vad jag nu sagt gäller dödsbo efter person som är bosatt i Sverige.

Med nuvarande bestämmelser är det under vissa förhållanden för de skattskyldiga förenat med avsevärda fördelar i beskattningshänseende att låta dödsboet vara oskiftat. Detta gäller exempelvis sådana fall då delägarna själva har stora inkomster och dessutom beskattningsbar förmögenhet. Om man i dessa fall upplöser dödsboet blir delägarna själva skattskyldiga för boets inkomster och förmögenhet. Den statliga skatten blir då beroende på progressiviteten, högre än om dödsboet behålles oskiftat. Det gäller även förmögenhetsskatten; i den mån delägarna har beskattningsbar förmögenhet kan den reduktionsregel som gäller beträffande förmögenhetsskatten ge ett sådant resultat.

Det är av denna anledning man i propositionen föreslår att dödsbo efter viss tid skall beskattas enligt reglerna för handelsbolag; detta skall ske från och med fjärde kvartalet efter vad jag skulle vilja kalla dödsfallsåret. Varje delägare i boet skall då skatta för den del av boets inkomst och förmögenhet som enligt lag och testamente belöper på honom, om inte arvsavsägelse eller överenskommelse om sammanlevnad i oskiftat bo föranleder något annat. Detta gäller dock endast för dödsbon med över 100 000 kronor skattepliktig för-

mögenhet — lägg märke till att det är fråga om *skattepliktig* förmögenhet — eller högre till statlig inkomstskatt taxerad inkomst än 10 000 kronor. Alla övriga dödsbon skall alltså beskattas enligt nuvarande regler.

Riksskattenämnden skall i särskilda fall kunna medge dispens från de nya bestämmelserna. Bestämmelsen om dispens är avsedd att tillämpas då alltför stora svårigheter möter att skifta ett bo, exempelvis på grund av en testamentstvist som gör det oklart vilka personer som är rätta dödsbodelägare. Denna bestämmelse om dispens vill nu reservanterna skall kunna tillämpas även då delägarna i ett dödsbo är efterlämnad make och omyndiga barn.

När man skall ta ställning till detta förslag bör man hålla i minnet att den föreslagna lagstiftningen vill komma åt resultat av nuvarande beskattningsregler som inte är tillfredsställande vare sig ur rättvisesynpunkt eller av praktiska skäl. Skatteflyktskommitténs undersökningar visar nämligen att dödsbon i betydande omfattning bibehålls oskiftade längre tid än som normalt behövs för dödsboavvecklingen och att reduktionsregeln vid förmögenhetsbeskattningen tillämpas i onormalt stor omfattning på dödsboförmögenheter. Med hänsyn till att dödsbon inte är underkastade dubbelbeskattning bör inkomst- och förmögenhetsbeskattningen, som utskottet framhåller, i princip vara så utformad att skatten i stort sett utgår med samma belopp som skulle ha träffat dödsbodelägarerna därest dessa hade beskattats direkt. Det är en sådan effekt man uppnår, om de regler som gäller för handelsbolag tillämpas på dödsbon.

Herr Söderström talade om remissinstanserna och citerade dem som om deras uttalanden skulle gälla precis den fråga som motionen berör, trots att remissyttrandena avser propositionen i stort. Jag kan inte se att mer än en enda remissinstans — och det har också departementschefen understrukt —

hävdar att dispens normalt bör ges dödsbon i vilka ingår delägare under 21 år.

Om man skulle ge dispens enligt reservanternas förslag, d. v. s. för efterlämnad maka och omyndiga barn, skulle detta såsom departementschefen framhåller och som även bevillningsutskottet understryker uppenbarligen helt strida mot själva grundtanken i den föreslagna reformen och principerna i förordningen om förmögenhetsskatt och leda till att dödsbon konserverades just av skatteflyktsskäl. Det är ju detta man vill förhindra.

Jag skall inte beröra den svartmålning som herr Börjesson i Falköping här gjorde; vad han sade var ju bara överdrifter.

Utskottet erinrar om att det redan enligt nuvarande regler i vissa fall kan vara förenat med fördelar i beskattningshänseende att så snart som möjligt skifta sådana dödsbon som avses i reservationen. Det bör också understrykas, att den föreslagna lagstiftningen berör ett relativt begränsat antal dödsbon och att det inte heller efter de nya bestämmelserna i och för sig föreligger någon skyldighet att skifta boet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet, men när herr Brandt påstod att jag svartmålade alltför mycket, vill jag säga att han tydligen inte lyssnade på vad jag här anförde. Om herr Brandt själv vill skaffa sig en uppfattning om saken genom att kontakta domsagor, häradskrivarkontor o. d., får han nog reda på att det finns ett mycket stort antal gamla dödsbon, som rimligen borde skiftas.

Jag får erkänna att jag från början ställde mig mycket tveksam till huruvida jag skulle ansluta mig till motion

Åtgärder för att hindra skatteflykt

I: 747 och till den föreliggande reservationen, eftersom de kunde tänkas strida mot själva grundtanken i den föreslagna reformen. Efter undersökningar och överväganden har jag emellertid funnit att så inte är fallet, och när speciella förhållanden föreligger anser jag det därför rimligt att, som reservanterna föreslår, möjlighet finnes att ge särskild dispens. Det är säkerligen inte många dödsbon som det blir fråga om.

Herr SÖDERSTRÖM (h):

Herr talman! Herr Brandt undrade var jag hade läst remissyttrandena. Jag har läst dem i den delen av propositionen som behandlar dödsbon. Herr Brandt nämnde också att till och med lagtextförfattarna har tänkt sig ett dispensförfarande. Man medger alltså att det finns fall där ett sådant kan vara berättigat.

Den grupp för vilken reservanterna har talat uppstår inte genom en skatte-teknisk konstruktion — den uppstår på grund av att en familjeförsörjare avlider, varigenom familjemedlemmarna försättes i en mycket brydsam situation. Det är endast för den lilla gruppen som vi har talat.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Söderström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 55, röstar

Internationella skattefrågor

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Elofsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Söderström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 137 ja och 62 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 14

Internationella skattefrågor

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 29 april 1966 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 127, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning om ändring i förord-

ningen den 23 oktober 1908 (nr 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås en komplettering av bestämmelserna rörande det skatterättsliga bosättningsbegreppet. Förslaget innebär att en bevisbörde-regel införs för de fall då en här bosatt svensk medborgare avreser från Sverige och det inte från början är uppenbart att det är fråga om definitiv utflyttning. Den skattskyldige skall i så fall anses fortfarande bosatt här i landet intill tre år från avresan, om han inte visar att han saknar från beskattningssynpunkt väsentliga anknytningar till Sverige. Efter treårstidens utgång anses han bosatt i Sverige endast om taxeringsmyndigheten kan visa att han fortfarande har så starka band med Sverige att han trots utflyttningen bör anses ha sitt egentliga bo och hemvist här. I anslutning härtill föreslås skattebefrielse i Sverige för löneinkomster, som i enskild tjänst förvärvas utomlands, under förutsättning att anställningen där varar minst ett år.

I propositionen föreslås vidare att utomlands bosatta personer som upp-bär lön eller pension från svenska staten eller svensk kommun samt pension enligt lagen om allmän försäkring skall vara skyldiga erlagga skatt i Sverige för sådan inkomst.

Här bosatta utländska artister som f. n. erlägger bevillningsavgift föreslås betala inkomstskatt efter samma regler som gäller för andra här bosatta.

För att motverka olägenheten av internationell dubbelbeskattning i förhållande till stat med vilken Sverige inte slutit dubbelbeskattningsavtal föreslås rätt för fysiska och juridiska personer med hemvist i Sverige att från statlig inkomstskatt avräkna utländsk statlig skatt som erlagts för inkomst från källa i sådan stat. I anslutning härtill föreslås ändring av bestämmelserna om

Internationella skattefrågor

avdrag för utländsk skatt såsom omkostnad.

Propositionen grundar sig på dubbelbeskattningssakkunnigas förslag i betänkandet »Internationella skattefrågor» (SOU 1962: 59).

De nya bestämmelserna är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1967 och bli tillämpliga på inkomster tillgängliga för lyftning denna dag eller senare.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 761 av herrar *Sundin* och *Ernulf* samt II: 932 av herr *Larsson* i Umeå m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 127 hemställa om utredning och förslag till åtgärder i syfte att genom undanröjande av brister i skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i u-länderna, varvid bl. a. de i motionerna påtalade förhållandena borde beaktas; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 762 av herrar *Åkerlund* och *Lundberg* samt II: 933 av herrar *Nordgren* och *Regnéll*, vari hemställts, att riksdagen måtte

A) antaga det i proposition nr 127 framlagda förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med de ändringar av 54 § samt punkt 1 av anvisningarna till 53 § som framginge av i motionerna angiven lydelse, innebärande bl. a. yrkande om sådan ändring av ettårsregeln att skattefrihet vid anställning i enskild tjänst utomlands skulle inträda så snart utlandsvistelsen varat eller kunde antas komma att vara *minst* ett år och icke — såsom i propositionens lagtext föreslagits — först efter *mer än* ett år;

B) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1967 års riksdag i syfte att genom undanröjande av brister i vår skattelagstiftning stimulera investeringar i utvecklingsländerna.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 127 icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas samt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 85, behandlad av utskottet i dess under nästföregående paragraf redovisade betänkande nr 55, och de likalydande motionerna I: 762 av herrar *Åkerlund* och *Lundberg* samt II: 933 av herrar *Nordgren* och *Regnéll* ävensom med avslag på de likalydande motionerna I: 761 av herrar *Sundin* och *Ernulf* samt II: 932 av herr *Larsson* i Umeå m. fl. — måtte antaga vid propositionen följande förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med de ändringarna, att 54 § samt punkt 4 av anvisningarna till 38 § nämnda lag erhöles i utskottets hemställan föreslagna lydelse;

2) förordning angående ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt med den ändringen, att 7 § erhöles i utskottets hemställan föreslagna lydelse;

3) förordning om ändring i förordningen den 23 oktober 1908 (nr 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 761 av herrar *Sundin* och *Ernulf* samt II: 932 av herr *Larsson* i Umeå m. fl., ävensom

2) de likalydande motionerna I: 762 av herrar *Åkerlund* och *Lundberg* samt II: 933 av herrar *Nordgren* och *Regnéll*,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Enarsson*, *Skärman*, *Oltosson*, *Tistad*,

Internationella skattefrågor

Vigelsbo, Enskog, Lothigius, Öhvall och *Börjesson* Falköping, vilka ansett att utskottet under punkten B) bort hemställa,

att riksdagen, i anledning av de likalydande motionerna I: 761 av herrar Sundin och Ernulf samt II: 932 av herr Larsson i Umeå m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 762 av herrar Åkerlund och Lundberg samt II: 933 av herrar Nordgren och Regnéll, de två sistnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till åtgärder i syfte att genom undanröjande av brister i skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i utländerna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! I bevillningsutskottets betänkande nr 54 behandlas i främsta rummet tre förslag, som framlagts i proposition nr 127. För det första föreslås att en bevisbörderegulering införs för de fall då en här bosatt svensk medborgare avreser från Sverige och det inte från början är uppenbart att det är fråga om definitiv avflyttning. För det andra föreslås att utomlands bosatta personer som uppbär lön eller pension från svenska staten eller svensk kommun samt pension enligt lagen om allmän försäkring skall vara skyldiga erlagga skatt i Sverige för sådan inkomst. För det tredje föreslås att det för att motverka olägenheten av internationell dubbelbeskattning i förhållande till stat, med vilken Sverige inte slutit dubbelbeskattningsavtal, införes rätt för fysiska och juridiska personer med hemvist i Sverige att från statlig inkomstskatt avräkna utländsk statlig skatt som erlagts för inkomst från källa i sådan stat.

Låt mig inledningsvis, herr talman, deklarera att vi i utskottet varit eniga om att icke tolerera skatteflykt. Sådana

bestämmelser bör införas att så långt det är möjligt någon tvekan icke uppstår beträffande det skatterättsliga bostadsbegreppet. Utskottsmajoriteten har i sin skrivning på ett väl avvägt sätt — enligt min uppfattning mycket bättre än i propositionen — argumenterat för att det å ena sidan lagstiftningsvägen skall skapas ett sådant skydd, som måste finnas, mot skenbosättning i syfte att undvika beskattning i Sverige och för att det å andra sidan skall införas skattemässiga regler som inte försvårar internationell rörlighet på arbetsmarknaden.

Det kan självfallet, herr talman, diskuteras om man inte borde ha varit tolerantare och mera skulle ha sett till betydelsen av det ökade internationella samarbetet, även om man härigenom inte hade lyckats täppa till alla de luckor i lagstiftningen som kan finnas för en skatteflykt. Men utskottsmajoritetens betänkande är enligt vårt förmenande i stort — jag vill understryka detta — acceptabelt.

Vad som däremot inte är acceptabelt är avsnittet om avräkning av utländsk skatt och därmed sammanhängande frågor. Bakgrunden till motionerna och till reservationen i detta stycke är ett utredningsyrkande bl. a. med anledning av att u-länder i eget intresse stimulerar svenska investeringar i dessa länder. Ett flertal av u-länderna efterskänker eller reducerar skatten för utländska företag för att dessa skall starta en företagsverksamhet till gagn för landets befolkning. Detta kan också vara en stimulans för de svenska företagen i synnerhet som det ofta är både osäkert och riskabelt att göra sådana investeringar i vissa av u-länderna.

Herr talman! Vilken uppfattning är det nu som den socialdemokratiska majoriteten i detta sammanhang vidhåller? Jag vågar påstå att man medvetet snyltar på respektive u-lands frikostighet när man vill föra hem den efterskänkta skatten, som är avsedd att stärka före-

tagens insats i u-landet. Någon tidning uttrycker saken ungefär på följande sätt: Skattestimulans för företagen blir i själva verket en u-landsgåva till herr Sträng.

Om ett dotterföretag får en frihet i beskattningshänseende av ett u-land och för hem vinsten, beskattas den alltså här i Sverige, trots att vinstmedlen i ett senare sammanhang eller kanske omedelbart investeras i u-länderna.

Det talas mycket om att vi skall understödja u-länderna. Här finns ett tillfälle att i praktiken på ett acceptabelt sätt göra detta. Det är ingen konsekvens i den vilja som man annars visar att satsa på u-länderna, när man inte vill medge en sådan avräkning som motionärerna föreslagit.

Vi vet också att ett flertal länder sedan länge tillämpat ett liberalare system än Sverige för att ge både u-länderna och det egna landets företag en viss stimulans. Vi vet också att det under lång tid inte är möjligt att ingå något dubbelbeskattningsavtal med många av dessa u-länder; vi har ingenting att vänta i det avseendet under lång tid framöver.

Utskottet skriver på s. 28 i utlåtandet: »Utskottet vill inte bestrida att gällande dubbelbeskattningsavtal kan innebära ett hinder, när Sverige skall lämna sitt bidrag till uppbyggnadsarbetet i utvecklingsländerna. Frånvaron av dubbelbeskattningsavtal med ett stort antal utvecklingsländer och svårigheten att inom rimlig tid träffa sådana avtal kan motivera att man genom interna lagstiftningsåtgärder söker underlätta investeringar och annan ekonomisk verksamhet i dessa länder. Vissa skäl talar därför enligt utskottets mening för motionärernas förslag om en sådan utvidgning av avräkningsrätten att — såsom tilläts enligt vissa svenska dubbelbeskattningsavtal med bl. a. u-länder — avräkning får ske med hela den utländska skatten oavsett om denna helt eller delvis efterskänkts.»

Internationella skattefrågor

Alla dessa synpunkter som utskottet själv anför talar för att man borde titta närmare på saken. Konsekvensen borde därför ha varit att man hade biträtt reservanternas begäran om en utredning i detta sammanhang.

Jag yrkar, herr talman, bifall till bevillningsutskottets förslag utom i den del där reservanternas har en annan uppfattning än utskottet. I den delen yrkar jag bifall till reservationen.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! I den reservation som är fogad till utskottets betänkande behandlas enbart den föreliggande frågan såvitt avser sådana u-länder med vilka vi inte har dubbelbeskattningsavtal. Jag har väckt en motion i denna kammare, nr 932, som är likalydande med motionen I:761 och där det påtalas att de föreslagna bestämmelserna är alltför restriktiva.

De u-länder med vilka Sverige inte har dubbelbeskattningsavtal och som beviljar skattebefrielse har naturligtvis vissa bärande skäl för att bevilja exempelvis svenska företag denna befrielse, nämligen att stimulera dem att investera i u-landet. Man vill därigenom åstadkomma bättre sysselsättning och bygga upp den inhemska industrien. Olika sätt används för att uppnå de önskade fördelarna; för att snabbare kunna intressera de utländska företagen att investera utlovas bl. a. skattebefrielse under viss tid eller vissa former.

U-länderna gör alltså en uppoffring. Det finns ingen anledning för dem att göra detta, om de inte samtidigt siktade till vissa fördelar. Inställningen liknar alltså den vi har här i Sverige. Vi vill ju dels stödja u-länderna, dels hjälpa dem att i sin tur göra en insats genom att ge en stimulans till den industri som eventuellt kan tänkas förläggas dit. Men genom detta restriktiva betraktelsesätt från svensk skattesynpunkt tar man bort en hel del av effekten. Om företaget befrias från skatt i u-landet, drabbas det

Internationella skattefrågor

av full beskattning i Sverige. U-landets uppoffring att avstå från skatteintäkter har alltså visat sig vara fullständigt meningslös, eftersom företaget får betala denna skatt i moderlandet.

Vi stöder som sagt u-länderna på olika sätt, genom direkta ekonomiska bidrag, hjälp i fråga om utbildning och andra insatser för att det skall uppstå en inhemsk företagsamhet och för att u-länderna på detta sätt skall lyckas uppnå en högre levnadsstandard för sina invånare. Det gäller framför allt att söka skapa ett någorlunda fungerande näringsliv. Jag tror att den värdefullaste insatsen som vi kan göra för u-länderna och den som ger det snabbaste resultatet är att hjälpa dem att bygga upp sitt eget näringsliv så att de blir självförsörjande så fort som möjligt. Och då bör man inte ha sådana restriktiva skatteregler som det här är fråga om. Visserligen kan sägas att det finns möjligheter för företagen att få skatten här hemma avskrivnen, och utskottet erinrar också om den möjlighet som »Konungen har att på ansökan av skattskyldig, som blivit föremål för dubbelbeskattning, förordna om efterskänkande av statlig inkomstskatt och statlig förmögenhetsskatt». Men utskottet påpekar självt att »denna möjlighet till skatteeftergift förutsätter emellertid att 'ömsamande omständigheter eller eljest synnerliga skäl' föreligger och torde utnyttjas i mycket begränsad omfattning».

Jag föreställer mig att de svenska företag som är intresserade av att investera i u-länderna knappast tar denna möjlighet så allvarligt. De vill veta vilka direkta ekonomiska förutsättningar som föreligger. U-landet erbjuder skattebefrielse, men företagen skall också vid uppgörandet av sina kalkyler ha klart för sig att den av u-landet sålunda lämnade förmånen icke återkommer som en pålaga i Sverige när vinsterna hemförts. Om det inte finns klara regler härvidlag blir det svårt för u-landet att uppnå önskad effekt av den lockelse

som skattebefrielsen skulle utgöra. Vi måste tydligt och bestämt säga ifrån, att om u-landet gör sådana ekonomiska uppoffringar skall vi vara beredda att inte ta bort verkningarna av dem.

Motionärerna har föreslagit att denna fråga skall undersökas, och i den reservation som fogats till utskottets betänkande yrkas att riksdagen »måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till åtgärder i syfte att genom undanröjande av brister i skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i u-länderna».

Jag tycker att detta är en så angelägen sak att den inte kan förbigås. I den mån Sverige inte har dubbelbeskattningsavtal — och det kan förmodligen dröja länge innan vi får sådana avtal med en hel del u-länder — bör enligt reservanternas mening regler mycket snabbt fastställas vad det gäller skattebefrielse för investeringar i u-länder. Jag har mycket svårt att tänka mig att det kan finnas något som helst motiv för att genom den svenska skattelagstiftningen försvåra för u-länder att bygga upp en egen företagsamhet. Det rimmar mycket illa med talet om att stödja u-länderna. Här skall det inte endast vara fråga om en ordets förkunnelse, utan vår vilja måste också visa sig i praktisk verksamhet.

Herr talman! Med det anförda ber jag få yrka bifall till reservationen.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Till utskottets betänkande har fogats en reservation, i vilken reservanterna hemställer om utredning och förslag till åtgärder i syfte att genom undanröjande av brister i skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i u-länderna.

Det synes ytterst angeläget att på olika sätt försöka främja svenska investeringar i dessa länder. U-länderna själva söker stimulera till ökad industrialisering. Vissa u-länder erbjuder utländska investerare en tidsbegränsad skatteef-

Internationella skattefrågor

tergift i samband med investeringar i respektive länder. Jag kan som exempel nämna att man i Zambia medger skattebefrielse under två år till staten för nyetablerade företag som är av betydelse för landet, s. k. pionjärföretag, under tre år om det investerade kapitalet är större än 25 000 pund och under fem år om kapitalet överstiger 50 000 pund.

I Indien lämnas skatterabatt i fem år för tillverkningsindustrier, troligen både redan etablerade och nya företag.

I Brasilien beviljas långtgående skattelättnader till förmån för verksamhet i industriellt utvecklade områden i norra och nordöstra delarna av landet. Företag som bedriver rörelse i Amazonområdet och som i sin verksamhet använder på platsen befintligt råmaterial är helt befriade från skatt under fem år eller, under vissa förutsättningar, upp till tjugo år.

Jag har tagit dessa exempel för att belysa att u-länderna verkligen gör allvarliga insatser för att söka locka industrier till sina länder. Och varför gör de det? Jo, därför att de vill främja den ekonomiska utvecklingen i det egna landet. Det förefaller ganska troligt — vilket också har framhållits i motion II: 932 — att den föreslagna utformningen av skatteavräkningen för företag i u-länderna kan tänkas motverka dessa ansträngningar från u-ländernas sida. Situationen är den, att om u-landet i fråga inte medger någon skattelättnad, sjunker den svenska skatten genom avräkning. Om skattelättnad medges där blir den svenska skatten i stället så mycket högre. Denna omständighet har påtalats av olika remissorgan, bl. a. Näringslivets skattedelegation och Kooperativa förbundet.

Det torde stå klart att Sverige inte under den närmaste tiden kan räkna med att sluta dubbelbeskattningsavtal med alla berörda u-länder. Ett särskilt avräkningsförfarande kan därför behöva införas för att motverka de påtalade ogynnsamma effekterna.

Starka skäl talar således enligt reservanternas uppfattning för en utredning i syfte att genom undanröjande av brister i skattelagstiftningen stimulera svenska investeringar i u-länderna. Därmed bidrar vi till att hjälpa u-ländernas folk till en bättre och dragligare tillvaro.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen av herr Enarsson m. fl.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! I vissa u-länder beviljas som här redan framhållits, tidsbegränsad skatteeftergift för stimulans av investeringar. Motionärerna och reservanterna vill att företagen i sådana fall skall från svensk skatt få göra avdrag för utländsk skatt i dess helhet, även om den har helt eller delvis efterskänkts av vederbörande land. Enligt propositionen får sådan avräkning göras endast för faktiskt erlagd skatt i utlandet. Härvidlag skiljer sig alltså önskingarna.

Det är riktigt att om ett u-land, med vilket Sverige inte har dubbelbeskattningsavtal, inte medger någon skattelättnad för ett svenskt företag, kommer den verkligen erlagda skatten att avdragas från den svenska. Om skattelättnad medges, blir den svenska skatten så mycket högre.

Eventuella skattelättnader i ett u-land kommer på det sättet svenska staten till godo, menar motionärerna och reservanterna. Herr Lothigius gick så långt att han sade att det här medvetet snyltas på u-landet, och det är detta man vill ha ändring på. Men det är inte så enkelt som herr Lothigius vill göra gällande. Det är inte fråga om något medvetet snyltande, utan de föreslagna åtgärderna syftar till någonting helt annat.

Reservanterna och motionärerna önskar också att rätten till skatteavräkning skall gälla även annat än statliga skat-

Internationella skattefrågor

ter. Man vill ha bort villkoret för rätt till avdrag att det skall gälla skatt som erlagts av den skattskyldige själv. Avräkning får nämligen inte göras för utdelning från ett utländskt dotterbolag som erlagt skatt i utlandet.

Nu har riksdagen tidigare på de socialdemokratiska reservanternas förslag understrukit att dessa förhållanden skulle bortfalla, om vårt land finge dubbelbeskattningsavtal med u-länderna. Vi får väl hoppas att sådana avtal kommer så småningom, även om det, som man här säger, nog tar tid. Jag tror dock, som reservanterna alltså framhöll förra gången och som riksdagen underströk, att den angelägnaste åtgärden för att hjälpa till med investeringar i u-länderna är att vi skapar förutsättningar för sådana dubbelbeskattningsavtal. I den socialdemokratiska reservationen förra året, vilken också antogs av riksdagen, påpekades att det inte utan vidare är klart att förekomsten av interna lagstiftningsåtgärder, som medger skattefävor i olika former för investeringar utomlands, alltid gör att investeringar kommer u-landet till godo. Sådana regler kan också användas för skatteflykt, och det är dessa som man inte vill främja. Det är nog, herr Lothigius, i detta sammanhang man bör tala om att en del snyltar på andra. Men därtill kommer att bolagen redan med gällande bestämmelser har avsevärda möjligheter att finansiera investeringar utomlands — som reservanterna framhöll förra året — inte minst genom att svenska moderföretag till dotterföretag utomlands kan överföra vinstmedel som hänförs sig till moderföretagets rörelse utan att denna vinst beskattas i Sverige.

Utskottet bestrider inte att gällande dubbelbeskattningsregler kan innebära ett hinder för svenskt bidrag till uppbyggnadsarbetet i utvecklingsländerna. Tidigare talare har åberopat detta utskottets uttalande. Utskottet skriver emellertid att det av propositionen framgår att avgränsningen av utländska skatte-

fävor erfarenhetsmässigt kräver ingående undersökning av den utländska skattelättnadens art och syfte. Man kan inte utan vidare godtaga yrkanden om skattelättnader för ett företag — grundliga undersökningar måste ofta göras. Införs nu generella och ensidigt verkande åtgärder på detta område skulle det kunna få konsekvenser i beskattningshänseende som är svåra att överblicka.

Det är dessa omständigheter, herr talman, som gör att utskottsmajoriteten avstyrker motionerna och anser att vi bör avvakta de nya reglernas tillämpning i praktiken. Därmed har ju frågan inte definitivt avsågats.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag tar kammarens tid ytterligare i anspråk därför att jag tycker att den fråga vi nu behandlar är mycket viktig.

Herr Brandt säger att det behövs en undersökning. Ja, det är just en sådan som vi reservanter vill ha. Att avvakta utvecklingen tycker vi inte är till fyllest, utan vi anser att saken skall undersökas, eftersom ett antal länder i Europa och annorstädes redan tillämpar betydligt liberalare system än vi. Jag kan inte förstå varför vi i Sverige skall ha hårdare bestämmelser än man har i ett flertal andra länder.

Som exempel kan anföras Frankrike och Nederländerna, där man har fullständig skattebefrielse för vinster på utländska filialer och dotterbolag. Även i Belgien tillämpas ett liberalare system än vårt liksom i Kanada och Förenta staterna m. fl. länder. Som herr Börjesson i Falköping nämnde gav flera utvecklingsländer vissa skattelättnader för företag som investerar i ifrågavarande länder.

Mot denna bakgrund borde vara naturligt att vi, som många gånger förhåver oss och talar om nödvändigheten av

Internationella skattefrågor

att skapa bättre betingelser för u-länderna, verkligen tillämpar liberala metoder, när vi har möjligheter att vidtaga praktiska åtgärder som också ger vissa bestämda fördelar för svenskt näringsliv. Det gäller att ta vara på den favör som u-landet ger företaget och inte indirekt straffa u-landet genom att beskatta det svenska företaget därför att u-landet ger en skattelättnad. Det är ett orimligt system, och jag tycker inte att vi kan vänta med att genomföra en ordentlig undersökning på området. Det kommer ändå att dröja, som jag tidigare sagt, avsevärd tid innan vi kan få till stånd dubbelbeskattningsavtal med många av utvecklingsländerna.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Det är vissa saker vi är ense om och vissa saker vi är oense om, t. ex. risken för skatteflykt. Det har tidigare sagts här att man måste se till att skatteflykt inte kan ske. Därom är vi fullt eniga allesamman. Jag vill emellertid slå fast en sak, nämligen att i de u-länder med vilka vi har dubbelbeskattningsavtal har vi för närvarande ett bättre läge än i de u-länder där vi inte lyckats få dylika avtal. Det är obestridligt att de länder med vilka vi inte kunnat få till stånd dubbelbeskattningsavtal förmodligen har den största nytan av ett stöd. Därför, herr talman, kan jag inte finna det orimligt att man försöker forcera denna fråga. Vi skall inte bara vänta utan vi bör införa sådana regler, att man inte hindrar investeringarna just i dessa länder. Det är troligen här fråga om de länder där det är mest angeläget att investera och där man inte kommit så långt att man hunnit gå den diplomatiska vägen och få till stånd de dubbelbeskattningsavtal vi skulle vilja ha.

Därför, herr talman, vidhåller jag mitt tidigare yrkande.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag vill försäkra herr

Brandt och övriga kammarledamöter, att jag absolut inte vill stödja en ordning som skulle möjliggöra skatteflykt. Min uppfattning är närmast — och jag tror att reservanternas delar den helt — att vi bör hjälpa u-ländernas folk. Jag tycker att det är både rimligt och skäligt att begära en sådan utredning som vi vill ha.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Tillåt mig, herr talman, att med anledning av att man här räknat upp länder med särskilt förmånliga skattebestämmelser, säga att vi har dubbelbeskattningsavtal med bl. a. Brasilien, Filippinerna och Pakistan. Det är inte vårt fel att vi inte har avtal med alla länder. Vi är dock beredda att ingå dubbelbeskattningsavtal med alla länder och i den mån vi lyckas därmed — man arbetar ju på det — försvinner detta problem. Det finns ingen anledning att i avvaktan på dessa avtal vidtaga åtgärder som kan utnyttjas till skatteflykt. Vi vill inte medverka därtill, men vi är givetvis beredda fortsätta med att bygga ut systemet med dubbelbeskattningsavtal.

Det kan inte vara riktigt att beteckna nuvarande ordning som straffskatt på de svenska företagen. Vad vi vill förhindra — samtidigt som vi väntar och arbetar på dubbelbeskattningsavtal — är att det ges möjligheter till skatteflykt.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! De andra ärade reservanternas har här talat om att man absolut inte vill förorda ett system som ger möjligheter till skatteflykt. Det är helt i enlighet med min uppfattning, men när det gäller ett system med så påvisbara fördelar som det vi vill ha anser jag att man skall forcera fram dess genomförande i stället för att tala om möjligheter till skatteflykt.

Sedan skulle jag vilja fråga herr Brandt: När ratificerades dubbelbe-

Meddelande ang. plena

skattningsavtalet med Brasilien? Vad jag vet är det inte gjort.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Enligt upplysningar jag fått ratificerades det i går.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag tackar herr Brandt för upplysningen. Jag var en dag efter i de uppgifter jag fått.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B) i utskottets betänkande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Enarsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå be-

gärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 95 ja och 84 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15**Meddelande ang. plena**

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Enligt inhämtade uppgifter om bordläggning av utskottsutlåtanden blir det icke erforderligt att anordna arbetsplenum torsdagen den 8 december. Jämte frågestund och eventuella interpellationssvar förekommer därför nämnda dag endast bordläggning och andra formella ärenden. Sammanträdet börjar planenligt kl. 10.00.

Kammarens plenum fredagen den 9 december avses skola bli ett bordläggningsplenum och kommer att taga sin början kl. 14.00.

§ 16

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Filippinerna för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter på inkomst och förmögenhet,

nr 58, angående beskattningen av kostnadsersättning till riksdagsledamot, och

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet mellan Sverige och Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig hand-

Ändrade grunder för bankernas kreditbedömning

räkning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet; samt

bankoutskottets utlåtande nr 48, i anledning av motioner angående förbudet mot pantsättning av aktier i vissa bolag.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkanden och utlåtande hemställt.

§ 17

Ändrade grunder för bankernas kreditbedömning

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 49, i anledning av motioner angående ändrade grunder för bankernas kreditbedömning.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det kan förefalla litet underligt att jag tar till orda i detta ärende, då det inte har fogats någon reservation till utskottets utlåtande och då det är herr Wedén som är huvudmotionär i denna kammare. Jag anser emellertid att både frågan om kreditbedömningen och frågan om banklagstiftningen är utomordentligt betydelsefulla. Motionärerna berör endast en begränsad del av frågan om kreditbedömningen. Själv anser jag att frågan om ändrade grunder för kreditbedömningen nu är mogen att tas upp i sin helhet.

Utskottet har i detta fall liksom så ofta annars hänvisat till att en utredning — kreditinstitututredningen — redan arbetar med hithörande frågor.

Svenska sparbanksföreningen har ansett det lämpligt att kreditinstitututredningen får i uppdrag att ta upp även dessa spörsmål. Sparbanksföreningen noterar även att såväl banklagen som i synnerhet sparbankslagen för närvarande ger relativt små möjligheter att tillgodose motionärernas önskemål.

Sparbanksföreningen framhåller emellertid, att vid all bedömning av kreditvärdigheten hänsyn självfallet tas till såväl företagets materiella tillgångar som företagsledningens kvalifikationer.

Jag kommer självfallet inte att ställa något yrkande om bifall till motionen, eftersom utskottet är enhälligt i sitt ställningstagande. Men jag skulle vilja vädja till regeringen att snarast möjligt ta itu med arbetet för att få en ny banklag till stånd och för att anpassa kreditbedömningen till den situation som råder i dagens samhälle.

Jag vill erinra om att vi i dag har en högränta, som vi enligt min mening helt enkelt inte kan fortsätta att ha. Den höga räntan måste sänkas på ett eller annat sätt. Dagens högränta motsvaras på intet sätt av ett ökat risktagande från kreditinstitutens sida, utan den motiveras med dess konjunkturstyrande uppgifter. Jag har tidigare framhållit att det inte är möjligt att styra konjunkturen med räntan utan att härvidlag andra åtgärder måste tillgripas. Jag är också medveten om att den nuvarande banklagen och den praxis som bankinspektionen tillämpar inte motsvarar de krav som man har rätt att ställa på en modern banklagstiftning och kreditbedömning.

Att jag nu, herr talman, riktar en vädjan till regeringen att överse denna lagstiftning beror på att jag har den uppfattningen, att alla våra utredningar arbetar i en sådan takt att det i regel förhindrar en lämplig anpassning av vår ekonomiska lagstiftning till dagens samhälle. Och det finns anledning att försöka lösa detta problem nu.

Låt mig också, herr talman, säga att jag förväntar att de myndigheter som har att bestämma räntan snarast möjligt sänker den åt oss säga med ett par procent; en sådan åtgärd behöver inte inverka på möjligheterna att göra den kreditbedömning som föreslås i motionen. Det är ur samhällets synpunkt nödvändigt att vi får någon ordning på

**Ökad rättssäkerhet för barn i vårdnads-
mål**

räntepolitiken i vårt land. Så här kan det inte fortsätta.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Jag har velat säga detta i förhoppningen att regeringen skall vidta åtgärder för att över huvud taget försöka åstadkomma en annan kreditbedömning och för att se till att vi får en ny banklagstiftning som passar i dag och inte i gången tid.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

**Ökad rättssäkerhet för barn i vårdnads-
mål**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckt motion om ökad rättssäkerhet för barn i vårdnads-
mål.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru LEWEN-ELIASSON (s):

Herr talman! Inte sällan refereras i pressen ärenden där olika parter tvistar om vem som skall ha vårdnaden om ett barn. Det kan vara de naturliga föräldrarna kontra fosterföräldrar eller barnets fader kontra dess moder i en skilsmässosituation. Sådana historier blottar ofta beklämmande förhållanden, där de vuxnas känslor och prestige dominerar och hänsynstagandet till barnet är minimalt. Av den stora mängd vårdnadsärenden som handläggs är det emellertid bara ett ringa antal som på detta sätt får offentlig belysning — lyckligtvis, skall man väl säga — men dessa fall visar ändå de svårigheter vederbörande myndigheter har att brottas med vid avgörandet av ett barns framtid. Det är ekonomiska, juridiska och psykologiska faktorer man skall ta hänsyn till. Avgörandet betyder ofta oerhört mycket för de vuxna som berörs, men för barnet är beslutet av helt av-

görande betydelse. Man skall ha barnets bästa som rättesnöre, men vilka faktorer skall man fästa avseende vid när man faller utslaget? Är det den ekonomiska tryggheten eller är det den känslomässiga tryggheten som är viktigast, och var finns denna senare att få för barnet? Var den ekonomiska tryggheten kan ges är lättare att dokumentera, åtminstone kortsiktigt.

I den motion som nu behandlas har fru Holmqvist och jag pläderat för en utredning om åtgärder som kunde vidtas för att stärka barnets ställning i vårdnads-
mål genom anlåtande av barnpsykologisk eller barnpsykiatrisk expertis. Utskottet anser att något sådant initiativ från riksdagens sida inte behövs. Utskottet synes dock verifiera att expertis behöver anlitas vid utredningar och tycks, om jag uppfattat skrivningen rätt, mena att så också sker i tillräcklig grad. I varje fall vill man inte följa yrkandet i motionen att garantera föräldrar eller barnavårdsnämnd rätt att få psykologisk eller psykiatrisk expertis inkopplad.

Utskottet har visat intresse för saken. Detta är bevisat, bl. a. genom det omfattande remissförfarande som utskottet har utnyttjat. Jag är tacksam för detta, i synnerhet som det finns många intressanta synpunkter i de olika remissvaren. Jag skall tillåta mig att plocka litet ur dessa svar.

Socialstyrelsen säger, att man för närvarande gör vad som står i mänsklig makt, men uppenbarligen tycker socialstyrelsen ändå att man bör göra mera. Socialstyrelsen anför t. o. m. att den ekonomiska faktorn kan bli avgörande, om man gör en utredning, eftersom kostnaderna för expertutredningar skall betalas av någondera parten. Socialstyrelsen ifrågasätter om inte statsverket borde stå för kostnaderna. Likaså tar man upp tanken på att ge barnet en god man att föra dess talan. Man förlitar sig ändå på domstolarna, och man förutsätter att dessa som man säger

Ökad rättssäkerhet för barn i vårdnads mål

skall tillgodogöra sig forskningsresultaten på det barnpsykologiska fältet. Jag vill inte på något sätt göra gällande att domstolarna är likgiltiga för utvecklingen härvidlag, men de har väl ändå inte behövlig utbildning och direkt erfarenhet av detta arbete.

Häradshövdingeföreningen säger för övrigt i sitt svar bl. a. »att verklig specialutbildning på det aktuella gebitet icke är vare sig möjlig eller önskvärd hos domare eller partsombud. Expertisen bör införas i rättegången på annat sätt, främst genom sakkunnigutlåtanden och vittnesmål».

Till sist uppmärksammar socialstyrelsen de fall där föräldrarna är överens men där det de avtalar ändå kan vara uppenbart stridande mot barnets bästa och där JO rekommenderat domstolarna att regelmässigt genom barnavårdsnämnd undersöka om utredning bör ske. Det är alltså en sak att lägga märke till.

Jag vill påstå att medicinalstyrelsen går långt i sin välvilja till yrkandet i motionen. I dess remissvar heter det: »För uppnående av den på längre sikt för barnet bästa lösningen i en skilsmässosituation är det ytterligt önskvärt att domstolarna i de vårdnads mål, som kommer under deras handläggning, tillkallar barnpsykologisk och barnpsykiatrisk expertis för bedömning av barnet och dess hela situation. Även om det i dagens läge råder brist på sådan expertis torde de barnpsykiatriska lasarettsklinikerna numera kunna lämna erforderlig medverkan.»

Detta var en del av vad medicinalstyrelsen har anfört.

Häradshövdingeföreningen säger, att det redan nu görs utredningar, att det inte finns resurser för flera utredningar och att andra faktorer är viktiga. Ja, visst är andra faktorer viktiga, men det är just dessa andra faktorer som man tidigare betonat så mycket, och nu vill vi föra fram ytterligare en.

Advokatsamfundet säger att dessa ut-

redningar tar för lång tid. Det säger även att begäran om utredning kan vara »ur saklig synpunkt mer eller mindre omotiverad och tillkommen närmast i syfte att trakassera motparten och fördröja avgörandet». Till detta vill jag säga att det just i sådana spända och känsloladdade situationer måste vara mycket välgörande för saken och barnet, om kontakt kan etableras med folk, som inte bara har stor erfarenhet av att möta labila personer och folk i affekt utan också kan hjälpa dem igenom en sådan situation. En utredning med sådan expertis inkopplad kan faktiskt samtidigt vara någonting av en behandling. Tidsutdräkten är välmotiverad, om man ser saken på det sättet. Vi skall ha klart för oss att icke så få patienter hos våra psykiatriker, både vuxna, ungdom och barn, har en skilsmässosituation i bakgrunden.

Varför har man förresten inte i detta omfattande remissförfarande hört någon psykologisk och psykiatrisk expertis som remissmyndighet? Att för närvarande ett mycket litet antal fall får kontakt med experter under utredningens gång och inför avgörandet i domstolarna framgår av stockholmssiffrorna. Ännu färre tycks dessa fall vara på andra håll. Detta framgår av den reflexion som göres i remissutlåtandet från Stockholms barnavårdsnämnd där man säger att det behövs kvalificerade utredare i central position i länen för att hjälpa barnavårdsnämnderna att bedöma, om expertutredning behövs eller ej. Det tyder på att man har ringa erfarenhet av att ta i anspråk sådant biträde vid sina utredningar.

Om endast en part begär en sådan utredning ställer sig stadsdomarföreningen tveksam. Det är givetvis bättre om det inte blir någon partsinlaga, men i tvistiga fall behövs all expertis. Har man erfarenhet t. ex. från en barnavårdsnämnd vet man hur beklämnande partsinlagorna är. Det är beskyllningar och motbeskyllningar, det är intyg från

Effektivisering av rättsvården

släkt och grannar som inte alltid bär vederhäftighetens prägel.

Av remissvaren framgår att juristerna i stort sett tycker att förhållandena är bra som de är och att allt fungerar väl. Jag kan inte dela den uppfattningen. Det tycks inte heller socialstyrelsen och medicinalstyrelsen göra av deras yttranden att döma.

När nu resurserna ökar och insikten om betydelsen av större allsidighet i utredningarna likaså ökar utgår jag från att frågan inte är slutligt avgjord med det beslut som kommer att fattas i dag.

I detta anförande instämde fru *Thunvall* (s).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19

Effektivisering av rättsvården

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av väckta motioner om effektivisering av rättsvården.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 565 i första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* samt nr 694 i andra kammaren av herrar *Svensson* i Vä och *Gustafsson* i Stenkyrka. I motionerna, vilka var lika lydande, hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag om erforderliga lagstiftningsåtgärder och resurser för rättsvårdens effektiva upprätthållande.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 565 och II: 694, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ferdinand Nilsson*, *Arvidson*, *Schött*, *Svensson* i Vä och *Oskarson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 565 och II: 694, hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning under parlamentarisk medverkan rörande åtgärder för att utan avkall på humanitetens krav effektivisera rättsvården.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *SVENSSON* i Vä (cp):

Herr talman! Redan vid denna riksdags början väcktes den motion som ligger till grund för här föreliggande utlåtande. I denna motion liksom i den vid utlåtandet fogade reservationen — jag har för övrigt undertecknat både motionen och reservationen — tas frågan om en effektivisering av rättsvården upp. Man föreslår en utredning rörande åtgärder för att utan avkall på humanitetens krav effektivisera rättsvården.

I motionen erinras om att brottsligheten under de senaste 20 åren har visat en ständig ökning, att uppklaringsprocenten för brott är oroväckande låg samt att strävandena att återinpassa brottslingarna i samhället har rönt föga framgång. När man av tillgänglig statistik erfar att antalet anmälda brott mot brottsbalken har ökat så att de nu uppgår till mer än 390 000 om året, varav hela 70 procent beräknas bli ouppklarade, blir man allvarligt bekymrad.

Samtidigt kan man konstatera, att statsmakterna ingalunda har suttit med armarna i kors när det gällt att försöka bemästra detta problem. De har sedan länge haft sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden. På skilda områden inom rättsvården har ett omfattande arbete bedrivits, särskilt när det gäller ungdomsbrottsligheten.

Möjligheterna till kriminalvård i frihet har sålunda väsentligt ökat dels på grund av brottsbalkens påföljdssystem, dels på grund av de nya reglerna om villkorlig frigivning. Verkningarna

Effektivisering av rättsvården

av dessa och andra åtgärder kan man ännu inte överblicka.

Under senaste tid har man emellertid iakttagit en mindre minskning av beläggningen vid fångvårdsanstalterna. Huruvida man skall tolka detta som en minskning av brottsligheten ställer jag mig dock för min del ganska tveksam inför. Man kanske med större rätt kan beteckna läget så, att det endast är fråga om en tillfällig avmattning i ökningen av brottsligheten. En av orsakerna till den minskade beläggningen vid fångvårdsanstalterna är sannolikt den ökade kriminalvården i frihet.

Det har också påpekats från det håll, där man vill dra rätt stora växlar på denna minskade beläggning av klientelet vid fångvårdsanstalterna, att i all synnerhet antalet bilstölder under den senaste tiden avsevärt gått ned. Men det är enligt min mening inte så säkert att respekten för andras egendom har ökat just när det gäller bilarna. Det finns nämligen i dag en del faktorer som bidrar till att denna art av brottslighet har minskat.

Vi har i dag ganska effektiva rattlås, som försvårar möjligheterna att stjäla bilar. Man kan också konstatera att många av de presumtiva billänarna numera har egen bil och alltså inte behöver låna hela bilen utan i stället föredrar att plocka ut reservdelar till sin egen »kärra». Fastän jag inte har någon statistik till hands tycker jag mig ha ett intryck av att brottsligheten på detta område ingalunda har avtagit.

En iakttagelse som också är ägnad att inge oro är att de grövre våldsbrotten har ökat. Det är kusligt att man måste konstatera att hotet till liv och lem på så sätt har ökat för den fredlige samhällsmedborgaren. Ungdomsbrottsligheten utgör utan tvekan det mest allvarliga kriminalproblemet. Fostran i hem och fostran i skola har givetvis en mycket stor betydelse när det gäller att påverka detta slag av brottslighet. Barnavårdsnämndernas verksamhet är gi-

vetvis också av mycket stor betydelse i detta sammanhang, och ökade befogenheter och resurser för barnavårdsnämnderna framstår därför som synnerligen önskvärda.

Ett annat av problemen inom rättsvårdens område utgör återfallsbrottsligheten. Man får ett bestämt intryck av att återfallsbrottsligheten i stigande grad svarar för den totala brottsligheten. Detta förhållande gör det angeläget att vi ägnar ökad uppmärksamhet åt återfalls klientelet. Bland dessa människor finns det många som till sin sinnesbeskaffenhet avviker från det normala utan att det dock finns förutsättningar för att överlämna dessa olyckliga människor till sluten psykiatrisk vård. Det finns för dessa olyckliga människor inga verksamma behandlingsmetoder. Trots försök med såväl kriminalvård i frihet som upprepade anstaltsvistelser återfaller många av dem gång på gång i brott. Oftast är dessa brott av grov beskaffenhet.

Såväl motionärerna som reservanterna är fullt på det klara med att många svårlösta problem uppkommer vid ett försök att utan avkall på humanitetens krav effektivisera rättsvården och skyddet för samhällsmedborgarna till liv och egendom.

Herr talman! När man läser utskottets utlåtande, finner man, att utskottet och reservanterna är ense så gott som hela vägen ända fram till slutet, alltså till kravet på en utredning. Utskottet förutsätter å sin sida att Kungl. Maj:t följer frågan och vidtar erforderliga åtgärder och kan därför icke tillstyrka kravet på en utredning. Reservanterna däremot anser i likhet med motionärerna att en översyn av de olika utredningsförslag som har framlagts under de senaste årens arbete på ifrågavarande områden vore önskvärd. Med hänsyn till begränsningen i samhällets resurser måste en viss prioritering ske mellan olika i och för sig önskvärda och angelägna åtgärder. Vi har i det fallet lik-

Effektivisering av rättsvården

som i så många andra inte ekonomisk möjlighet att få allt det vi önskar. Även nya uppslag bör i en utredning av den art som vi har begärt kunna prövas.

Differensen mellan å ena sidan vad överståthållarämbetet, länsstyrelserna och rikspolisstyrelsen begärde i fråga om ökat antal befattningshavare och å andra sidan vad som föreslogs i statsverkspropositionen och som bifölls av riksdagen är så stor att man får intrycket att det föreligger en skillnad i värderingarna av hela problemläget. Reservanterna menar att en utredning skulle kunna komma fram till gemensamma utgångspunkter som kunde läggas till grund för problemets lösning. Avslutningsvis framhåller vi, att utredningen bör »kunna ge underlag åt förslag till sådan förstärkning av barnavårdsnämnds-, åklagar- och domstolsorganisationen, som kan möjliggöra snabbare handläggning av ärenden och mål och därigenom för den brottslige påtagligare och mera effektivt verkande åtgärder», d. v. s. att en brottsling kan få sin dom medan han ännu kommer ihåg brottet.

Vi vill emellertid allra sist mycket starkt understryka att en sådan utredning inte får föranleda försening av åtgärder som redan nu framstår såsom både klart erforderliga och mycket brådskande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Låt mig först säga att jag i stort kan instämma i allt vad herr Svensson i Vä har sagt, men tillåt mig ändå att knyta vissa reflexioner till den fråga vi här behandlar.

I vårt samhälle har vi bestämda grundläggande värderingar om personlig integritet, personligt ägande och personlig trygghet, och dessa utgör grundvalarna för de värden som vi alla betraktar som omistliga. Om män-

niskorna inte går säkra till liv och egendom och om samhället inte har förmåga till insatser som tillfredsställer medborgarnas krav härvidlag är läget allvarligt. Vi har nog anledning att fråga oss hur läget är i dag i vårt land.

Vi måste konstatera att brottsutvecklingen är mycket oroande i Sverige. Vi skall också erkänna att svårigheterna att angripa dessa problem är mycket stora. Jag vill framhålla, vilket jag gjort tidigare i hithörande frågor, att vi rör oss på osäker mark. De krafter som konstituerar och utlöser brottslig aktivitet vet vi finns, men varför dessa krafter hos vissa människor är så starka att de tar överhanden vet vi mycket litet om. Inte heller har vi några säkra tecken på hur straffrättsliga påföljder inverkar på människors handlingsvanor. Vi måste vara överens om att vi alla är sökande i vår strävan att finna vägar och medel att förebygga en brottslig utveckling och att avbryta en sådan där den har kommit till uttryck.

Vi har dock bestämda riktmärken att gå efter i detta svåra arbete och om dem finns det inte heller, såvitt jag vet, några delade meningar. Strävan och målet skall vara att söka återanpassa i vårt samhälle, som laglydig och samhällsnyttig medborgare, den som blivit brottsligt belastad. Vi har också höga och bestämda krav när det gäller att slå vakt om humaniteten vid behandlingen av brottslingar, både vid anstaltsvistelse och vid kriminalvård i frihet. Rättssamhället som sådant har också en bestämd skyldighet att tillgodose och så långt möjligt säkerställa de laglydiga medborgarnas berättigade krav på rättssäkerhet och trygghet till liv och ägodelar. Detta är en primär uppgift som vi aldrig får tappa ur sikte då vi diskuterar de problem vi behandlar i dag.

Utvecklingen på brottets område är skrämmande. Framför allt är det två tendenser som inger stor oro. Herr Svensson i Vä har nämnt om dem tidi-

gare, och jag vill här med några ord ytterligare beröra dem. Den ena är att brottsligheten tränger längre och längre ned i åldrarna. Ungdomarnas andel av totalsumman brott under 1960-talet ligger på 42 å 43 procent. Observera att detta gäller ungdomar mellan 15 och 21 år samt de registrerade brotten. Går vi ännu längre ned i åldrarna, till 14-årsåldern — som tyvärr är den årsklass som är hårdast belastad — finner vi att över 3 procent av dessa ungdomar gör sig skyldiga till brottslig handling.

Den andra allvarliga tendensen i utvecklingen är att våldsbrotten — misshandel, rån och mord — blir allt brutaltare, förutom att de ökar i antal. Under perioden mars—oktober i år begicks 878 rån mot 783 under samma tid föregående år. Detta är en ökning med inte mindre än 12 procent. Även totalt ökade antalet anmälda brott under angivna tid i förhållande till 1965, nämligen från 316 622 till 318 476, alltså en ökning med 1 854.

Vad som dessutom är allvarligt ur rättssäkerhetssynpunkt är att endast cirka 30 procent av alla anmälda brott blir uppklarade. Resten förblir olösta. En brottsling har alltså enligt en sannolikhetsberäkning — som han säkerligen också gör — två tredjedels chans att klara sig från upptäckt och därigenom undgå påföljd för begången brottslig gärning. Detta kan icke vara tillfredsställande.

Som tidigare sagts utgör ungdomsbrottsligheten ett allvarligt problem. Ett annat allvarligt inslag är att återfallsbrottsligheten ökar i allt snabbare takt i förhållande till förstagångsbrotten och för varje år utgör en större procent av det totala antalet brottsfall. Enligt Statistisk årsbok 1965 ökade antalet förstagångsbrottslingar, antecknade i kriminalregistret och ådömda påföljd, från 6 491 år 1954 till 9 765 år 1963. Det är en total ökning med 3 274 eller 51 procent.

Effektivisering av rättsvården

Men återfallsbrottslingarna, d. v. s. sådana som tidigare varit dömda tre eller flera gånger, ökade från 2 763 till 5 627, alltså en ökning med inte mindre än 104 procent. Det är därför angeläget att återfallsklientelet ägnas den allra största uppmärksamhet, när vi söker tillgodose allmänhetens rättssäkerhet.

Någon behandlingsmetod som visat på verkliga förbättringar av detta svåra klientel har ännu inte kommit fram. Trots upprepade anstaltsvistelser och kriminalvård i frihet har vi en alltför hög återfallsprocent bland dessa människor, vilkas sinnesbeskaffenhet — såsom tidigare nämnts — inte är av det slag att de behöver tas om hand för psykiatrisk vård. Om det förhåller sig så att ett mindre antal hårt brottsbelastade människor begår ett förhållandevis stort antal brott, framför allt om det dessutom är fråga om svåra brott, t. ex. mord och misshandel, är det angeläget att omhändertagandet av detta klientel sker på sådant sätt att vi så långt detta är möjligt hindrar vederbörande från fortsatt brottslig verksamhet. Det är mot den bakgrunden som vi reserverar i väntan på bättre behandlingsmetoder för sådana kriminalfall ifrågasätter om det inte är nödvändigt att omhändertaga dessa karriärbrottslingar, som jag vill kalla dem, med hjälp av vårt existerande interneringsinstitut. Detta innebär inte att vi gör något avkall på humanitetens krav när det gäller behandlingen av de omhändertagna — det vill jag starkt understryka. Vi vill här framhålla det angelägna i att ett sådant omhändertagande utformas så att den omhändertagne i så hög grad som möjligt inom anstalten får leva ett liv som är likt livet utanför anstalten. Vidare bör åtgärder vidtas för att återanpassningen i samhället icke skall försvåras.

I detta sammanhang skall uppmärksammas att det här inte är fråga om något nytt i svensk kriminalvård. Vi tar redan om hand brottslingar som

Effektivisering av rättsvården

gjort sig skyldiga till grova brott. Vad vi ifrågasätter är om vi inte helt enkelt är tvingade till en internering i större omfattning än vad som nu sker. Att sedan strävan allt fortfarande skall vara att återinpassa den felande i vårt samhälle är för mig och övriga reservanter så naturligt att det knappast skulle behöva framhållas. Vi anser dock att det skall ske inom en ram där laglydiga medborgares skydd till liv och egendom i största möjliga utsträckning tillgodoses.

Herr talman! Den registrerade brottsligheten har under 1950-talet och 1960-talet mer än fördubblats. Enligt min mening är det orealistiskt att uppfatta detta som ett statistiskt fenomen utan verklighetsgrund, såsom i viss mån görs på något håll. Man gör nog klokast i att utgå från att ökningen av den registrerade brottsligheten tyvärr motsvaras av en reell ökning av den totala brottsligheten.

Vi anser att läget är så allvarligt att vi inte kan nöja oss med att, som utskottsmajoriteten har gjort, hänvisa till pågående utredningar och ytterligare erfarenheter av den nya brottsbalken. Vi vill att en parlamentarisk utredning skall granska lämpliga åtgärder genom vilka man utan avkall på humanitetens krav kan effektivisera rättsvården. Den parlamentariska utredningen skulle åstadkomma en översyn av de olika utredningar som gjorts under de senaste åren på dessa områden och därvid även pröva nya uppslag. Vi tror att man på så sätt skulle få ett samlat grepp om detta stora och mycket svåra problemkomplex.

Jag vill också påpeka att våra personella och ekonomiska resurser är begränsade. Behoven är mycket stora, inte minst inom barnavårdsnämndernas och polisens verksamhetsområden. Därför tror vi att det är nödvändigt att vi får en prioritering av de områden vi i första hand vill satsa på och som vi anser vara mest angelägna. Kraven är

så stora att det är svårt för att inte säga omöjligt att helt tillgodose dem. Vad vi åstundar är att få ett samlat grepp på dessa problem.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Det hör just inte till det mest angenäma, men det måste likväl sägas: Den svenska välfärdsstaten har misslyckats när det gäller att skydda medborgarna mot brott och övergrepp. Helt kan väl detta aldrig lyckas, men brotten har blivit så råa och så vanliga att allmänhetens reaktion förefaller mycket naturlig. Det vore nästan onaturligt om den utebleve. Man känner stark oro inför de tendenser till tilltagande och allt brutalare brottslighet som dagligen refereras i pressen. Det har gått mycket långt när under en enda dag polismyndigheterna har att diarieföra cirka 1 000 inkomna utredningsfall avseende brott mot brottsbalken.

Brottsligt beteende är något som angår hela samhället — inte bara skola, kyrka, domstolar och sociala organ. En brottsling behöver varken vår indignation eller vår sentimentalitet. Han behöver framför allt få kunskap om vem han är och vad han gör — varken mer eller mindre. Samhällets reaktion måste vara både fast och mänsklig, undfallenhet hör till det sämsta i detta hänseende.

Får den brottslige uppfattningen att kriminalitet på initialstadiet inte är så farlig utan att det blir antingen åtals- eftergift eller villkorlig dom några gånger — att det verkligen bränns först när dessa korrektionsformer passerats — så är vi i vår beprisade humanitet inne på vanskliga vägar. Det får inte bli så att humaniseringen av bestraffningen och utvidgningen av kriminalvården i frihet i praktiken leder till det man vill motverka. Med skärpa måste sägas ifrån, att det vore en helt missriktad

Effektivisering av rättsvården

humanitet mot både begynnande och utbildad kriminalitet, om den brottslige bibringas uppfattningen att samhället inte kan ge hederliga medborgare det skydd detta samhälle skall ge.

Man behöver inte drunkna i statistik för att bevisa den utveckling av brottsligheten i vårt land som tidigare redovisats här. Det räcker med att ställa motsvarande siffror för exempelvis åren 1945 och 1964 mot varandra. Dessa siffror talar sitt tydliga språk.

Från polishåll har under årens lopp vid skilda tillfällen framhållits det allvarliga i situationen — den har betecknats som helt enkelt skrämmande. Rikspolischefen sade i fjol att »tusentals av polisen kända, för brott misstänkta personer för närvarande går omkring i ostörd frihet, därför att polisen inte hinner med arbetet». Och rikspolischefen frågar: »Kan ett rättssamhälle som vårt acceptera att grova brott preskriberas innan polisen hinner utreda dem? Vad tjänar det då till med en högt stående rättvisa i övrigt, med modern lagstiftning och kvalificerade åklagare och domare?»

Jag tror att rikspolischefens ord alltför är adekvata och måste då säga: Det är riksdagen och främst regeringen som har ansvaret för att polisen nu inte besitter erforderliga resurser och likaså ansvaret för att den laglydiga allmänhetens rättslöshet blir värre och värre medan de kriminella elementen kan agera mera riskfritt. Så kan det inte få fortsätta. En erforderlig förstärkning av polisens resurser måste ske. Genom ett aktivt fältarbete kan många brott förhindras. Det gäller särskilt inbrott, rån, misshandel, skadegörelse och inte minst bilstölder.

Till rättssamhällets grundläggande uppgifter hör ju att skydda medborgarna till liv och egendom. Att detta skydd håller på att tunnna ut vet vi alla. Personer misshandlas — ofta sådana som är helt skyddslösa — ofredas och vågar knappt gå ut efter mörkrets inbrott

inom vissa stadsdelar här i Stockholm, inte åka spårvagn eller tunnelbana, säger man på polishåll. Kan inte samhället klara den rent polisiära uppgiften, så råkar rättssäkerheten i allvarlig fara. Är det vidare så att bristen på planmässig forskning, kliniska studier och behandlingsundersökningar hämmar utvecklingen av en på vetenskapliga forskningsresultat uppbyggd behandlingsverksamhet på vitala vårdområden — ja, då är det verkligen hög tid att avhjälpa bristen.

I detta sammanhang kan man inte låta bli att peka på brottens katastrofalt låga uppläringsprocent. År 1964 var antalet brott mot brottsbalken 334 000 och i fjol 393 660. Det beräknas att 70—80 procent av alla tillgrepp inte klaras upp. Av alla bilstölder blir 90 procent ouppklarade. Cykeltjuvarna tycks ha gyllene tider just nu, ty bara en procent åker fast, de andra åker cykel. Om lagen på detta sätt sätts ur funktion, hur tror man då att en mot kriminalitet böjd ung människa skall få respekt för lagen? När man från en stad i södra Sverige mer som ett kuriosum redovisar att unga människor ett år skjutit sönder 7 500 lampor i staden och att parkbänkar förstörts till ett värde av 5 000 kronor, är dessa dumheter betydligt allvarligare än vanligt pojkkaktigt okynne och bör behandlas därefter. Utskottet och reservanterna skils inte i åsikten om att den nuvarande brottsutvecklingen är ägnad att inge allvarliga bekymmer. Vi är eniga om att ett primärkrav är att ordningen upprätthålles och att medborgarnas skydd mot våld och brott inte eftersättes.

Frågan är vad som med hänsyn till dagens läge och skeende bör göras nu.

Låt mig säga här att det nu pågår en stort utplagd undersökning om ungdomsbrottslighetens orsaker. Där arbetar för närvarande experter på kriminologi, psykiatri, psykologi, sociologi och statistik. Vi har en utredning som arbetar med frågan om varifrån ung-

Effektivisering av rättsvården

domsbrottslingarna kommer. Vidare har betänkandet »Aktion mot ungdomsbrott» remissbehandlats och man bearbetar nu materialet i justitiedepartementet.

»Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna» är ett annat betänkande som nu behandlas i Kungl. Maj:ts kansli.

Vi har dessutom SOU 1966: 43 som bl. a. upptar frågan om hur man skall bistå ungdom som löper fara att utvecklas i asocial riktning.

Det finns något som heter »Samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten». Detta organ skall följa brottslighetsutvecklingen och resultaten av de åtgärder som samhället vidtar mot lagöverträdare.

Justitieombudsmannen har även hos Kungl. Maj:t begärt en utredning om hur man i största möjliga utsträckning skall undanröja förefintliga orsaker till rymningar från anstalter.

Herr talman! Jag har med hänsyn till vad som pågår och som kan väntas bli resultatet därav haft mycket svårt att se vad man faktiskt skulle kunna vinna genom en ny utredning, ty det är om detta sista som voteringen kommer att stå. Det är möjligt att en ny utredning under parlamentarisk medverkan kan åstadkomma en hel del, men ingen väntar väl av en sådan några blixtlösningar. Ett sådant arbete kommer att ta lång tid. Sedan skall en SOU avfattas, och ärendet skall ut på remiss och komma tillbaka till Kungl. Maj:t för slutgiltig behandling där.

Regeringen bör ha stora möjligheter att i statsverkspropositionen visa nya grepp på hela denna allvarliga fråga. Utredningsmaterial finns nära nog i överflöd och det bör få bära frukt i handling. Sker inte det, vidtar inte Kungl. Maj:t erforderliga åtgärder för att så långt det är möjligt bemästra denna ytterligt allvarliga fråga, lär den väl återkomma.

Jag har velat redovisa skälen till var-

för jag inte förordat en utredning utan yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Herr Gustafsson i Borås har redan betygat hur allvarligt första lagutskottets majoritet ser på brottsituationens utveckling under de senare åren. Jag skall också tillbakavisa de påståenden som har gjorts här om att vi skulle ta nonchalant på detta problem.

Vad den växande brottsligheten beror på vet vi inte. Däremot känner vi kanske till att det är ett stort antal ungdomar som framför allt bär skulden till den ökade brottsfrekvensen. Därvidlag kan vi bl. a. stödja oss på ett uttalande av Knut Sveri, professor i kriminologi i Stockholm, som säger att brottsökningen i första hand har sin grund i en stegring av antalet tonåringar som förövat tillgreppsbrott och att man därför bara kan åstadkomma ett förbättrat kriminalitetstillstånd om man finner på åtgärder som kan förebygga brottslighet från 10—12-årsåldern uppåt. Man bör alltså ägna dessa åldersgrupper en speciell uppmärksamhet liksom ungdomarna mellan 16 och 17 år, som inrymmer det största såväl absoluta som relativa antalet tillgreppsbrottslingar av alla åldersklasser.

Det viktigaste kriminalvårdsproblemet är onekligen ungdomsbrottsligheten. Den har under en följd av år varit föremål för ett intensivt utredningsarbete. Herr Gustafsson redogjorde nyss för de utredningar som pågår och delvis har avslutats och som remissbehandlas eller övervägs inom kanslihuset. Ytterligare kan jag nämna att det finns ett samarbetsorgan för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten som tillsattes år 1964 och som har till uppgift att fortlöpande följa brottslighetsutvecklingen och resultaten av de åtgärder som samhället vidtar mot lagöverträdare.

Effektivisering av rättsvården

En hel del har alltså gjorts under de senare åren. Jag tycker liksom herr Gustafsson och utskottsmajoriteten att man, innan man tillsätter ytterligare en utredning, bör avvakta resultatet av det utredningsarbete som pågår eller är föremål för överväganden inom vederbörande myndigheter.

Det har nämnts här att en av de viktigaste förutsättningarna för att vi skall komma till rätta med situationen är att polisen får tillräckliga resurser; det är både utskottsmajoriteten och reservanterna ense om. Behovet av polisförstärkningar har av rikspolisstyrelsen i petita till löpande budgetår uppskattats till ett så stort antal tjänster som 2 300. Hur justitiedepartementet bedömde behovet kanske vi inte vet, men i propositionen till årets riksdag föreslogs en uppräknning med endast 400 tjänster. Det kan väl förmodas att det var på grund av det statsfinansiella läget man inte ansåg sig ha råd med flera tjänster.

Vad kan en parlamentarisk utredning göra för att överbrygga motsättningen mellan rikspolisstyrelsens behov av polisförstärkningar och finansministerns bedömningar av det finansiella läget? Jag tror inte att vi kommer långt på den punkten med en sådan. Behovet är klarlagt och det fordras ingen utredning för att klargöra det ytterligare. Vi får i stället avvakta den utbyggnad av polisen som planenligt skall ske och som vi hoppas skall bli så stor som möjligt. Det är i varje fall en fråga som ankommer på statsutskottet att behandla då den återkommer till riksdagen.

Den motion som det här gäller har sänts ut på remiss, bl. a. till rikspolisstyrelsen. Givetvis är styrelsen bekymrad över situationen men uttalar att den finner det helt opåkallat med en ytterligare utredning om polisväsendets organisation och verksamhet.

Även om antalet brott alltså ökar, kan man konstatera att brottslighetskurvan inte är lika brant som tidigare. Det kanske kan vara fråga om en tillfällig

avmattning, men det är dock en avmattning som man med tillfredsställelse måste notera.

Hur brottsligheten fördelar sig mellan allvarigare och lindrigare brott framgick ju av herr Oskarsons redogörelse. Antalet rån har ökat med 12 procent — en anmärkningsvärt hög siffra — men å andra sidan har viss annan brottslighet minskat, bl. a. biltillgreppen som ju tidigare har oroat oss ganska mycket här i riksdagen.

I motionen och reservationen för man också ett resonemang om återfallsbrottsligheten, och herr Oskarson föreslog här en ökad användning av interneringsinstitutet. Jag vill till det bara säga, att domstolarna redan inom ramen för gällande lagstiftning har möjlighet att föreskriva internering i betydligt större utsträckning än vad som för närvarande sker och även att utsträcka tiderna för internering längre än vad man nu enligt praxis gör.

Det sägs här att man inte skall göra avkall på humanitetens krav, och i reservationen framhålls att det är angeläget att utforma institutets internering så, »att den omhändertagne får leva ett liv som i så hög grad som möjligt liknar livet utanför anstalten . . .». Detta låter faktiskt som en utopi med tanke på att anstalter som skall lämpa sig för internering måste vara i hög grad rymnings-säkra. Humanitära synpunkter kan knappast tillgodoses inom sådana anstalter.

Man får väl ändå tänka på att de grova brotten utgör en obetydlig procent av det stora antalet brott, som ju håller sig omkring 390 000 om året, enligt Statistisk årsbok. Det skulle röra sig om 5 600 brott begångna av återfallsförbrytare. Man får väl i någon mån också se dessa siffror mot bakgrund av de uppgifter som jag nyss lämnat, nämligen att den stora ökningen av brott var orsakad av en stigande ungdomsbrottslighet. Man skall kanske därför inte i första hand tillgripa sådana

Effektivisering av rättsvården

åtgärder som uppenbarligen måste verka inhumana, t. ex. att använda interneringsinstitutet i större utsträckning än vad man för närvarande gör.

Såsom framhålls av kriminalvårdsstyrelsen i dess remissutlåtande, finns det dessutom inget belägg för antagandet att den humanisering av straffen, som har genomförts under senare år, skulle vara orsak till ökad brottslighet. Det är rena gissningar man ger sig in på, om man gör gällande något sådant.

Frågan om brott som begås av anstaltsrymmlingar är naturligtvis mycket svår att bemästra, särskilt som man inte riktigt har kunnat komma till rätta med problemet rymningssäker anstalt. Det kostas ju varje år på åtskilligt på ombyggnads- och förstärkningsarbeten i syfte att förhindra rymningar från anstalterna, men ännu har man väl inte lyckats komma fram till absolut rymningsfria anstalter. Vi åstadkommer ju år för år en förbättring av vårt fängelsebestånd och tar därvid hänsyn till rymningsriskerna.

Det har sagts att våra resurser är begränsade och våra behov på detta område stora. Allt detta kan jag hålla med om. Jag tror emellertid att reservanterna hyser en övertro på en parlamentarisk utrednings möjligheter att lösa dessa problem. Vi måste avvakta de pågående utredningarna och resultatet av de åtgärder som redan har vidtagits och de åtgärder som förbereds. Utskottets majoritet har inte ansett att det finns någonting att vinna med en parlamentarisk utredning, som skulle göra en översyn av sittande och företagna utredningar. Utskottsmajoriteten har därför intagit en negativ hållning till motionsyrkandena.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OSKARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Vi är tydligen överens om det allvarliga läget vad gäller brottslighetens utveckling, så den saken behö-

ver vi inte orda mer om. Fru Gärde Widemar var orolig för ökningen av ungdomsbrottsligheten, men jag fick den uppfattningen att hon, när hon hänvisade till professor Sveris undersökningar, ville göra gällande att brottsligheten inom andra åldersgrupper inte hade ökat. Det är tyvärr just vad den gjort. Jag kan inte underlåta att peka på ett par siffror. Brottsligheten i åldersgruppen 21—24 år har från år 1954 ökat från 600 fall per hundratusen till 904, d. v. s. en ökning med 50 procent. Brottsligheten i åldrarna upp till 29 år har ökat från 472 till 601. Ökningen inom dessa åldersgrupper, som ofta inrymmer de svåraste brottslingarna, är alltså mycket allvarlig.

Det är visserligen riktigt som det har sagts att det varit en viss avmattning i brottsligheten. Men även 1959—1960 hade vi en sådan avmattning, men den visade sig tyvärr vara mycket temporär och den har inte på något sätt ändrat utvecklingen i stort. Det är därför farligt att tro att den nu iakttagna minskningen skulle vara ett tecken på en bestående avmattning i vår brottslighetsutveckling.

Fru Gärde Widemar säger, att förhållandena inom en anstalt aldrig kan bli desamma som ute i det vanliga livet. Det är självklart att detta inte är möjligt. Vad vi önskar är att man i största möjliga utsträckning bör sträva efter att få fram ett anstaltsliv som så mycket som möjligt liknar livet utanför anstalten. Men alla åtgärder vi vidtager måste vägas mot våra skyldigheter att tillgodose de laglydiga medborgarnas krav på skydd och trygghet. Dessa skall kunna röra sig fritt vare sig det är mörkt eller ljus och vare sig de befinner sig i en storstad eller ute på landsbygden. De laglydiga medborgarna skall inte behöva löpa risker därför att det finns människor som begår brott efter brott — statistiken över återfallsbrottsligheten visar att den gruppen är mycket stor — går fritt omkring i samhället. Man

kan inte se så ensidigt på detta problem, att man bara konstaterar att det är omöjligt att få någon bättring till stånd därför att det inte går att göra det lika drägligt inom anstalten som ute i det fria livet. Vi måste väga dessa avigsidor mot vad vi vinner i form av ökad rättstrygghet genom att få ett ökat omhändertagande av återfallsförbrytare till stånd.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag återopade professor Sveri och sade att ökningen av ungdomsbrottsligheten i första hand har berott på en ökning av brottsligheten hos de yngsta tonårsgrupperna och att kurvan är mindre brant, d. v. s. att ökningen är mindre, för övriga åldersgrupper.

Då det gäller strävandena att skapa ett anstaltsliv som i möjligaste mån påminner om livet utanför anstalten måste jag säga att min fantasi inte räcker till för att jag skall kunna föreställa mig hur en sådan anstalt skulle se ut. Jag måste be herr Oskarson konkretisera sina önskemål om en sådan anstalt, som dessutom skall vara av den arten att den tillgodoser kravet på att vederbörande skall vara internerad på ett rymningssäkert sätt.

Herr OSKARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte ge mig på att försöka beskriva hur en sådan anstalt skulle se ut; det kan jag inte. Vi har sagt att vi anser att livet på anstalten i största möjlig utsträckning skall likna livet utanför anstalten — längre kan vi inte sträcka oss.

Herr talman! Låt mig sedan säga ett par ord till herr Gustafsson i Borås. Vi är tydligen helt ense på praktiskt taget alla punkter. Det enda som skiljer oss åt är frågan om det är lämpligt att företa en utredning eller inte. Jag tycker att just den uppräknings som herr Gustafsson gjorde av olika utredningar som

Effektivisering av rättsvården

är sysselsatta på detta område talar för att en samordning vore önskvärd för att, som vi har sagt, om möjligt få ett samlat grepp om hela detta svåra problemkomplex. Denna uppräknings fullständigades av fru Gärde Widemar, vilket ytterligare, tycker jag, understryker behovet av att någon verkligen samlar ihop det material som finns för att ge en helhetsbild om situationen på detta område — vi är ju alla så angelägna att komma till rätta med dessa problem.

Det är möjligt att en sådan utredning, som herr Gustafsson säger, inte är det allena saliggörande, men jag anser inte att vi i dagens situation kan nöja oss med att konstatera hurudant läget är och sedan hänvisa till pågående utredningar, utan vi måste visa aktivitet för att komma till rätta med problemen. Det har reservanterna ansett att vi bör göra, och det är detta vi velat åstadkomma genom det förslag som framförts i reservationen.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Oskarson inte kunde ge något konkret exempel på hur en anstalt av det slag som reservanterna talar om skulle se ut. Jag föreslår därför att vi tills vidare avskriver resonemangen om humanitet i samband med internering.

Vi är överens om att detta är ett allvarligt problem och att vi skall göra allt som står i samhällets förmåga för att avhjälpa problemen med den ökade brottsligheten och öka möjligheterna att klara upp begångna brott. Men vad som skiljer oss åt är att utskottsmajoriteten inte tror att vi kommer någon vart med en parlamentarisk utredning — de resurser som står till samhällets förfogande är redan inkopplade och vi måste avvakta resultatet därav innan vi företar oss något vidare.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Effektivisering av rättsvården

Herr talman! Det är riktigt att herr Oskarson och jag har alldeles samma uppfattning i sakfrågan. Det är bara när det gäller utredningsproblemet som vi har olika uppfattningar. Han har inte genom sina senaste anföranden kunnat övertyga mig om att det skulle vara nödvändigt med en ny utredning. En utrednings primäruppgift kan väl i alla fall inte vara den att få ett samlat grepp på det utredningsmaterial som nu ligger i departementet. Det vore väl underligt om inte departementet skulle kunna klara av det utan att man tillsätter en särskild utredning som skall samordna.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Utskottets ordförande betonade i sitt första anförande att utskottet ingalunda har tagit lätt på denna fråga, vilket jag gärna vill instämma i. Man behöver inte nödvändigtvis ta lätt på ett ärende därför att man avstyrker ett motionsyrkande.

Om man gör sig besväret att ta del av det utlåtande som föreligger, vilket inte bör ta så lång tid, eftersom det inte är så digert, finner man nog att utskottet samlat ett ganska förkrossande antal argument till stöd för sitt beslut att inte tillstyrka motionens yrkande. På s. 7 och 8 finner vi t. ex. en mycket komprimerad redogörelse för den långa rad av utredningar, som antingen redan har verkställts och just nu resulterar i åtgärder som vidtages, eller fortsatta utredningar, vilka så småningom kommer att leda till ytterligare effektiviserande åtgärder på det administrativa området och i brottsbekämpande syfte, utredningar som framlagt betänkanden, vilka nu antingen remissbehandlas eller redan har remissbehandlats och är föremål för granskning i departementen, och utredningar som inom kort väntas komma att framlägga ytterligare förslag.

Då drar man ganska klart den slutsatsen att det inte främst är en ny parlamentarisk utredning som här behövs,

utan att vi behöver få se resultaten av allt det utredningsarbete som har pågått. Man brukar ibland säga att om man vill att ingenting skall ske tillsätter man en kommitté. Det ligger väl inte så mycket sanningshalt i detta påstående, men i detta fall förefaller det mig verkligen som om det skulle ligga något däri, även om det naturligtvis inte varit reservanternas uppsåt.

Om man ser på remissinstansernas yttranden, finner man att det föreligger ganska stor enighet om att en utredning av detta slag inte behövs. Kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsen har klart avstyrkt, bl. a. med den motiveringen att man nu behöver tid på sig att se effekten av redan verkställda åtgärder och för att kunna fortsätta med pågående utredningsarbete. Riksåklagaren har också ställt sig ytterligt tveksam till behovet av en ny utredning. Man får väl anta att dessa instanser, inom vilka man verkligen sysslar med dessa frågor på det praktiska planet, är kompetenta att bedöma denna sak.

Jag har egentligen ganska svårt att förstå varför motionärerna inte kunnat vara tillfreds med det mycket positiva utlåtande som utskottet har avgivit. Jag har en känsla av att man alltför mycket stirrat sig blind på en önskan att få en ny utredning till stånd och att man inte fattat innebörden av allt det positiva som har skett och håller på att ske på detta område. Som en röd tråd genom hela vårt samhälles rättsvårds- och kriminalvårdspolitik liksom i alla de utredningar som nu är på gång eller har avslutat sitt arbete går inte endast omsorgen om att rättsvården skall tillgodoses utan också att man skall ta hänsyn till de humanitära kraven. När nu reservanterna framhåller att utredningen skall syfta till att föreslå åtgärder, som är helt förenliga med humanitetens krav, är detta väl en så pass självklar sak, att den knappast hade behövt framhållas, åtminstone inte av ansvariga politiker i denna kammare.

Effektivisering av rättsvården

Det verkar nästan som en liten brasklapp för att skydda sig mot misstankar som ingen har slungat ut.

Jag är litet fundersam inför herr Oskarsons reflexioner om hur man skall förena omsorgen om humaniteten med ett vidgat interneringsförfarande. Han kan ändå inte annat än i allmänna ordalag och i ett vackert önsketänkande förklara hur man skall kunna förena dessa två i och för sig ganska oförenliga ting. Jag undrar, om herr Oskarson verkligen har satt sig in i vilken allvarlig sak det är att beröva en människa friheten. Även om vi måste tillgodose rättsvården i största möjliga utsträckning, får detta aldrig ske på ett sätt som vi inte kan försvara i en humanitär stat.

Herr talman! Jag har faktiskt inte något som helst behov av att inför kammaren förklara varför jag inte anslutit mig till reservationen. Jag tycker att den av utskottet anförda argumenteringen är tillräckligt stark för att klargöra, att en utredning i enlighet med reservanternas önskemål inte bara är obehörlig utan även att den klart skulle motverka de syften som motionärerna avsett med sin motion.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Fröken Bergegren ifrågasatte om jag verkligen hade gjort klart för mig hur allvarligt det är att beröva en människa friheten. Det har jag försökt att göra och jag hoppas att jag även har lyckats därmed. Men jag har också gjort klart för mig hur allvarligt det är med alla dessa brott som begås, alla dessa rån och mord som blir brutalare och grövre för varje år. Även här har jag tagit hänsyn till humanitetens krav. Det är nämligen vår skyldighet att så långt det är oss möjligt se till att medborgarna inte behöver leva i skräck och oro utan att de kan leva i ett lugnt och rättssäkert samhälle.

Det är inte fråga om att ta till något nytt eller drastiskt medel, vilket tydligen föresvävar en del av kammarens ledamöter, utan frågan gäller var gränsen skall dragas. Är vi alldeles övertygade om att gränsen för närvarande är rätt dragen med hänsyn till kravet på rättssäkerhet? När vi diskuterar humanitetens krav får vi inte se problemet ensidigt. Vår primära uppgift är dock att skydda medborgarna och deras egendom.

Vi har konstaterat hur svårt det är att finna behandlingsmetoder som påverkar brottslingarna i positiv riktning. Ännu har vi inte funnit några sådana metoder. Så länge vi inte har gjort det är vi tvingade att välja de vägar som över huvud taget står oss till buds. Av den anledningen har vi ansett att man kan diskutera en utökning av interneringsinstitutet.

Fru Gärde Widemar ville avskryva frågan om anstalten därför att jag inte kunde beskriva hur en sådan skall se ut. Jag hoppas att jag med vad jag nu har sagt har klargjort hur jag ser på de humanitära kraven. Jag anser alltså att vi måste tillgodose dem gentemot de laglydiga medborgarna i samhället och inom ramen för medborgarnas rättssäkerhet tillgodose dem gentemot kriminalfallen. Längre kan vi inte sträcka oss. Vi måste skydda samhället — det är vår primära uppgift.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Vä begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 41, röstar

Sabbatsår

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservation av herr Ferdinand Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Vä begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 133 ja och 59 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20

Sabbatsår

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 73, i anledning av väckta motioner om sabbatsår.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr I: 14 av herr *Dahlén m. fl.* samt nr II: 29 av fru *Nettelbrandt m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller annorledes ge enskilda individer rätt att under livstiden åtnjuta längre sammanhängande ledighet i form av sabbatsår eller sabbatsledighet».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 14 och II: 29, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru

Hamrin-Thorell samt herrar *Wiklund* och *Ullsten*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 14 och II: 29 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förutsättningslös utredning angående möjligheterna att ge enskilda individer en längre sammanhängande ledighet från det ordinarie arbetet i form av s. k. sabbatsledighet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! På det underfundiga sätt som är hans eget lär Storm P. en gång ha sagt, att det är svårt att göra förutsägelser — särskilt om framtiden. Om detta påstående äger någon riktighet, gäller det att trots allt bedöma våra reella möjligheter på längre sikt att — företagsekonomiskt och nationalekonomiskt — både mera allmänt pröva tanken på en sabbatsledighet och hur och när denna tanke skulle kunna förverkligas.

Just därför anser vi motionärer och reseranter att man grundligt borde utreda denna fråga i alla dess aspekter, innan man eventuellt skjuter den ifrån sig. Det kan mycket väl hända att man kommer till en annan uppfattning än den rent negativa, om frågan på detta sätt blir allsidigt belyst. Kanske det rent av skall visa sig att det inte bara är ett djärvt och lockande mål man uppställt för sig utan att det också är ett både samhällsekonomiskt rimligt och för den enskilde nyttigt mål att uppnå, som kanske även är möjligt att i en eller annan form förverkliga.

Inte sällan är de frågor vi behandlar här i riksdagen starkt begränsade i fråga om perspektiven. Det gäller dagsproblemen och plötsligt aktualiserade svårigheter, som kräver tillfällighetslösningar av olika slag, medan långtidsperspektiven och de stora vyerna, förmågan att se frågorna på något

Sabbatsår

längre sikt och i stort, alltför sällan kommer till sin rätt och får ge ett positivt utslag.

Jag vill till en början, herr talman, betona att vi begärt en förutsättningslös utredning. Detta gäller både beträffande frågan vilka arbetstagare som förmånen av en sammanhängande ledighet utöver eller till dels i stället för semester skulle kunna omfatta och hur en sådan förmån från ekonomiska synpunkter skulle vara möjlig att införa. För oss är det alltså inte fråga om att söka favorisera vissa arbetstagarkategorier genom att undersöka denna förmåns förutsättningar och verkningar med uteslutande av andra kategorier och inte heller att i morgon dag driva igenom sabbatsledighet t. ex. med hjälp av lagstiftning. Vad vi alltså i stället åsyftar är att få till stånd en utredning om vilka konsekvenser som i olika hänseenden en sådan tanke förverkligande kan få och under vilka förutsättningar den är möjlig eller — med tanke på det moderna arbetslivets växande krav — kanske rent av nödvändig att på längre sikt på ett eller annat sätt förverkliga.

Att det här alltså rör sig om en framtidstanke framgår av den debatt motionen har föranlett. Den är för tidigt väckt har man bl. a. sagt. Med ett sådant yttrande avvisar man ju inte tanken som sådan, och i remissyttrandena skall man, efter vad jag kunnat finna, förgäves leta efter något enda yttrande som tydligt och övertygat går emot själva idén. Vad man i stället vänder sig emot är utredningskravet och att detta rests nu, som om vi alltså hade yrkat på att sabbatsledighet skulle införas låt oss säga fr. o. m. årsskiftet.

Det mest positiva yttrandet har arbetsmarknadsstyrelsen avgivit. Styrelsen säger att »med tanke på den inom näringslivet högt uppdrivna arbetstakten och de snabbt förändrade kraven på arbetskraften synes behoven av omskolning och vidareutbildning komma att öka. Denna utbildning kan självfal-

let ske i olika former, varav inslag av utbildning under en längre tids sammanhängande ledighet är en.» Styrelsen fortsätter: »Såsom motionärerna framhåller kan många olika skäl anföras för en större flexibilitet i såväl fördelningen av arbetstiden under den aktiva tiden som dennas längd. Styrelsen anser att hithörande spörsmål förtjänar uppmärksamhet vid diskussionen bl. a. av utformningen av den allmänna försäkringen.» Det resonemang, som arbetsmarknadsstyrelsen här för överensstämmer ganska väl med motionärernas synsätt.

Jag vill gärna i detta sammanhang tillägga att vi ju går in i vuxenutbildningens samhälle, där många av olika skäl under ungdomsåren inte fick den utbildning de borde ha eller kanske då inte ville skaffa sig och nu söker kompenstation genom en utbildning i äldre år. Att sådan kompenstation måste vara önskvärd inte bara med tanke på den egna tillfredsställelsen och behovet av självförverkligande utan även ur samhällsekonomiens och produktivitetens synpunkt torde nog stå tämligen klart. Skall emellertid vuxenutbildningen få den bredd och det genomslag den sålunda förtjänar, bör denna utbildningsform också kunna främjas genom studier under viss sammanhängande betald ledighet från förvärsarbete. Tanken på vuxenutbildningen och idén med sabbatsledighet passar väl in i varandra.

Remissyttrandena är mera positiva än det vill synas. SACO är positiv mot tanken på en sammanhängande ledighet och har också tagit upp denna tanke i årets avtalsrörelse. Av någon anledning reagerar SACO mot att frågan skall behandlas lagstiftningsvägen. Men det är ju faktiskt så att motionärerna inte har bundit sig i metodfrågan eller procedurfrågan utan därvidlag har en förutsättningslös inställning genom att diskutera olika alternativ. SACO:s positiva inställning avspeglas också i det förhål-

Sabbatsår

landet att denna organisation medverkar i den arbetsgrupp som enligt överenskommelse för närvarande studerar denna fråga utifrån det omfattande övertidsarbete som pågår på vissa områden inom statsförvaltningen.

Likaså är TCO, vars statstjänstemannasektion också är företräd i denna arbetsgrupp, allmänt positivt i sin uppfattning om den av motionärerna väckta frågans betydelse. TCO anser bl. a. »att frågan om möjligheter för arbetstagare att under den aktiva tiden erhålla en sådan längre sammanhängande betald ledighet än semestern utgör — — — är av stort intresse. Liksom motionärerna anser TCO att frågan bör prövas utifrån den utgångspunkten att möjligheterna till sabbatsledighet i princip inte bör begränsas till enbart vissa yrkesgrupper. Det moderna arbetslivets krav, personliga önskemål om längre ledighet i studiesyfte eller av familjeskäl utgör exempel på motiv som kan tala för införande av sabbatsledighet. En sådan ledighet kan i och för sig konstrueras såsom omvandling av redan gällande anställningsvillkor — — — eller som förbättring av anställningsvillkoren genom införande av en speciell form av arbetstidsförkortning eller semesterförlängning. Av vikt är att ett system för sabbatsledighet ges ett sådant innehåll att arbetskraftens rörlighet mellan olika arbetsgivare inte hindras.»

I fråga om kommunförbundens yttranden bör noteras att två, eventuellt tre, ledamöter i Svenska stadsförbundets styrelse har varit djärva nog att mot majoritetens ståndpunkt tillstyrka motionärernas utredningsyrkande.

Herr talman! I den allmänna debatten om denna fråga har man framför allt gjort följande tre invändningar. Man säger att det från samhällsekonomisk, företagsekonomisk och arbetsmarknadspolitisk synpunkt inte är möjligt — och alltså inte realistiskt — att ge efter för tanken på införande av sabbatsledighet

och detta tydligen inte ens för fort- eller utbildningsändamål. I något fall hänvisas till att studieledighet med hel eller viss del av lönen redan finns för vissa statliga befattningshavare. Där tillämpas alltså idén redan. För vår del menar vi att det i dagens läge, av både samhälls- och företagsekonomiska skäl, säkerligen kan te sig orimligt med ytterligare generella förmåner för arbetstagare i form av betald ledighet, men vi vet ju att bilden redan om några år kan eller rent av måste ha radikalt förändrats såväl beträffande arbetsförhållandena, genom ökad rationalisering och mekanisering av arbetsdriften, som i fråga om produktiviteten.

Man kan i varje fall på längre sikt inte utan vidare utesluta den ekonomiska möjligheten av arbetstidsförkortning utöver den som enligt överenskommelse skall genomföras successivt med början nästa år. Osäkerheten här om måste dock vara stor och detta är anledningen till att krafter med intresse för förutseende och beredskap inför eventualiteten av helt nya ekonomiska miljömässiga produktionsvillkor tagit upp detta utredningsyrkande om hur man lämpligen skall tillvarata och värda sig om arbetskraften under kanske radikalt nya villkor. Som arbetsmarknadsstyrelsen betonat i sitt yttrande är arbetstakten redan nu högt uppdriven, och därtill kommer att kraven på arbetskraften snabbt förändras. Det är allmänt känt att stressfenomen och tristess på grund av monotona arbetsuppgifter i de högt mekaniserade arbetsprocesserna är ogynnsamma och illavarslande företeelser, som eventuellt kan leda till nedsatt arbetsförmåga och ökad frekvens av sjukledighet, varvid doktors rekommendation ofta nog blir att vederbörande behöver längre tids vila eller mera omväxling i arbetet, eventuellt genom omskolning till annat yrke.

Risken för att man i de nya arbetsmiljöerna ställer för stora krav på ar-

Sabbatsår

betskraften och därmed utnyttjar den på ett oekonomiskt sätt kan sålunda inte alldeles uteslutas. Ur denna synpunkt hade det varit bra om även hälsovårdande myndigheters yttranden över motionerna hade inhämtats. Men också den aspekten borde på ett bättre sätt än genom remissyttranden studeras och penetreras av den utredning som vi begärt.

Litet parentetiskt kan jag säga att det är av intresse att konstatera, att när Landsorganisationen vänder sig emot motionärerna genom att påstå att dessa skulle vilja se en ytterligare arbetstidsförkortning av annat slag än sabbatsledighet mera såsom en ekonomisk avvägningsfråga och mindre som en hälsofråga, så är den invändningen mot motionärerna egentligen riktad mot socialministerns direktiv till 1963 års arbetstidskommitté. Däri heter det nämligen: »Med de arbetsförhållanden som nu råder i vårt land blir spörsmålet om ytterligare arbetstidsförkortning generellt sett mindre en fråga om vad som är erforderligt och önskvärt ur hälso-synpunkt än en ekonomisk avvägningsfråga.»

Sabbatsledigheten ser vi sålunda bl. a. som en arbetshygienisk fråga, som ett spörsmål huruvida det inte innebär så pass stora hälsorisker att medverka i den högmekaniserade arbetsprocessen, inom industriproduktion och kanske även inom industriadministration, att man borde överväga att införa möjlighet till en omkoppling av arbetskraften genom sammanhängande ledighet och därigenom erbjuda en period med helt annan sysselsättning än det vanliga arbetet.

Man skulle för en utredning av denna fråga nästan direkt kunna åberopa socialministerns nyss citerade utredningsdirektiv för att uppväga och bemöta invändningen att vi skulle renodla hälsosynpunkten och helt sakna sinne för t. ex. de ekonomiska svårigheterna. Vi menar att hälsosynpunkten

självfallet måste vägas mot sådana andra synpunkter som socialministern har anfört. Han går nämligen in på hela frågan om de ekonomiska effekterna av en ökad arbetstidsförkortning och säger: »Vid övervägandena måste helt naturligt avgörande vikt fästas vid den väntade produktionsutvecklingen i landet. Stor betydelse måste tillmätas de återverkningar en arbetstidsförkortning kan få för vårt lands näringsliv och i vad mån konkurrenskraften på den internationella marknaden påverkas. Hänsyn måste också tagas till den inverkan på samhällsekonomin som blir en följd av redan beslutade reformer.»

Att det för många skulle uppstå fritidsproblem, som Statstjänstemännens riksförbund befarar, är väl en överdrift — om man nu inte menar att fritidsanordningarna ännu inte är utbyggda tillräckligt för att ta emot ett ökat antal lediga arbetstagare. Men detta är också en sida av saken som bör omfattas av en utredning. I vårt nutida samhälle med den allmänna fritidsaktivitet och initiativförmåga som väl dock präglar merparten av medborgarna torde risken för hälsovådlig sysslolöshet eller passivitet vara tämligen ringa för att inte säga obefintlig. Denna risksynpunkt, som jag tycker är ganska långsökt, har dock faktiskt och egendomligt nog anförts som en seriös invändning mot idén om en längre sammanhängande ledighet.

Dessa ekonomiska — och kanske vi också kan kalla dem arbetshygieniska — invändningar och argument är dock inte de i debatten oftast åberopade, utan det är den närmast formella invändningen att detta är en fråga att lösa genom förhandling mellan arbetsmarknadens parter. Javisst, det vill också vi som har motionerat starkt understryka. Men enligt motionärernas mening är frågan också så komplicerad och kan ha så långtgående verkningar, att man för att avtalsvägen komma till ett resultat, då det gäller att reglera

Sabbatsår

denna form av arbetstidsförkortning, behöver få frågan ingående belyst genom anlåtande av sakkunskap av olika slag i en statlig utredning.

Det behövs uppenbarligen ett stabilt utredningsmaterial att lägga till grund för resonemang om eventuella avtal om sådan ledighet. Redan att vi vill få frågan prövad i princip för olika arbetstagar-kategorier med deras olika arbetsvillkor visar komplikationen i frågeställningen som vi dock inte anser bör verka avskräckande, i varje fall inte då det gäller ett utredningsyrkande. Att utan en sådan bred genomgång av denna problematik söka komma fram avtalsvägen skulle säkerligen kunna leda till ojämnheter och orättvisor mellan skilda arbetsområden, vilket väl inte några arbetstagar-kategorier kan finna tillfredsställande.

Det ena behöver alltså inte utesluta det andra. Först mot bakgrunden av en förutsättningslös och objektiv analys av problemen kan man föra meningfulla förhandlingar i den fråga vi här aktualiserar.

Att denna fråga har framtiden för sig, herr talman, är vi övertygade om. Många andra frågor på arbetslivets områden har till en början tett sig helt omöjliga men senare kunnat lösas. Om även denna fråga hör dit vill vi göra beroende av resultatet av en utredning. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Den här motionen har som första namn i den här kammaren fru Cecilia Nettelbrandt. När jag läste den och funderade på dess innehåll kom jag att tänka på en Frödingsdikt. Med en förenklad travestering av den kom jag fram till att den här motionen blir någonting av »Cecilia du, så ska vi ha't, men var ska vi ta't?»

Nu tvivlar jag inte på att det finns ganska många, som om man ställer frågan om de vill ha ett sabbatsår, gärna

skulle svara att det skulle vara mycket trevligt att få det. Men jag tror också att det stora flertalet skulle ställa sig frågan: Hur skall vi egentligen kunna utnyttja ledigheten och finns det möjligheter för oss att ta ett sådant år?

Herr Wiklund sade i sitt anförande, att vi måste ta upp långtidsperspektiven och de stora vyerna, och så kom han fram till det här ämnet. Jag går gärna med på att sådana här frågor kan diskuteras. Men jag undrar i alla fall om inte i långtidsperspektivet ligger frågor som är betydligt väsentligare än just detta. Vi har frågan om rättvisa åt många grupper här i samhället som i dag, trots att vi har en lagstadgad semester, inte kan utnyttja den på bästa sätt ur rekreationssynpunkt, helt enkelt därför att de inte har råd till det. Jag tror att det finns många frågor att lösa innan vi kommer fram till det här spørsmålet.

Jag är mycket förvånad över de slutsatser herr Wiklund kom fram till. I reservationen heter det: »Motionärerna anser att det bör övervägas att inordna denna (reform) i socialförsäkringssystemet.» Men man säger också att »det kan inte komma i fråga att genom lagstiftning pålägga företagen att utan vidare bära en extra kostnad. Men frågan om eventuella försäkringsavgifter kan bli föremål för förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter. Det är möjligt att vissa grupper av löntagare är mera intresserade än andra av en uppgörelse av detta slag och därmed förenade uppoffringar för att få tillfälle till en längre ledighet från sin ordinarie sysselsättning.» Sannolikt är det en mycket liten grupp som kan omfattas av en dylik ledighet. Då ifrågasätter jag om man kan inordna ett förslaget sabbatsår i det stora socialförsäkringssystemet.

Herr Wiklund talar sedan om vuxenutbildningen. Menar herr Wiklund verkligen att man skall inordna vuxenutbildningen i socialförsäkringssystemet?

Sabbatsår

met, eftersom han kopplar ihop dessa två frågor? Det kan väl i alla fall inte vara meningen.

Jag tror att det finns betydligt viktigare frågor att utreda för att komma till rätta med de problem som man har tagit upp som motiv för denna motion. Jag vill anknyta till vad styrelserna för Svenska landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet säger i sitt yttrande: »Uppmärksamheten bör enligt styrelsens mening i första hand inriktas på att genom en intensifierad forskning kartlägga de stressframkallande faktorerna och verkningarna av stress.» Jag tror att det är mycket väsentligt att man går den vägen för att komma till rätta med de folkhälsoproblem som berörs i motionen och reservationen.

Om det, som alla tydligen är överens om, även motionärerna och reservanterna, är en mycket liten grupp som har möjlighet att ta ett sabbatsår, så måste det väl, som utskottet har sagt, vara den riktiga vägen att låta arbetsmarknadens parter ta upp frågan. Inom de organisationer där det kan finnas intresse för denna fråga skulle man verkligen kunna göra undersökningar och kanske utarbeta förslag. Men jag tror inte att man skall blanda in denna sak i ett socialförsäkringssystem som berör hela det svenska folket.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ju sagt att vi inte har bundit oss för hur detta skall gå till. Ett av alternativen är anslutning till socialförsäkringen.

Inte heller har jag sagt att vi kan lösa vuxenutbildningsfrågan genom detta förslag. Vi har bara nämnt att i samband med att vi går in i vuxenutbildningens samhälle uppstår det ett ökat behov av möjligheter till studier för vuxna. Då måste det ändå spela en roll

om man kan få vad vissa statstjänstemän redan har, nämligen möjlighet att förkovra sig under betald ledighet för att därmed kunna göra bättre insatser i produktionen. Det måste väl ändå vara riktigt att se dessa frågor tillsammans, inte för att den ena skall lösas med den andras hjälp — det har jag inte sagt. Men att man aktualiserar frågan om sabbatsledighet i ett samhälle som är under utveckling till ett vuxenutbildnings-samhälle tycker jag är rimligt.

Herr Gustavsson i Alvesta resonerar som om vi yrkade att förslaget skulle genomföras i morgon dag. Jag sade i mitt anförande — vid flera tillfällen, tror jag — att det var fråga om att utreda denna sak förutsättningslöst med alla de olika möjligheter som kan erbjuda sig och med alla de ekonomiska konsekvenser som förslaget kommer att innebära. Jag kan inte ens utesluta möjligheten att det visar sig att förslaget inte går att genomföra inom rimlig tid, och då får vi naturligtvis låta bli att göra detta förrän de nödvändiga förutsättningarna är för handen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det framgår ju klart av reservationen att motivet till förslaget om sabbatsår är »det hårt uppskruvade tempo som nutidsmänniskan lever i» och de följer som kommer av stressen. Jag har svårt att förstå att det är gångbart att i det sammanhanget blanda in vuxenutbildningen. Jag hoppas att vi kan lösa frågan om vuxenutbildningen på annat sätt, och man är väl i viss mån på väg att göra det.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara fråga herr Gustavsson i Alvesta efter receptet på hur vuxenutbildningen skall kunna ges en sådan bredd och ett sådant format att alla som inte i ungdomsåren har haft tillfälle därtill får en chans att skaffa

Sabbatsår

sig en utbildning som svarar mot deras begävnings och förutsättningar. Ge oss ett recept på hur detta skall gå till! Om en sådan utbildning skall kunna bedrivas på ett fullt tillfredsställande sätt tvingas vederbörande nu normalt att vissa perioder ta ledigt utan lön, med allt vad detta innebär för den privata ekonomien.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det torde ha företagits en hel del utredningar beträffande vuxenutbildningen och det torde också så småningom komma en proposition i saken, då vi alltså får tillfälle att diskutera de recept som herr Wiklund i Stockholm efterlyser. Men jag vidhåller alltså att frågan om vuxenutbildningen inte kan lösas bara genom att man i detta sammanhang blandar in frågan om ett sabbatsår.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! De frågor som tas upp i motionen är ganska intressanta i och för sig men de hör kanske — som andra lagutskottet har kommit fram till — inte hemma i en utredning. Samma sak har de remissinstanser ansett som utskottet har frågat. Herr Wiklund i Stockholm refererade här några av remissinstanserna, ja kanske alla, och han sade att ingen av dessa instanser egentligen går emot idén. Nej, det är alldeles klart att man måste skriva något vänligt i ett remissvar och då säger man att idén med att människorna — det är väl här bara fråga om löntagarna — skall få en förlängd ledighet är god i och för sig. Dessa frågor borde dock lösas förhandlingsvägen, vilket också de allra flesta remissinstanser anser. En del remissinstanser säger att dessa frågor redan tagits upp. LO — som i detta fall får anses representera de flesta löntagare i vårt land som har längre arbetstid, kortare semester, högre pensionsålder och lägre löner än andra löntagare — har

också uttalat sig. Jag måste, herr talman, få läsa in något av LO:s remissvar i protokollet, trots att det finns i utskottsutlåtandet. Jag tycker dessa saker är så väsentliga att jag också gärna vill ha med dem i dagens protokoll och jag citerar vad vi tagit med i utskottsutlåtandet. LO säger, som herr Wiklund mycket riktigt sade:

»LO delar motionärernas uppfattning att arbetstidsfrågorna tillvunnit sig ökat intresse. Dock synes den väsentligaste frågan enligt LO:s bestämda uppfattning vara förkortning av veckoarbetstiden till 40 timmar för alla grupper på arbetsmarknaden. De skillnader som nu finns mellan olika grupper av anställda kan inte accepteras utan måste enligt LO:s mening utjämnas. Längre restider till och från arbetsplatsen, i förening med den långa arbetsdagen, har tvingat fram kortare raster och måltidsuppehåll för att bortovaron från hemmet inte skall bli orimligt lång. Detta har skett samtidigt som arbetsintensiteten ökat och övriga krav på arbetstagare förstärkts.»

LO fortsätter med att säga, att man inte heller kan förorda ett omedelbart införande av sabbatsår och jag kan förresten här citera lika bra som att tala fritt.

Motionärerna kallar det sabbatsår, och då måste man väl räkna med att de har tänkt sig en ganska väl tilltagen ledighet. LO säger: »Frågan om sabbatsår måste enligt LO också ha en klar ekonomisk innebörd för samhället och kan inte enbart som motionärerna bedömer det vara en fråga om periodisering av de aktiva insatserna. I varje fall måste detta gälla om reformeringen skall avse hela svenska arbetsmarknaden.»

Herr Wiklund i Stockholm har faktiskt flera gånger förklarat att detta är vad som avses. Då måste man väl med herr Gustavsson i Alvesta fråga: Vem skall betala denna ledighet när halva svenska folket tar sabbatsår? I varje fall har inte LO:s medlemmar råd att ta ledigt utan

Sabbatsår

betalning. Därför är vi också angelägna att få klart för oss, om det är meningen att frågan — som det sägs i motionen — skall göras till föremål för en utredning som har socialförsäkringen i sikte eller om den — som det föreslås i reservationen, där man har gått ifrån yrkandet i motionen — skall underkastas en förutsättningslös utredning.

Ärade kammarledamöter! Detta är i och för sig en viktig sak, även om jag inte alls vill tillmäta motionen så stor betydelse och inte heller har sett att den har satt i gång debatten på ett sådant sätt som herr Wiklund synes tycka. De förhandlande organisationerna på arbetsmarknaden anser att förslaget borde bli föremål för överläggningar. När man läser reservationen och finner uttalanden om att »frågan om eventuella försäkringsavgifter kan bli föremål för förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter» och att de olika personerna kan ha skilda önskemål beträffande uttagande av ledighet o. s. v. står det så mycket klarare att detta, liksom grupplivförsäkringen, är en typisk förhandlingsfråga. Man kan kanske som stolarbetarna i USA diskutera sig fram till en längre semester vart femte år, men det är i så fall ett resultat av överläggningar mellan parterna för vilket man också är beredd att ta de ekonomiska konsekvenserna.

Är vi redo att ta det ansvar som ligger i att vi — som meningen tycks vara i motionen men inte i reservationen — skall finansiera ett sabbatsår med försäkringspengar? Jag tror inte att det är en realistisk bedömning av frågan, även om denna, som herr Wiklund säger, har framtiden för sig. Det kan man ju påstå om allt. Kära herr Wiklund, det kunde jag ha sagt när vi inom arbetarrörelsen började kämpa för kortare arbetstid eller för åtta dagars semester. Men vi har ingen anledning att slå oss för vårt bröst och hävda att folk har fyra veckors semester i dag tack vare att vi började arbeta för det för trettio år se-

dan. På samma sätt tror jag inte, herr Wiklund, att det är någon framgångslinje att år 1985 eller 1990 förklara: »Tänk, detta tog vi initiativ till år 1966. Se där, vi visste väl att denna fråga hade framtiden för sig!»

Nej, man bör enligt min mening snarare fästa mycket stort avseende vid den lektion som en av utskottsledamöterna gav oss i utskottet om varifrån begreppet sabbatsår egentligen kommer.

Vederbörande ledamot — det var herr Edström — har också upprepat några av de sakerna i dagens debatt i första kammaren. Jag kan inte citera hans uttalande, eftersom jag inte har några anteckningar från den debatten, men han talade om att begreppet sabbatsår har kommit från den judiska staten. Där var det inte fråga om en sabbatsledighet med betalning, utan det var fråga om att vara ledig medan åkrarna tog igen sig i väntan på nästa sädd. Men det är ju inte det som motionärerna menar. De menar kanske att de redan förut favoriserade grupperna skall ha rätt att bygga vidare på en förlängd semester, medan de som har kämpat hårt för sin semester — i dag fyra veckor lång — skall vara med och betala denna förbättring.

Vi kan inte se på frågan på detta sätt i andra lagutskottet. Därför har vi i vårt utlåtande uttalat att om »arbetsgivare och arbetstagare skulle finna det önskvärt och lämpligt att arbetstagare beredes längre ledighet för fortbildning eller för annat ändamål torde detta enligt utskottets mening som hittills kunna lösas genom överenskommelser». Med hänsyn till detta och till att de flesta remissinstanser har tagit avstånd från motionärernas förslag yrkar utskottet att förevarande motioner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr talman! Jag tänker yrka bifall till utskottets hemställan, men innan jag lämnar talarstolen, vill jag anföra några ord om det av herr Wiklund i Stockholm berörda problemet rörande vuxen-

Sabbatsår

utbildningen. Herr Wiklund resonerar här ungefär på det sättet, att förslaget i denna motion, som herr Wiklund tycker är så briljant, till och med skall kunna lösa frågan om vuxenutbildningen. Herr Wiklund uppmanar oss: Tänk på dem som tidigare inte har varit ute på arbetsmarknaden. De skall ju genom denna sabbatsledighet kunna få ersättning för sin vuxenutbildning. Denna tanke är väl ändå litet grumlig. Sabbatsåret eller sabbatsledigheten skall ju enligt motionerna och enligt reservationen egentligen vara till för att göra det möjligt för dem som står i hårt och pressande arbete — det kan ju råda olika uppfattningar om vad som är hårt och pressande — att åtnjuta ledighet för utbildning eller enbart för vila. Då kan man väl inte plötsligt dra in hela frågan om vuxenutbildningen och undra: Hur vill herr Gustavsson i Alvesta lösa frågan om vuxenutbildningen, om han inte går med på vårt förslag om sabbatsår?

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Till att börja med är det uppenbart att fru Ekendahl och jag är helt överens om att detta är en förhandlingsfråga, men — som jag tidigare sagt — det utesluter ju inte att man gör saken till föremål för en utredning med noggrann genomgång av alla dess aspekter. Jag tycker att det mycket väl går att förena uppfattningen att det är en förhandlingsfråga med förslaget om en utredning. 1963 års arbetstidskommitté är nu i verksamhet. Vi finner det väl rätt naturligt att frågan om arbetstiden blir föremål för förhandlingar, men likväl har vi alltså tillsatt en kommitté med uppgift att inte bara framlägga förslag till förkortning av arbetstiden utan också till den ändring i lagstiftningen på området, som kan erfordras. Ett utredningsyr-

kande behöver alltså inte utesluta att man samtidigt betraktar spörsmålet som en förhandlingsfråga.

Jag skulle kunna anföra åtskilligt mer i denna replik till fru Ekendahl, men jag skall bara göra ett enda tillägg. Fru Ekendahl säger att det har inträtt en förändring i vår inställning vad gäller motionsyrkandet å ena sidan och reservationen å den andra. Jag vill då bara återge vad som står i motionsyrkandet: Vi hemställer, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande möjligheterna att inom ramen för den allmänna försäkringen eller *annorledes . . .*» Denna formulering rymmer ju alla möjliga alternativ till frågans prövning och lösning.

Vårt yrkande gäller alltså en förut-sättningslös utredning. Härvidlag finns inte, enligt vad jag kan förstå, någon skillnad mellan motionärernas yrkande och reservanternas.

Fru EKENDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm säger att ingenting hindrar att man både utreder och förhandlar. Jag lutar mer på vad arbetsmarknadens organisationer har anfört än på herr Wiklunds omdöme härvidlag. Arbetsmarknadsorganisationerna har i sina yttranden över motionen framhållit att de anser detta vara en förhandlingsfråga. Under sådana förhållanden är det väl ändå litet förmätet att säga, att ingenting hindrar att vi både utreder och förhandlar. Jag tycker att man först bör förhandla och se vilka möjligheter det finns att lösa frågan på den vägen. Om förhandlarna inte lyckas klara allt detta, då får man gå till den lagstiftande församlingen.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag har alltid hyst beundran för fru Nettelbrandts frejdighet och glada kamphumor. Denna beundran har nu utvidgats till att omfatta

Sabbatsår

även ett mycket stort politiskt mod hos fru Nettelbrandt. Onekligen är det mycket modigt att i dagens läge kräva en utredning om en längre sammanhängande ledighet med full betalning, samtidigt som vi importerar utländsk arbetskraft i stora mängder och talar om att kvinnorna som vår sista inhemska arbetskraftsreserv måste ut på arbetsmarknaden.

Inte heller kan väl reservanternas förslag, som i stort sett överensstämmer med fru Nettelbrandts motionsyrkande, tänkas förbättra det höga och besvärliga kostnadsläge som vi dras med här i landet.

Man behöver bara i stora drag rekapitulera vad som hänt när det gäller produktionskostnaderna sedan 1959 för att få en god bakgrund till reservanternas och fru Nettelbrandts förslag om en längre sammanhängande ledighet. Sedan 1959 har vi fått en ATP-avgift av 7,5 procent på alla löner över basbeloppet, vi har fått en obligatorisk grupplivförsäkring, fyra veckors semester med extra ersättning om man blir sjuk bara en dag under dessa fyra veckor, avgångsvederlag vid permitteringar, höjd sjukförsäkringsavgift, energiskatt, en 10-procentig omsättningskatt, kortare arbetstid som skall förkortas ytterligare, en 70-procentig löneökning som skall jämföras med en 30-procentig produktionsökning. Mot allt detta skall ställas helt oförändrade exportpriser. Därtill bör fogas slopan det fr. o. m. 1967 av två och i praktiken kanske alla tre karensdagarna vid sjukdom, något som kommer att kosta näringslivet över 700 miljoner kronor — bara i Stockholm kommer reformen enligt sjukkassedirektören att medföra ett bortfall av 1/2 till 1,5 miljon arbetsdagar.

Denna utveckling har ställt alla kostnads kalkyler på huvudet, och den har tyngt vår ekonomi så kraftigt, att vi i dag måste minska vår försvarskraft, uppskjuta tandvårdsreformen och mycket annat.

Det är mot den bakgrunden, herr talman, som jag anser att fru Nettelbrandt har stort politiskt mod när hon i dag föreslår en utredning om en längre sammanhängande betald ledighet.

Ingen av remissinstanserna anser att denna fråga bör utredas; de anser att detta är en förhandlingsfråga. Endast två reservanter i Stadsförbundet har — högst tillfälligt, hoppas jag — lämnat den ekonomiska verkligheten och tillstyrkt fru Nettelbrandts motion.

Ibland talas det om extrem politik i den allmänna debatten om borgerligt samarbete, och det må kanske förlåtas mig om jag inte kan se förslaget om ett betalt sabbatsår som en bättre balsam för vår lidande samhällsekonomi än t. ex. en liten sänkning av marginalskatten.

En gång i en avlägsen framtid, herr talman, kanske man ändå måste aktualisera frågan om en längre sabbatsledighet då och då, nämligen när utvecklingen har fört fram till det fullkomliga teknokratiska datamaskinsamhället. Men vi är, tack och lov, inte där ännu.

Reservationen får alltså räknas till våra futurala drömmar. I dagens situation hör den inte hemma. Fru Nettelbrandt talade tidigare i dag om olycksfall i riksdagsarbetet. Jag vill helst se detta förslag som ett sådant.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Fridolfsson* i Stockholm (h).

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Till en början vill jag i stort sett instämma i vad herr Wiklund i Stockholm sade i sitt anförande, och jag skall försöka att i så stor utsträckning som möjligt förbigå de frågor som han redan tagit upp. Men jag skulle vilja knyta an till den blick in i framtiden som herr Wiklund gjorde. Jag anser nämligen att just den punkten är mycket väsentlig i detta sammanhang; har man inte förmåga att se in i framtiden

Sabbatsår

kan jag förstå att man målar upp sådana skräckbilder som flera talare i dag gjort. Den springande punkten här är nämligen just detta att vi vill vara ute i god tid med detta förslag.

Produktionsutvecklingen här i landet har varit enorm, och den kommer att fortsätta. Det finns en rad uttalanden av långtidsutredningen och från andra håll — jag skall inte citera dem här — som öppnar fantastiska perspektiv. Det som vi i dag betraktar som orealistiskt kan redan inom något årtionde vara självklart på samma sätt som knappast någon vid sekelskiftet kunde förutse den utveckling samhället skulle komma att genomgå fram till i dag. Det är väl något av det mest fascinerande med vår tidsålder att utvecklingen går så snabbt, att morgondagens möjligheter på något sätt synes sakna gränser.

Det är mot denna bakgrund naturligt att man får lust att i någon mån vara visionär och inte fastna i de problem som just för dagen pockar på en lösning. Jag tror att vi i dag på alla områden skulle haft en väldig nytta av att den regering som suttit vid makten i över 30 år haft större förmåga till visionärt tänkande. Den bristande planeringen på utbildningens och sjukvårdens område, det bristande förutseendet när det gäller trafikens utveckling o. s. v. är företeelser som till stora delar är en följd av att man i alltför liten utsträckning haft förmåga att se in i framtiden och att lita till utvecklingsmöjligheterna.

Vårt samhällsekonomiska läge ger i dag inte utrymme för nya, kostnadskrävande reformer — jag är den första att vitsorda det. Men det är, som en del reservanter redan påpekat, inte detta frågan gäller. Det finns flera motiveringar till det förslag som har skisserats i motionen, bl. a. hälsosynpunkter och effektivitetssynpunkter, men jag skall inte närmare beröra dem; herr Wiklund har delvis tagit upp dem. Det viktiga är att man skaffar sig ett per-

spektiv på dessa problem, t. ex. på frågan hur vi i framtiden skall ta ut den arbetstidsförkortning som utan tvivel kommer att genomföras.

Tanken på sabbatsår är inte ny. Sabbatsår finns redan i flera länder, t. ex. i Island, i Australien, England och Amerika. Jag vill betona att det ingalunda gäller enbart akademiker eller likställda utan också — jag tror att det har nämnts tidigare här i dag — i Amerika grupper som metallarbetare, lägre tjänstemän av olika slag, lärare och då ingalunda enbart akademiska lärare o. s. v.

Vår motion avser också framför allt vanliga människor. Det som kanske är ett nytt grepp — i varje fall har jag inte sett det någonstans förut — är tanken på en möjlig sammankoppling mellan en sabbatsledighet och det allmänna försäkringssystemet. Här vill jag till herr Ringaby säga att en sådan sammankoppling ger den enskilde möjlighet att själv vara med och betala på ett annat sätt än när det enbart är fråga om att ta ut ökade förmåner. Men det går inte att lösa frågan på ett sätt på ett område och på ett annat sätt på ett annat område, utan någon form av samordning av reglerna är nödvändig, även om man sedan kan förhandla om vilken lösning som passar bäst just för de olika sektorerna. Huruvida en sådan väg skulle vara framkomlig och t. o. m. rekommendabel skulle just en utredning kunna visa. Det behövs eventuellt en viss lagstiftning om formerna, som det sedan skulle kunna stå fritt att förhandla om och fritt att utnyttja.

TCO som har stort intresse för frågan om sabbatsår, vilket visas inte minst av upprepade uttalanden från dess direktör och även det yttrande som är citerat här i utskottets utlåtande, har betonat vikten av att ett system för sabbatsledighet ges ett sådant innehåll att arbetskraftens rörlighet mellan olika arbetsgivare inte hindras. Just där kan det finnas anledning för den lagstiftande församlingen att överblicka frågan

Sabbatsår

och ange de yttre ramar, inom vilka man har möjlighet att operera.

Jag skall inte i likhet med fru Ekendahl ta upp tiden med att exempelvis citera ett långt stycke ur TCO:s yttrande som är mycket positivt till frågan som sådan, eftersom detta i huvudsak står intaget i utskottets utlåtande. Men det finns anledning att stanna vid just detta utlåtande liksom vid den positiva skrivning som arbetsmarknadsstyrelsen gjort i denna fråga — ett verk som regeringen inte brukar vara alldeles främmande för att lyssna till.

När man diskuterat denna fråga, slår man i mycket stor utsträckning bara in öppna dörrar. För det första går man emot en lagstiftning av frågan och man vill i stället ha förhandlingar; många håller på den linjen. Men någon lagstiftning har inte begärts i motionen, utan bara en utredning. Denna kan komma att leda till att det på vissa punkter blir nödvändigt med en lagstiftning, om man vill få till stånd en lösning av frågan. Men detta får då utredningen visa.

För det andra går man emot förslaget enbart därför att detta endast skulle avse privilegierade eller, som jag tror fru Ekendahl sade, redan favoriserade grupper; högre manschettyrken och liknande uttryck har också använts. Det är inte heller fråga om något sådant. Tvärtom har det tryckts på att systemet såvitt möjligt skulle inkludera alla tänkbara grupper.

Man talar vidare om att förslaget inte nu går att genomföra av samhällsekonomiska skäl. Nej, det är inte heller avsikten att det skall genomföras omedelbart. Men om man gör en utredning betyder det inte att man på samma gång måste ha möjlighet att effektuera ett eventuellt förslag. En utredning medför väl inte i sig själv några samhällsekonomiska verkningar? Inte heller åstadkommer väl en utredning, bara för att den har tillsatts, förhandlingsstopp eller dylikt?

Man framställer också saken så som om det kan bli fråga om att tvinga på näringslivet eller den anställde en längre sammanhängande ledighet. Inte heller detta är riktigt. Jag tror personligen att det skulle vara mycket olyckligt, om alla skulle ha rätt till sådan ledighet oavsett om arbetsfunktionerna kan fullgöras på ett tillfredsställande sätt eller ej. I många situationer kan det emellertid vara inte bara möjligt utan även ur effektivitetssynpunkt ett arbetsgivarintresse att medge en längre sammanhängande ledighet.

I LO:s yttrande — eftersom ett citat redan är intaget i protokollet genom fru Ekendahls försorg tillåter jag mig att säga något om det — går man t. o. m. så långt att man polemiserar mot regeringen och lätsar som om man polemiserar mot motionärerna. Visserligen tycker jag att det är angenämt att någon gång få höra LO polemisera mot regeringen — det händer inte alltför ofta — men det vore klädsamt om man talade om vem man polemiserar mot. Det som man vänder sig emot är uttalanden av statsrådet Aspling i direktiven till arbetstidskommittén.

Jag delar herr Wiklunds uppfattning att remissyttranden borde ha infordrats även från medicinskt, psykologiskt och arbetsmedicinskt håll. En hänvisning till någon enstaka psykolog eller en specialist på reumatikersjukdomar är inte något underlag att bygga ett ståndpunktstagande på. Det gäller dock här arbetsmedicinska ställningstaganden till sådant som är verkliga problem för många grupper. Det skulle — det är jag den första att vilja vitsorda — bli förenat med verkliga svårigheter att för en del grupper realisera förslaget, och det tycker jag är bekymmersamt. Men samtidigt hoppas jag att ett rationellt tänkande från t. ex. en samlad utredning verkligen skulle medföra konstruktiva lösningar. Det vore tämligen hopplost, om man verkligen trodde att vi i dag har löst alla problem på alla om-

Sabbatsår

råden. Vi är ingalunda färdiga — det finns mycket som på olika områden kan föra utvecklingen framåt.

En prominent TCO-företrädare har sagt att sabbatsår är en av hans gamla käpphästar. Han har uttalat sig mycket positivt om denna fråga i flera sammanhang. Hans tänkande bedöms, antar jag, såsom värdefullt även på socialdemokratiskt håll, eftersom han i går blev erbjuden att ingå som ledamot i den socialdemokratiska regeringen. Med hänsyn därtill är det kanske litet egendomligt när man från det hållet uttalar sig emot denna fråga på sätt som man gjort i dag.

I första kammaren uppehöll sig talarerna även vid — och någon har tagit upp den tråden även i denna kammare — förhållandena för 4 000 år sedan i ett fjärran land. Det är intressant att man på det sättet anlägger perspektiv inte bara framåt utan även bakåt i tiden, och det är värdigt vördade, icke längre helt unga senatorer att göra detta. För min del vill jag i sådana här frågor hellre blicka framåt, både år och decennier, än att gå tillbaka 4 000 år i tiden och kanske låta förhållandena då få bestämma över min syn på tingen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av fru Hamrin-Thorell in. fl.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Fru Nettelbrandt höll en liten föreläsning för oss om hur hon med visionär bilck har sett på denna fråga och anklagade i samma ögonblick den sittande regeringen för att inte alls ha varit visionär.

Det måste vara underbart att som fru Nettelbrandt — om hon nu verkligen tror på detta — befinna sig i situationen att kunna säga sådana saker utan att behöva ha ansvar för det. Ty det är vad fru Nettelbrandt gör.

Jag är glad för att jag under de gångna årtiondena fått vara med om att for-

ma den politik vi i dag för. Den har formats av den socialdemokratiska regeringen, av arbetarrörelsen, ingalunda av folkpartiet som ofta varit nejsägare när det gäller att skaffa ekonomiska möjligheter för att genomföra enligt vår bedömning viktiga frågor.

Fru Nettelbrandt handlar på samma sätt i dag. Hon säger sig se visionärt och framåtblickande i en ton som om hon ensam i denna kammare hade en sådan klarsyn. Ja, visst kan man uttala önskemål och väcka motioner med högtflygande förslag, men det gäller ändå, fru Nettelbrandt, att även bedöma om vi har råd och vilka saker som är angelägna för dagen.

Vi som varit talesmän för utskottsmajoriteten och som tycker oss stå på en något så när realistisk grund har försökt klargöra, att andra frågor kan tänkas vara viktigare att genomföra för arbetsmarknadens parter än detta sabbatsår som — oavsett hur mycket fru Nettelbrandt skämtar med sin partivän i första kammaren — begreppet sabbatsår ändå har sin upprinnelse för fyra tusen år sedan.

Ni har inte med er framåtblickande, visionära blick lyckats finna något annat ord att använda än sabbatsår, och det är också vad motionen syftar till. Motionärerna begär en utredning om ett »sabbatsår» och använder ingen annan terminologi på denna punkt.

Fru Nettelbrandt anför vidare att TCO och inte minst dess chef varit så positiva i sina yttranden. Jag skall inte alls bestrida detta, men när vi i andra lagutskottet — och det gäller vilket utskott man än arbetar i — skall skrida till beslut får vi ta ställning till vad remissinstanserna i själva verket yrkar. TCO avslutar sitt yttrande, såsom fru Nettelbrandt mycket väl vet, med följande uttalande: »De frågor beträffande införande av sabbatsledighet» — och det är ju detta vi diskuterar — »som främst bör uppmärksammas är enligt TCO:s mening av sådan karaktär att de

Sabbatsår

i första hand bör prövas av arbetsmarknadens parter.»

Kan man läsa in något annat än vad som här uttalas i TCO:s yttrande, som är undertecknat av TCO-chefen?

Avslutningsvis vill jag framhålla att jag, om det bara gäller att ha en visionär blick och att aldrig behöva ange vad man tror är möjligt inom ramen för våra ekonomiska resurser vid sidan av andra angelägna uppgifter — herr Ringaby pekade på några — skulle kunna räkna upp många frågor, som för de människor jag representerar är oändligt mycket viktigare och angelägnare än en utredning om sabbatsår.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Fru Ekendahl sade att det kan finnas frågor som det för många människor är mera angeläget att få utredda än denna fråga. Detta är just ett exempel på att slå in öppna dörrar. Det gäller inte att ge frågan om sabbatsår prioritet för dagen jämfört med någon annan, utan bara att kartlägga problematiken för att sedan kunna ta ställning till vad som är det mest angelägna.

Det är väl ändå något av ordets makt över tanken, om man här talar om sabbatsår och vill ge ordet samma innehåll som för 4 000 år sedan. Hitta gärna på — jag skulle med glädje se det — ett annat ord än sabbatsår! Detta ord är egentligen missvisande, vilket debatten har visat, inte minst i första kammararen, eftersom det ingalunda är fråga om ledighet under just ett år, utan om en längre ledighet, dock icke ett helt år. Men nog kan man använda ordet sabbatsår som en arbetsterm intill dess det finns någon annan.

Det är riktigt att TCO uttalat sig på det sätt som fru Ekendahl citerade, men TCO säger, att frågan i första hand bör lösas avtalsvägen. Jag har också, det tror jag mig våga påstå, kanhända större respekt än fru Ekendahl har haft för att frågor skall lösas i första hand

avtalsvägen och icke lagstiftningsvägen. Men det kan ändock ibland finnas anledning att ha ett utredningsmaterial som grund för sitt ställningstagande.

Till sist, herr talman: Jag är glad över att icke dela ansvaret med regeringen för kösamhället!

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Jag sade ju att det var en bekväm situation fru Nettelbrandt befinner sig i genom att kunna bara kritisera och inte behöva ange vägarna. Fru Nettelbrandt säger att det inte är fråga om att för dagen ange vad detta kommer att kosta. Jag skulle med anledning därav vilja säga: Det är en typiskt folkpartistisk inställning att man skall göra utredningar som leder till kostnader och sedan kritisera regeringen för att man inte kan genomföra dem, när man från början vet att vår samhällsekonomi, hur mycket vi än försöker att förbättra den, inte räcker till att tillgodose alla krav som här förs fram. Jag sade att jag skulle kunna peka på frågor som är oändligt mycket viktigare än t. o. m. ett sabbatsår — jag använder fru Nettelbrandts ord sabbatsår. Fru Nettelbrandt får själv hitta på ett nytt ord, eftersom hon raljerar över att herr Ekström vill ge det den karaktären.

Jag skulle kunna peka på t. ex. daghemsbyggandet, som är mycket viktigare för mängder av LO-medlemmar än ens en tanke på sabbatsår — än mindre en utredning som leder fram till genomförandet av sabbatsår. LO-medlemmarna har i detta fall minst lika visionär blick som fru Nettelbrandt.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Klockan är mycket och jag vill egentligen inte fortsätta denna debatt. Låt mig bara tacka fru Ekendahl för att hon själv tar upp ett av de många områden där brist på förutseende hos den socialdemokratiska rege-

En ny jaktorganisation

ringen är anledningen till att det nu är så bedrövligt ställt. Daghemsområdet är ett praktexempel på detta. Hade man i fråga om daghem i tid tänkt på vad som behövde göras, hade inte läget varit sådant det är i dag. Många flera sådana områden skulle kunna nämnas.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Nej, fru Nettelbrandt, så lätt går det inte att klara sig undan.

I fråga om daghemmen har vi inte förrän under de senaste åren fått någon hjälp av fru Nettelbrandt och hennes parti. Och detta med visionen har fru Nettelbrandt lånat ur den socialdemokratiska programskriften från 1964 års kongress. Jag skulle också kunna gå så långt att jag säger, att allt vad folkpartiet påstår sig vilja göra för att åstadkomma likställighet på arbetsmarknaden mellan män och kvinnor har man lånat från det socialdemokratiska partiet och den fackliga rörelsen, som varit förkämpar på detta område.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nettelbrandt begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 73, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Nettelbrandt begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 167 ja och 19 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 21

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, m. m.,

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m., och

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § och 13 § 1 mom. sjöarbetstidslagen den 30 juni 1959 (nr 404); samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner angående kvalitetsbestämmelserna vid inlösen av brödsäd, och

nr 17, i anledning av väckt motion om utredning angående anläggningar för konsttorkning av vallfoder.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 22

En ny jaktorganisation

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om en ny jaktorganisation.

En ny jaktorganisation

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 334 av herr *Helge Karlsson m. fl.* och II: 406 av herr *Wikner m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att en ny jaktutredning, bestående av representanter för de enskilda skogsägarna, storskogsbruket, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska jägareförbundet och Jägarnas riksförbund, tillsattes för att skyndsamt utreda och framlägga förslag till ny jaktorganisation och därvid beakta de synpunkter som i motionerna anförts.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 334 och II: 406 utan bifall.

Reservation hade avgivits av herr *Lokander*, som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 334 och II: 406, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att en ny jaktutredning, bestående av representanter för de enskilda skogsägarna, storskogsbruket, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska jägareförbundet och Jägarnas riksförbund, tillsattes för att skyndsamt utreda och framlägga förslag till ny jaktorganisation och därvid beakta de synpunkter som i motionerna anförts.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag är glad för att jaktspörsmålen har blivit ett så viktigt ärende här i riksdagen, och jag hoppas att skallet från jägarna inte kommer att tystna förrän vi får en ny jaktorganisation och en ny tingens ordning på jaktens område.

Jordbruksutskottet har i sitt utlåtande nr 20 behandlat de likalydande motionerna II: 406 — väckt av mig själv och några kammarkamrater —

samt I: 334 väckt av herr *Helge Karlsson m. fl.* Vi hemställer i dessa motioner att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte »anhålla att en ny jaktutredning bestående av representanter för de enskilda skogsägarna, storskogsbruket, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska jägareförbundet och Jägarnas riksförbund tillsätts för att skyndsamt utreda och framlägga förslag till ny jaktorganisation och därvid beakta de synpunkter som i motionerna anförts».

Den jaktutredning som nu arbetar består nästan uteslutande av medlemmar i Svenska jägareförbundet. Jordbruksutskottet har, sin vana troget, avstyrkt bifall till motionerna. Till utskottets utlåtande har emellertid avgivits en reservation av herr *Lokander* i första kammaren, och den ber jag att få ansluta mig till.

I motionerna har vi utförligt motiverat varför vi begär en ny jaktorganisation. Det är inte så, som en talesman för Svenska jägareförbundet uttryckte det, att motionärerna har drivits av illvilja mot jägareförbundet. Den saken besannas ytterligare, när man läser motionens kläm. Vi motionärer föreslår där att även Svenska jägareförbundet skall vara representerat i utredningen.

Om vi skall få en bättre tingens ordning när det gäller jakten i vårt land, bör den byggas upp på demokratisk grund. Vi lever inte i feodalismens tidevarv. Men om den jaktutredning som nu arbetar med jaktfrågorna får sin vilja genomförd med obligatoriskt reglerad älg- och rådjursjakt — nästa steg blir troligen att det skall gälla all jakt — så har vi fått jaktfeodalismen tillbaka i vårt land. Har man bara tillräckligt stora skogsmarker, så kan man få tillstånd att jaga. Jägare med små marker och de som saknar jaktmarker kommer troligen då att bli utestängda.

Jägarnas riksförbund reagerar skarpt mot detta. Vi ställer frågan: Är det dit herrar jaktutredare vill komma? Då kommer säkert tusentals jägare att sam-

En ny jaktorganisation

las på Gärdet i Stockholm och demonstrera sitt missnöje.

Man kanske inte får fordra mera av en jaktutredning som arbetat sedan 1949. Det är därför högst angeläget att vi får en ny jaktutredning som kan följa upp utvecklingen på jaktens område. Vi vill ha en jaktutredning så sammansatt att den tar tillbörlig hänsyn till både stora och små markägare samt goda jägare och jaktvårdare som saknar jaktmarker. Det har inträffat något unikt i denna fråga som inte förekommit när det gäller motioners behandling. Svenska jägareförbundets talesman har i en tidningsartikel skarpt angripit motionen, och han anser att den är tendentiös och felaktig. Personligen fäster jag inte någon större vikt vid detta. Statens naturvårdsnämnd har i sin tidskrift Naturvård hänvisat till Jägarnas riksförbunds tidskrift »Jakt och jägare» nr 3 i år, s. 2—3, där vår motion behandlas. De anser där i alla fall att den är värd att både läsa och studera.

Jag anser också att en motion bör behandlas objektivt utan förutfattade meningar och utan misstankar. Vi anser att jaktvårdsfondens medel också borde ställas till statens naturvårdsnämnds förfogande. Vi motionärer anser att denna nämnd mera objektivt kan fördela jaktvårdsmedlen. Av dessa medel bör anslag utgå till alla jägarorganisationer som på sitt program har satt som mål att bedriva en god jakt- och viltvård. Det kan inte vara riktigt som nu sker att Svenska jägareförbundet och dess länsavdelningar skall ha monopol på jaktvårdsmedlen. Dessa medel tillkommer genom inbetalning från alla jägare, oavsett vilken jägarorganisation de tillhör. Man borde kunna fordra att här kunde ske en uppdelning i förhållande till medlemsantalet. Är det något orimligt i detta? Det är endast solidaritet och rättvisa vi fordrar. Det har varit och bör alltjämt vara gällande åtminstone för det parti jag tillhör.

Sedan vill jag än en gång — jag har

gjort det tidigare i denna kammare — påminna kammarens ledamöter om att det inte enbart är Svenska jägareförbundet som bedriver jakt- och viltvård i vårt land. Vi har bl. a. Jägarnas riksförbund samt Landsbygdens jägare. Jag vet att Jägarnas riksförbund finansierar sin verksamhet genom medlemsavgifter och frivilliga anslag och att den ekonomiskt existerar under knapphetens kalla stjärna medan det torde vara ett motsatt förhållande med Svenska jägareförbundet. Att jägareförbundet och dess länsavdelningar skall ha monopol på jaktvårdsmedlen är högst orimligt i ett demokratiskt land. Det är därför på tiden att de som vill ha en mera demokratisk ordning inom jaktens område tänker om.

Jag vill poängtera att jaktfrågan inte är någon liten fråga, den berör flera hundra tusen medborgare i vårt land. Jag har personligen goda kontakter med tusentals jägare, så jag vet faktiskt vad jag talar om. Det har sagts att jakten inte är någon politisk fråga och att den bör stå över politiken. Men blir små jägarorganisationer, jägare med små marker och de jägare som saknar jaktmarker utestängda från dels jaktvårdsmedel och dels rätten att jaga, då måste vi ha rätt att diskutera detta i riksdagen. Då kommer säkert ställningstagandet i dessa frågor att få politisk betydelse även i framtiden — det kan jag försäkra kammarens ledamöter.

Vi anser även att jaktvårdskonsulenterna bör anställas och utbildas genom statens naturvårdsnämnds försorg. Om konsulenterna skall kunna fullgöra sin uppgift som rådgivare i jaktfrågor bör de ha samma offentliga anställningsform som andra tjänstemän i allmän förvaltning.

Det beror inte på någon avundsjuka från motionärernas sida att vi vill att jaktvårdskonsulenterna skall statsanställas. Men det är tydligt att Svenska jägareförbundet har stora fördelar av att ha konsulenterna anställda hos sig —

En ny jaktorganisation

det torde heller ingen kunna bestrida. Det är orimligt att konsulenterna skall tjäna endast en jägarorganisation. Men står de i beroendeställning till denna organisation har de heller inget val. Är det något fel i att jaktvårdskonsulenterna får samma oberoende ställning som fiskerikonsulenterna? Det kan åtminstone inte jag finna.

Vi föreslår även en omorganisation av distriktsindelningen för jaktvårdskonsulenterna samt ökat antal länsjaktvårdare. Vi anser också att statens naturvårdsnämnd och länen bör ha jaktråd till sitt förfogande för rådgivning i jaktärenden. Jaktråden bör vara sammansatta av representanter för jägarorganisationerna efter deras medlemsantal samt representanter för de enskilda skogsägarna, storskogsbruket och Svenska naturskyddsföreningen. De skall lämna naturvårdsnämnden förslag och råd i frågor angående fördelning av jaktvårdsmedel, jakt- och viltvårdsåtgärder, jakt- och fridlysningsstider samt vara remissinstans. Det är angeläget att jaktråd tillsättes för att man skall få en mera objektiv bedömning av jaktfrågorna. Att jaktråden ute i länen får en stor uppgift att fylla när det gäller jakt-, vilt- och naturvården står utom allt tvivel.

Jag vill också omnämna att domänstyrelsen i ett yttrande, daterat den 30 augusti i år, har föreslagit liknande organ, s. k. länsälgnämnder, för länen med ungefär samma sammansättning och uppgifter. De skall fungera under den tid då försöksverksamhet med reglerad älgjakt bedrivs i en del län.

Herr talman! Utskottet säger att riksdagen 1951 beslöt att uppdraga åt Svenska jägareförbundet att omhänderha ledningen av jaktvårdsarbetet. Anser utskottets talesman att ett beslut som fattats i en fråga för 15 år sedan skall gälla allt framgent? Utskottet kan inte vara omedvetet om att vi lever i en expansiv och synnerligen föränderlig värld, vilket bäst framgår av den stora

revolution som ägt rum i fråga om samhället och allmänhetens syn på naturfrågorna de senaste åren.

Jag vill för kammarens ledamöter understryka att jakten är en betydande del av naturvården. Om riksdagen beslutar att bifalla reservationen kan jag inte finna annat än att det är till fördel för naturvården, jakten och jägarorganisationerna.

Jag anser också att riksdagen nu fått en utsökt möjlighet att få slut på striden mellan jägarorganisationerna. En objektiv utredning kan inte vara till skada för någon jägarorganisation. Skulle utredningen finna att det är bra som det är med jaktfrågorna bör kritiken tystna av sig själv.

1949 års jaktutredning har nu arbetat i 17 år och avlämnat en del av sitt utredningsresultat. Innehållet är ganska magert.

Goethe säger i en vers de här orden: »Vad litet är icke det som fått svar. Hur stort är ej det som står olöst kvar. När tanken den svindlande stannat.»

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon ingående debatt med herr Wikner om denna fråga på grund av det läge frågan faktiskt befinner sig i. Jag vill emellertid tillbakavisa ett uttalande som han gjorde, att en motion bör behandlas objektivt och utan förutfattade meningar. Jag kan försäkra herr Wikner att hans motion har fått den behandling den bör få. I den situation som föreligger i dag kan en sådan behandling inte leda till annat än den gjort, nämligen till ett avstyrkande.

Jag grundar mitt påstående på det förhållandet, att 1954 års riksdag hade att behandla en motion med i stort sett samma yrkande som den nu föreliggande motionen. Den motion som förelades 1954 års riksdag ville ha en utredning om ett jaktråd. Riksdagen bi-

En ny jaktorganisation

föll den gången utredningskravet och Kungl. Maj:t överlämnade utredningsuppdraget till den sittande jaktutredningen. Jaktutredningen har behandlat detta yrkande och lagt fram förslag, vilket skedde så sent som den 17 maj i år. Alltså var utredningen icke slutförd när nu föreliggande motion med begäran om ny utredning skrevs. Det är väl ändå vanligt att man åtminstone avvaktar en sittande utredningsförslag, innan man begär ny utredning. Jag antar att motionärerna i början av detta år inte visste vad det förslag skulle innebära som avgavs först den 17 maj samma år.

Nu har utredningsbetänkandet re-missbehandlats, och såvitt jag är rätt underrättad kommer proposition att framläggas vid nästa års riksdag. Då har motionärerna möjligheter att motionera i anledning av propositionen. Ännu vet man inte vad den kommer att innehålla, och jag anser att man bör avvakta den. Det är mot denna bakgrund jag måste säga att det finns dåligt underlag för begäran om ny utredning.

Med hänsyn till ovan nämnda omständigheter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKNER (s) kort genmäle:

Herr talman! Det yttrande jag fällde avsåg inte jordbruksutskottet utan Svenska jägareförbundets talesman. Svenska jägareförbundet bör inte föregripa utskottet innan det har behandlat motionen.

Den nu sittande utredningen har inte heller den sammansättning som vi har föreslagit. Bl. a. kan jag nämna att flertalet av dem som deltar i 1949 års utredning tillhör Svenska jägareförbundet. Vi vill att också andra jägarorganisationer skall vara representerade i en utredning för att på det viset åstadkomma en mera objektiv bedömning av jaktfrågorna.

Jag har även skisserat på vilket sätt

1949 års utredning arbetar och bl. a. nämnt de tidigare förslagen om en obligatoriskt reglerad älgjakt, som inte är någonting annat än en licensjakt. Man skall ha ett visst antal hektar — ända upp till 1 000 och 2 000 hektar har ifrågasatts — för att få tillstånd att fälla älg. Så vitt jag kan förstå innebär det att denna utredning faktiskt arbetar för att ställa små markägare och personer som saknar mark utanför rätten att över huvud taget delta i älgjakt.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det verkar litet pretentiöst att när man kräver en utredning också nästan vilja bestämma hur den skall vara sammansatt och utfärda direktiven för den. Så brukar vi inte göra här i riksdagen.

Herr WIKNER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få läsa upp vad vi säger i slutklämman i vår motion, nämligen att utredningen måtte »beakta de synpunkter som i motionerna anförts». Vi menar att dessa synpunkter kan beaktas, men det är inte spikat.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet, om jag inte tyckt att herr Wikner begagnade uttrycket »demokratisk ordning» i litet besynnerliga sammanhang i sitt anförande.

Riksdagen har faktiskt år 1938 i demokratisk ordning beslutat att Svenska jägareförbundet på försök skulle vara förvaltande myndighet i fråga om jaktvården. Under försöksåren fram till år 1951 visade detta sig tydligen vara lämpligt och riktigt, ty därefter beslöt riksdagen i demokratisk ordning att denna organisation skulle bli definitiv. Dessutom har riksdagen i demokratisk ordning beslutat att det i Svenska jägareförbundets styrelse skall sitta en medlem som utses av Kungl. Maj:t för

En ny jaktorganisation

att kontrollera användningen av jaktvårdsmedlen. Där skall finnas en av Kungl. Maj:t utsedd förbundsordförande, som är självskriven ledamot av förbundets överstyrelse och av förbundsstyrelsen, d. v. s. Svenska jägareförbundets arbetsutskott. På samma sätt skall ytterligare en ledamot av förbundets överstyrelse samt en revisor i förbundet tillsättas. På länsplanet skall en ledamot av den regionala organisationens styrelse utses av landstinget och en av hushållningssällskapet. Jag finner för min del att demokratin på olika sätt är väl tillgodosedd i detta sammanhang.

Herr Hansson i Skegrie har redan påpekat att 1949 års jaktvårdsutredning har avgivit sitt betänkande i år. Det är nu ute på remiss och behandlas i kanslihuset. Ett av kapitlen i detta betänkande handlar just om organisationen, alltså den fråga som herr Wikner har aktualiserat genom sin motion.

Det är emellertid inte nog med detta. Jag kan också upplysa herr Wikner om att de instanser som han vill ha representerade i en ny utredning, nämligen de enskilda skogsägarna, storskogsbruket, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska jägareförbundet och Jägarnas riksförbund — den organisation som herr Wikner talar så varmt för — har haft sina experter i 1949 års utredning. Jag kan också upplysa herr Wikner om att experten från Jägarnas riksförbund — vilket väl ligger herr Wikners hjärta närmast — var ordförande i förbundet när det startades 1938. Han har varit expert i jaktvårdsutredningen, som alltså har avlämnat sitt betänkande. Vi får väl avvakta vad remissinstanserna och Kungl. Maj:t gör av detta betänkande, innan vi sätter i gång en ny utredning.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! För utskottets talesmän tycks huvudfrågan här vara hur utredningen skall vara sammansatt. Den saken är mycket viktig, men vi har som

jag påpekat mycket annat att ta ställning till, men detta har utskottsledamöterna mycket litet berört.

De olika jägarorganisationerna, även Jägarnas riksförbund, har stora möjligheter att följa upp dessa jaktvårdsfrågor. Vi har cirka 10 000 medlemmar. Svenska jägareförbundet har cirka 75 000 ledamöter. De har omkring 90 000 till, men dessa är kollektivanslutna. Därför räknar jag inte med dem nu.

Vidare har ni väldigt svårt att förstå att vi tycker att det är rätt och riktigt att vi från Jägarnas riksförbund också skulle få vara med.

Denna fråga torde väl återkomma. Jag är visserligen medveten om ett nederlag men erinrar mig vad Kennedy yttrade då det gällde Kubakrisen: En seger har många fäder, men ett nederlag är i regel föräldralöst. Även om jag lider ett nederlag, lovar jag att det skall födas många barn som kommer att hålla denna fråga aktuell.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wikner begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Lokander.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Interpellation ang. ett enhetligt formulär för hyreskontrakt, m. m.

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Wikner begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 152 ja och 32 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 23

Föredrogs vart för sig

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckta motioner angående Sveriges självförsörjning med livsmedel, och

nr 22, i anledning av väckta motioner angående veterinärstyrelsens handläggning av frågor om ersättning enligt epizootilagen; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av väckta motioner om vården av och lämpliga sysselsättningar för handikappade, och

nr 58, i anledning av väckta motioner om trafikproblemen i större tätorter.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 24

Interpellation ang. ett enhetligt formulär för hyreskontrakt, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Fru TORBRINK (s), som yttrade:

Herr talman! För ytterst få människor stod det klart att de senast föreslagna hyreshöjningarna skulle göras på grundhyran. I den redogörelse för hyresrådets beslut som distribuerades via

TT talades det om att förslaget innefattade höjningar av nu utgående procenttillägg till grund- och maximihyror. En tidning som försökt få begreppet maximihyror uttytt lämnar förklaringen att grund- och maximihyra egentligen är samma sak. Många har emellertid tolkat hyresrådets formulering så, att maximihyror är detsamma som utgående hyror. En fastighetsägardirektör har gjort den tolkningen, att hyreshöjningarna skall baseras på kallhyran, som man får fram om man minskar grund- eller maximihyran med ingående normal fredsbränslekostnad.

Undersökningar har visat att ytterst få människor känner till grundhyran för sin lägenhet. Detta beror bl. a. på utformningen av hyreskontraktet, som i åtskilliga, kanske de flesta fall saknar det lilla men så betydelsefulla ordet »grundhyra». Eftersom i många kontraktformulär just ordet »grundhyra» saknas — det talas rätt och slätt om hyra — så är hyresgästen mer eller mindre utlämnad, när det blir tal om statligt reglerade hyreshöjningar. Hyresgästen vet inte vad grundhyran för hans lägenhet uppgår till, och han kan av den anledningen inte kontrollera den hyreshöjning han blir pålagd.

Det finns åtskilliga exempel på att fastighetsägare i kontrakten skriver in summan för utgående hyra, och det finns också åtskilliga exempel på att av regeringen beslutade procentuella hyreshöjningar tas ut på den utgående hyran och inte på grundhyran.

Det är ett rimligt krav, anser jag, att en hyresgäst skall ha möjligheter att kontrollera riktigheten i de ekonomiska utlägg han blir ålagd.

Det vore också ett rimligt krav att människor som hyr en lägenhet också skall få ett hyreskontrakt. I eventuella tredskefall bör hyresgästen få möjligheter att lagligen kunna kräva ett hyreskontrakt. Många fastighetsägare, speciellt i storstäderna, utnyttjar bostads-

Interpellation ang. yttrande- och tryckfrihetens gränser för olika sorters media

situationen där på ett upprörande sätt genom att enständigt vägra skriva kontrakt på lägenheter de hyr ut. Hyresgästen — många av dem pensionärer — befinner sig i dessa fall i en mycket svår situation på grund av att han i realiteten bara hyr lägenheten en månad i taget och riskerar att bli uppsagd med 14 dagars varsel.

I en tid av bostadsbrist gäller det att skapa den lilla trygghet som går att skapa för hyresgästerna.

Med stöd av de motiveringar som finns i interpellationen ber jag att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

Är statsrådet beredd medverka till att statens hyresråds meddelanden om hyreshöjningar blir så utformade att de kan vara begripliga för alla?

Är statsrådet vidare beredd medverka till att vi får ett över hela landet enhetligt formulär för hyreskontrakt?

Denna anhållan bordlades.

§ 25

Interpellation ang. yttrande- och tryckfrihetens gränser för olika sorters media

Ordet lämnades på begäran till

Fröken LJUNGBERG (h), som yttrade:

Herr talman! Den praktiska tillämpningen av tryckfrihetslagen har vid flera tillfällen debatterats i riksdagen. Frågan om yttrande- och tryckfrihetens gränser har också aktualiserats principiellt i samband med förslaget till radioansvarighetslag. I propositionen nr 156 s. 40 avvisar justitieministern den i ett remissyttrande hävdade synpunkten, att avgörandet beträffande radioansvarighetslag borde uppskjutas i avbidan på att hela frågan om yttrandefrihetens gränser blir utredd. Därvid uttalar justitieministern bl. a. följande:

»Detta är en synpunkt som jag inte kan ansluta mig till. Jag kan inte finna några bärande principiella skäl för att man, som antyds i remissyttrandet, ev. skulle ge yttrandefriheten ett annat innehåll eller en annan omfattning i radion än i andra media.» Detta är ett klart formulerat, principiellt ståndpunktstagande, att medias art, funktion i samhället, räckvidd och genomslagskraft är ovidkommande vid bedömningen av frågan om yttrandefrihetens innehåll och omfattning, med andra ord dess gränser.

I direktiven för kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet, vilka utfärdades den 15 oktober 1965, uttalar justitieministern, att den översyn som utredningen skall verkställa bör företas med utgångspunkt från »en i princip obegränsad yttrande- och tryckfrihet och från att de nutida möjligheterna till spridning av framställningar inom ramen för eljest gällande lagbestämmelser i princip inte begränsas. Dessa synpunkter synes böra upprätthållas även till priset av att anstötliga och smaklösa framställningar kan komma att åtminstone temporärt vinna ökad spridning.» Men sedan tillägges följande: »De begränsningar som kan komma i fråga bör motiveras i första hand av att den enskilde inte utan sin egen aktiva medverkan skall behöva ta del av sådana framställningar. Jag tänker härvid på t. ex. framställningar som sprids i radio och TV eller genom offentligen burna plakater eller på annat sätt, såsom genom reklam-broschyrer, påtvingas den enskilde. Däremot bör hinder inte läggas för att motsvarande framställning sprids på sådant sätt att den enskilde själv måste agera för att få ta del därav exempelvis i pressen eller i bokform.»

Då man tar del av dessa båda uttalanden från justitieministern, speciellt vad jag i ovanstående citat tillåtit mig att markera genom kursivering, förefaller det som om justitieministern under

Interpellation ang yttrande- och tryckfrihetens gränser för olika sorters media

det sistlidna året ändrat ståndpunkt i en principiellt lika viktig som svårbedömbär fråga. Det är därför ur allmän synpunkt viktigt, och det är för fortsatt utredningsarbete i tryckfrihetsfrågan av grundläggande betydelse, att få ett klarläggande av justitieministern, hur man skall uppfatta hans uttalade inställning till frågan om tryckfrihetens gränser för olika sorters media.

Med stöd av vad jag anført, anhåller jag om andra kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få rikta följande frågor:

1. Har statsrådet från tiden för utfärdandet av direktiv för kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet till dess proposition rörande radioansvarighetslag förelades riksdagen ändrat uppfattning i fråga om yttrande- och tryckfrihetens gränser för olika sorters media?

2. Om så icke är fallet, vill statsrådet närmare redogöra för hur de ovan citerade, från två olika tidpunkter hämtade uttalandena bör tolkas?

3. Finns anledning att vänta en ändring eller ett förtydligande av direktiven för kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet vad beträffar hänsynstagande till medias art vid bestämmandet av gränserna för yttrande- och tryckfriheten?

Denna anhållan bordlades.

§ 26

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 333, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv.

§ 27

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts sju enkla frågor, nämligen av:

herr *Westberg*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående utbetalningen av stipendier och studielån,

herr *Elmstedt*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående aviserad översyn av bestämmelserna om avgifter i samband med examina och prövningar,

herr *Arvidson*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående förfaringssättet vid intagning till gymnasiet,

fru *Ryding*, till statsrådet fru Lindström angående SIDA:s stipendieringsprinciper för utländska studenter,

herr *Björk* i Göteborg, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder mot störande av mötesfrid,

herr *Boo*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående viss utsträckning av SJ:s studeranderabatt, samt

herr *Hector*, till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående beställningar hos svenska företag föranledda av annat lands krigsdeltagande.

§ 28

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.15.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 1 december

Kl. 16.30

§ 1

Svar på fråga ang. den militära tolkningen efter motorfordon

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Växjö har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder för att minska omfattningen av den militära tolkningen efter motorfordon, då den kan medföra men för de värnpliktiga på grund av otjänlig väderlek och på grund av den starkt ökande trafiken och därmed ökande olycksfallsrisker.

Den moderna taktiken och strids-tekniken kräver stor rörlighet hos arméförbanden. Tolkning efter motorfordon är ett av medlen att åstadkomma denna rörlighet vid flertalet av våra fältförband. Det är därför nödvändigt att i fred utbilda och öva personal i tolkning så länge detta transportsätt behövs för att de berörda förbanden skall kunna lösa sina uppgifter i krig.

F. n. pågår inom armén försök med s. k. personaltransportkärror, vilka är avsedda att dras efter traktorer. Dessa försök är ännu icke slutförda. En eventuell anskaffning kan komma att bli kostsam.

Speciella säkerhetsföreskrifter har utfärdats för tolkning. En översyn och skärpning av dessa säkerhetsföreskrifter har skett så sent som under år 1965. De synes uppfylla de krav man rimligen kan ställa.

Med hänsyn härtill och i avvaktan på vad pågående försök kan medföra

avser jag icke att nu vidta några särskilda åtgärder för att begränsa den militära tolkningen efter motorfordon.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga.

Av svaret framgår att det är en del på gång på detta område. Det var intressant att höra talas om de pågående försöken med s. k. personaltransportkärror.

Försvarsministern nämnde också att det på detta område finns särskilda säkerhetsbestämmelser, vilket jag känner till. Jag vill erkänna att de är rätt rigorösa, men jag tror ändå inte att de är tillräckliga.

Min fråga har inte tillkommit med anledning av någon under senare tid inträffad händelse, varvid militär trupp på grund av otjänlig väderlek under tolkning utsatts för sådana påfrestningar att men för de värnpliktigas hälsa uppstått, ej heller med anledning av att det under de senaste dagarna inträffat olyckshändelser i samband med tolkning efter motorfordon. Det föreligger inte heller någon anmärkning mot någon av försvarets tjänstutövande befattningshavare.

Anledningen till att jag tagit upp detta spörsmål är att det under tidigare år har förekommit exempel på att värnpliktiga, som tolkat efter motorfordon, utsatts för sådan påfrestning vid dålig väderlek att deras hälsa har äventyrats. Vidare känner jag till att svåra olyckor har inträffat i samband med kullkörning under tolkning.

Jag tycker också att det är på sin plats

Svar på fråga ang. sammansättningen av lösnings- och rengöringsmedel som användes vid statens anläggningar

att spørsmålet om förflyttning av militär trupp genom tolkning får sin belysning i denna kammare av den anledningen att det tidigare i denna församling har riktats frågor till försvarsministern om risker som kan uppstå vid annan militär trupptransport, t. ex. i godsvagnar och på öppna lastbilsflak.

Jag är fullt övertygad om att tolkning av militär trupp efter motorfordon, såsom försvarsministern gör gällande i svaret, rent förflyttningsmässigt är tilltalande och att det är nödvändigt att de värnpliktiga får utbildning på detta område. Men jag vet också att den ökade trafiken samtidigt höjer olycksfallsrisken för tolkande trupp liksom för de civila trafikanterna.

Jag har talat med befäl som uppgivit att olustkänslor kommer över dem varje gång de har ansvaret för en tolkande trups förflyttning på en starkt trafikerad väg. Det förekommer i dag i stor utsträckning cykeltolkning på exempelvis våra riksvägar.

Såsom ett önskemål skulle jag vilja ange att de värnpliktiga först får en grundläggande utbildning i tolkning, varvid de praktiska övningarna ej bör utföras på allmän väg. Därefter bör man vara mera återhållsam med exempelvis cykeltolkning i samband med andra övningar. Förflyttning längre vägsträckor är ofta påkallad i samband med militära övningar, men man bör härvid så långt resurserna räcker anlita bilar eller bussar. Det borde t. ex. inte vara nödvändigt att använda cykeltolkning, när militär trupp på morgonen skall förflyttas från kasernen till regementets skjutfält för att där ha skjutövningar hela dagen, och sedan begagna samma transportmedel hem till kasernen igen. Varför skall man utsätta de värnpliktiga för sådana riskmoment, när huvudsyftet med en sådan övningsdag måste vara skjutövningen? Dessa förflyttningar borde i stället kunna göras med andra transportmedel.

Jag tror, herr försvarsminister, att vi i framtiden får vara mera återhållsamma i fråga om tolkning efter motorfordon. Vid otjänlig väderlek utsättes de värnpliktiga för hälsorisker, och framför allt medför den ökade civila trafiken på vägarna större olycksfallsrisker både för truppen och för den civila trafiken.

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka försvarsministern för svaret.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill endast göra ett påpekande. Vi har tyvärr inte tillräckligt med motorfordon för att ersätta denna tolkning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. sammansättningen av lösnings- och rengöringsmedel som användes vid statens anläggningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Enskog har frågat mig om jag anser att de lösnings- och rengöringsmedel, som används eller kommer att användas vid statens anläggningar, t. ex. vid försvarets fabriksverks tvätterier, har sådan sammansättning att de inte ytterligare kommer att försämra redan förut hårt ansträngda vattenrecipienter.

De syntetiska tvättmedlen har kommit till allt större användning inom såväl hushållen som industrier och tvätterier. Dessa tvättmedel består till stor del av fosfater, som är besvärande ur vattenvårdssynpunkt. När nya anläggningar skall utföras görs därför av statens vatteninspektion ingående undersökningar i varje särskilt fall rö-

Svar på fråga ang. sammansättningen av lösnings- och rengöringsmedel som användes vid statens anläggningar

rande effekterna av utsläppen. Härvid prövas bl. a. sammansättningen av de tvättmedel, som avses komma att användas, och hur de nya anläggningarna kommer att belasta berörda recipienter. Dessutom tas även hänsyn till om en ny anläggning med effektivare reningsanordningar kommer att ersätta flera äldre anläggningar med sämre reningsanordningar.

Vidare anförde:

Herr **ENSKOG** (fp):

Herr talman! Anledningen till min fråga var oro över den snabba försämring av vattnet i våra vattendrag och sjöar som ägt rum under de senaste årtiondena. Dessa vattendrag är de reservoarer från vilka vi tar och kommer att ta vårt dricksvatten. Det är också där som åtminstone vi inlandsbor badar. I dessa vatten släpper vi ut mer eller mindre — ofta mindre — renat avloppsvatten som kommer från bostäder i städer och samhällen och även från bostäder på landsbygden. Vi släpper ut föroreningar från industrierna och vi göder dem med konstgödning som följer med vattnet från åkrarna och skogarna, som numera också börjat gödglas med konstgödning.

Många frågar sig hur mycket vattendragen egentligen tål. När vatteninspektionen t. ex. godkände det planerade tvätteriet i Eskilstuna frågade man sig om det tagits hänsyn till hur hårt vattnet i Mälaren, som är den sjö i vilken detta avloppsvatten till sist hamnar, redan tidigare är förstört. Tvättmedel i den form som nu är vanligast är, som statsrådet sade, svåra att bryta ned. De fosfater som ingår däri verkar som gödningsmedel. Tyvärr finns det gott om gödningsmedel i många av våra vattendrag redan tidigare.

Ser vi på Mälaren kan vi konstatera att denna sjö är mycket grund. Dit förs i stor mängd ett speciellt gödnings-

medel, och vi har under den senaste sommaren sett de svåra följderna. Gödningen medför ökad igenslamning och mer växtlighet i sjöarna. Vid sommarstugor och på en del andra håll försöker man ta bort denna växtlighet med hjälp av kemiska preparat, och därigenom förstörs vattnet på ett annat sätt. Är vattnet redan mättat, som det är på många håll, kan ett ytterligare tillskott, även om det i och för sig inte är så stort, vara för mycket för den recipienten. Vi har inte råd att medvetet försämra våra vatten ytterligare utan bör i stället göra allt för att förbättra dem, då de lämnar en av våra viktigaste råvaror.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag kan instämma med herr Enskog i önskemålet att vi skall vara ytterst aktsamma när det gäller att i våra vattendrag släppa ut kemiska medel och annat, som kan medföra hälsorisker m. m., och det är klart att vi måste anstränga oss att få fram bättre hjälpmedel i detta avseende.

Eftersom det i det föregående inlägget pekades på just försvarets fabriksverk vill jag framhålla, att det även i det aktuella fallet har förfarits på det sätt jag nämnt; man har alltså gjort noggranna undersökningar i förväg.

Jag kan nämna att tvätteriet i Eskilstuna avses få en kapacitet på 50 ton tvätt per dygn, vilket innebär ett beräknat totalutsläpp av fosfor på ett och ett halvt kilo per dygn. Som jämförelse kan nämnas att fosfortillförseln till det höggradiga reningsverket i Eskilstuna för närvarande uppgår till 200—250 kilo per dygn, om man räknar med en folkmängd på 70 000 personer. Det är således ett mycket blygsamt tillskott i förhållande till den stora mängd som släpps ut. Samtidigt skall vi komma ihåg att när det nya tvätteriet är färdigt avvecklas fem tvätterier runt Mä-

Svar på fråga ang. ekonomisk hjälp till vissa ålfiskare

laren. Deras sammanlagda tvättkapacitet uppgår visserligen bara till 21 ton, men vid dessa tvätterier har inte vattenvårdsfrågorna kunnat beaktas på samma sätt som vid den nya anläggningen. Eftersom herr Enskog tog upp saken har jag funnit det angeläget att verkligen bevisa, att man i detta sammanhang inte har försummat att tänka på dessa viktiga frågor. Vi är båda överens om att det är viktiga angelägenheter som måste klaras.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för de kompletterande upplysningarna att det gjorts så mycket.

Jag kan relatera en tidningsartikel häromdagen där det skrivs om ett vattenintag just i Mälaren. Vattnet pumpas upp till bassänger där det grovrenas, varefter det får gå igenom en grusås för att sedan tas upp i källor innan det förs ut i vattenledningarna. Vid den första grovningen i bassängerna för man tillbaka »grädden» — om jag så får säga — till Mälaren några hundra meter längre bort. Det har visat sig att den gödning som denna »grädde» utgör, vilken alltså är bara mälervatten fast en del av vattnet är bortsilat, förorsakat att det växt upp så mycket vattenväxter, att ett helt sund mellan en stor ö och fastlandet håller på att helt slammas igen. Vattnet är alltså redan tidigare så fett att ett ytterligare tillskott lätt innebär en försämring.

Herr talman! Jag har bara velat göra denna komplettering.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. ekonomisk hjälp till vissa ålfiskare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har frågat om jag i anledning av den svåra skadegörelse, som den senaste höststormen åstadkom på ålfiskarnas redskap, vill medverka till ekonomisk hjälp åt dem som drabbats av stora förluster.

Som svar på frågan vill jag erinra om att den som vid utövning av yrkesmässigt fiske förlorat eller fått fiskredskap skadade kan ansöka om lån ur statens fiskredskapslänefond. Den som behöver ekonomiskt bistånd för att kunna fortsätta med yrkesfiske kan få låna intill 75 procent av redskapens värde eller högst 10 000 kronor. Läntagare kan, om särskilda omständigheter föreligger, befrias från att återbetala en del av lånet.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min fråga.

Statsrådet meddelar i svaret att det finns vissa möjligheter att få lån, om man har fått sina fiskredskap skadade eller om man har förlorat dem, men att det högsta lånebeloppet är 10 000 kronor. Både statsrådet och jag vet dock att 10 000 kronor inte räcker långt med dagens penningvärde. De redskap som det här gäller representerar helt andra värden.

Den senaste svåra stormen — om jag inte räknar med gårdagens — medförde fruktansvärda skador på redskapen för fiskarbefolkningen från Simrishamn över Brantevik och ned till Skillinge. För att förvissa mig om att jag inte var ute i ogjort väder kontaktade jag ordföranden i ålfiskareföreningen där nere och intervjuade honom. Han sade att förhållandena vore mycket svåra. Man hade haft två dåliga år på varandra. Alfångsterna hade varit mycket små 1965 och inte mycket bättre i år. Och ovanpå detta hade man sedan fått sina red-

Svar på fråga ang. ekonomisk hjälp till vissa ålfiskare

skap skadade. Ett fiskelag hade fått vidkännas skador för ungefär 100 000 kronor.

Naturligtvis kan man reparera en del, men många redskap skadas så grundligt att det bara blir trasor kvar. Och då går det inte att laga dem. Redan i fjol råkade man ut för vissa mindre skador, men den gången fick man låna betydande belopp. Det anser man sig inte kunna i år. Det finns inga möjligheter att låna. Detta tycker jag är sorgligt. Visserligen gäller det här bara en liten yrkesgrupp, men det är synd om dessa människor som kämpar för sin näring. Först har de haft otur två år i rad, och sedan har de blivit utsatta för vädrets makter på detta sätt. Självfallet kan inte vare sig statsrådet eller jag göra något åt den saken, men vi vet alla vad resultatet har blivit.

Skulle vi ändå inte kunna försöka att göra någonting i detta fall? Det sista ordföranden i ålfiskareföreningen sade till mig var: »Om detta fortsätter, har vi ingen annan möjlighet än att lämna vårt yrke och omskola oss.» Jag tycker att det skulle vara synd. Om vi blir av med den strävsamma fiskarbefolkningen i dessa gamla fiskelägen, blir det ju kvar samhällen som står nära nog bara som minnesmärken från den tid då det ännu fanns någonting att göra där.

Jag kan tänka mig att lånesumman 10 000 kronor genom statsrådets försorg höjdes väsentligt — eftersom vi ju båda vet att man i dag inte kommer långt med 10 000 kronor, när man skall köpa sådana redskap som det här är fråga om. Men jag är ännu mera intresserad av en annan sak, som jag nu vill ställa en direkt fråga till statsrådet Holmqvist om: Skulle vi inte i vårt solidaritetens samhälle, som vi så ofta och så vackert talar om, kunna skapa något slags katastroffond, tillgänglig för människor som lider så stora förluster att hela deras existens hotas? Det tror jag skulle vara något att tänka på. Om statsrådet ville medverka till detta, så skulle det vara en

god gärning. Lån löser tyvärr inte problemen, men en katastroffond skulle enligt min uppfattning vara en verksam hjälp åt dem som råkar i en sådan situation som dessa människor gjort i år.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Nilsson i Bästekille om att de bestämmelser för fiskredskapslånen, som jag talade om, har tillkommit under riksdagens medverkan. Därför är också maximalbeloppet 10 000 kronor bundet, och även om jag skulle finna att i och för sig ömmande skäl föreligger står det inte i min makt att göra någon ändring på den punkten, utan vi får då ta upp frågan i annan ordning.

Men jag vill erinra om att det kan finnas möjligheter för någon av dessa fiskare att återkomma i den mån han inte utnyttjar de 10 000 kronorna fullt ut. Jag är väl medveten om att en företagare — fiskare eller annan — naturligtvis alltid är betänksam mot att skuldsätta sig i alltför hög grad. Men jag skulle tro att det ändå finns förutsättningar för dessa fiskare att ta vara på de möjligheter som lånefonden bjuder.

Herr **NILSSON** i Bästekille (h):

Herr talman! Jag vill endast säga till statsrådet Holmqvist att jag inte klandrat honom för att beloppet i dag är högst 10 000 kronor. Men jag har ifrågasatt om det inte är önskvärt att detta belopp höjs ytterligare. Därvidlag kan det väl motioneras i riksdagen, men jag tror det skulle vara ännu bättre om statsrådet genom en proposition ändrade dessa bestämmelser. Vi är nog båda överens — de som sitter här och lyssnar också — om att 10 000 kronor inte räcker i dag, även om det beloppet kanske har räckt en gång.

Jag skulle gärna vilja ha ett svar på frågan om inte statsrådet anser att det skulle vara lämpligt att det genom statens försorg bildas en katastroffond.

Svar på fråga ang. utnyttjandet av medel för bildande av naturreservat enligt naturvårdslagen

Det skulle i alla fall ge dessa människor, som utan eget förvållande drabbats av förluster, en helt annan framtidstro. Jag skulle vara mycket tacksam om statsrådet ville medverka till en sådan fond. Det skulle glädja alla dessa människor som sysslar med näringen, och jag skulle också tycka att det vore mycket trevligt att få hjälpa till att skapa litet bättre framtidsmöjligheter för dessa människor.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Vi har en annan anslagspost som kallas »Bidrag vid naturkatastrofer». Jag har för min del ställt frågan om man möjligen skulle kunna tänka sig att detta anslag utnyttjas. Men jag har fått det beskedet, som jag anser vara riktigt, att anslaget inte kan användas i detta fall, när man har satt ut redskap i sjön. Det vållas visserligen skador av att det blåser ovanligt hårt, men det går alltså inte att anlita den möjligheten.

Jag antar att det vore en ganska komplicerad fråga om vi skulle åstadkomma någon form av anordningar som skulle vara mera omfattande och ge ökad trygghet vid dylika oförutsedda händelser. Jag kan tyvärr inte, herr Nilsson i Bästekille, med bästa vilja lova att tillmötesgå denna framställning.

Herr **NILSSON** i Bästekille (h):

Herr talman! Jag kan förstå om statsrådet Holmqvist är tveksam om sina möjligheter. Men jag har den bestämda uppfattningen att han i grund och botten skulle hälsa med tillfredsställelse att en sådan fond hade funnits, även om det kan vara svårt att bilda den. Jag undrar om vi inte, när vi kommer tillbaka efter nyår till riksdagen, skulle kunna ta ett personligt samtal och se om vi inte på något sätt kunde nå en bättre lösning av detta problem.

Jag tackar i alla fall för den välvilja

som jag anser har visats i dag, även om möjligheterna till bättring inte har varit särskilt stora.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. utnyttjandet av medel för bildande av naturreservat enligt naturvårdslagen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hamrin i Kalmar har frågat om jag anser att de medel, som tilldelats ett flertal län för bildande av naturreservat enligt naturvårdslagen men icke kunnat utnyttjas på grund av bristande planering, i stället bör användas för det avsedda ändamålet inom län, där planering och överenskommelser träffats för bildande av naturreservat.

De medel, som herr Hamrin åsyftar, torde avse anslagen till ersättningar till markägare och till markförvärv för naturvårdsändamål. Kungl. Maj:t beslutar rörande ersättningar till markägare vad avser belopp över 100 000 kronor och i övrigt naturvårdsnämnden. Beträffande ersättningar vid markförvärv för naturvårdsändamål beslutar Kungl. Maj:t i alla ärenden. Det sker sålunda ingen fördelning på olika län, utan framställningarna prövas från fall till fall.

Medelsanvisningen till de båda nämnda anslagen har skett i sådan omfattning att reservationer uppkommit som skall kunna utnyttjas, när den pågående omfattande planeringsaktiviteten mognar ut i framställningar om anslag, och då möjliggöra en fördelning som kommer hela landet till godo. De län som ligger främst i planeringen har i och för sig alltid ett övertag i konkurrensen om medelsanvisningen. Detta bör dock

Svar på fråga ang. utnyttjandet av medel för bildande av naturreservat enligt naturvårdslagen

inte få leda till en snedvridning inom landet av markförvärv för naturvårdsändamål eller till att senare färdigplanerade men angelägnare naturreservat inte kommer till stånd på grund av medelsbrist.

Vidare anförde:

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Anledningen till att jag framställt min fråga är att jag anser att länen och länsgränserna har ganska litet att göra med insatserna för att bilda naturreservat. Jag skall inte börja med att anföra exempel från mitt eget län utan vill försöka vara vidsynt. Jag kan säga, att om vi gör insatser för att bevara en del av vår fjällnatur, om vi vill bevara en del av Stockholms skärgård och om vi vill bevara något sörmländskt landskap för framtiden såsom naturreservat, så har det ganska litet att göra med var detta naturreservat är beläget. Det är ett riksintresse som vi tillvaratar i alla de olika fallen.

Efter att ha redovisat dessa exempel kan jag kanske få övergå till mitt eget län. — Om vi gör en insats för att försöka bevara en del av Stora Alvaret eller en del av den vackra skärgård vi har i Tjust och Misterhult eller en del av sjön Hummeln — som är en mycket vacker insjö — är det också ett riksintresse.

Jordbruksministern framhåller — fullt riktigt — att det är Kungl. Maj:t som fördelar dessa medel. Det är jag på det klara med, även om jag kanske formulerade min fråga något dunkelt. Men därmed är ju inte sagt att inte Kungl. Maj:t tar hänsyn till hur medlen fördelas mellan de olika länen. Och då kommer jag till nästa fråga.

Om man nu har kommit fram till en planering — kanske t. o. m. fått till stånd en överenskommelse med berörda markägare — är det ganska betydelsefullt att man relativt snabbt får åtgärderna genomförda. Det hänger samman

med att vi tyvärr ännu inte kunnat införa några regler för att stoppa den oförtjänta markvärdestegringen. Statsrådet Holmqvist vet lika bra som jag att markvärdet stiger — det stiger från dag till dag, från månad till månad, från år till år. Det blir alltså dyrare och dyrare att bilda dessa naturreservat.

Det är det ena. Det andra är att när markägarna har träffat en överenskommelse vill de gärna få den genomförd relativt snabbt. Jag är fullt på det klara med att man härvidlag måste ha en prioritering mellan olika insatser. Jag förstår att man måste väga riksintresset då det gäller insatserna. Jag tolkar jordbruksministerns svar som relativt gynnsamt — frågan är självfallet ställd för att vi om möjligt skall få mera medel till naturreservat i Kalmar län, där vi ligger väl framme med planeringen och där vi träffat överenskommelser. Jag hoppas alltså att vi skall kunna få mera medel. Och jag understryker än en gång att det är ett riksintresse att bilda dessa naturreservat. Huruvida man kan säga att det finns ett större riksintresse att tillvarata på andra håll kan inte jag avgöra — det får i så fall naturvårdsnämnden eller Kungl. Maj:t försöka göra — men jag hoppas att svaret innebär att det icke är länsgränserna som avgör huruvida medel skall satsas på naturreservat eller inte.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Om jag får göra en lätt överdrift kanske vi — om jag skulle tillgodose herr Hamrins önskemål — också finge döpa om anslaget till »Naturvårdsändamål i Kalmar län». Detta skulle nästan kunna motiveras med att belastningen på anslaget till följd av framställningar från Kalmar län redan nu är mycket stor. Det är dock inget fel att begära pengar, det är tvärtom mycket bra, men jag vill betona att vi, när vi anvisat medel till olika ändamål, från

Svar på fråga ang. utnyttjandet av medel för bildande av naturreservat enligt naturvårdslagen

början varit medvetna om att planeringen skulle komma att taga en viss tid. Herr Hamrin i Kalmar, som själv är yrkesman — lantmätare — vet att vi har mycket begränsade resurser ute i länen. Det är inte bara fråga om viljan hos länsstyrelser och andra, utan det är faktiskt också fråga om att få tag i människor som kan arbeta med dessa uppgifter. Många faktorer kommer alltså in i bilden, och vi måste iakttaga en viss försiktighet. Vi får tänka på att anslagen har tillkommit för att, som det sagts i svaret, komma hela landet till godo.

Detta hindrar självfallet inte, herr Hamrin, på något sätt att Kalmar län skulle kunna få mer i framtiden. Om de objekt som presenteras anses tillräckligt meningsfulla kan pengar anvisas. Det finns ju också andra tillvägagångssätt. Uppgifter som sammanhänger med dessa ärenden behöver givetvis inte göras på det sättet att pengarna måste betalas ut samma år. Man har möjlighet att vidtaga interimistiska åtgärder, lägga byggförbud o. s. v., och kan då arbeta mera långsiktigt, vilket har varit fallet i vissa län. När man inte kunnat få fram utredningar — och alltså erforderliga medel omedelbart — har man på annat sätt sett till att värdefulla områden inte har blivit förödda bara genom en tids väntan.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag glömde faktiskt att tacka statsrådet — inte för svaret, det skall jag gärna göra också — men för insatserna i Kalmar län. Visserligen är det väl en lätt överdrift att säga att anslaget bör byta namn och kallas »Anslag till Kalmar län», men jag är fullt på det klara med att Kalmar län fått en hel del pengar.

Bakgrunden till min här framställda fråga är att vi faktiskt för närvarande har 400 000 turister på Öland varje år, och hur många det är i Kalmar läns skärgård kan jag inte säga. Dessa turis-

ter är alltså inte kalmar- eller kalmarlänsbor, utan det är ett riksintresse att naturvårdsfrågorna i dessa områden ordnas på ett vettigt sätt.

Jag är fullt på det klara med att man kan bedriva ett uppehållande försvar genom att tillämpa 15 och 19 §§ i naturvårdslagen. Oftast är det dock så att detta inte främjar möjligheterna att senare få till stånd ett naturreservat. Det kan många gånger vara tvärtom, att det är lättare att efter en planering gå direkt på naturreservatet och en överenskommelse med markägaren. En sådan överenskommelse är inte heller alltid så lätt att träffa. Men om man går den andra vägen med vägrade dispenser och kanske relativt blygsamma ersättningar, om ens några — kanske i stället flyttning av den tilltänkta tomten o. s. v. — väcker det i regel opposition från markägaren. Den överenskommelse som man kanske från början hade kunnat genomföra blir alltså svårare att få till stånd efter detta uppehållande försvar.

Min slutsats är — och den anser jag att jag fått bekräftad genom svaret från jordbruksministern — att man inte binder sig vid länen och vid länsgränserna i dessa fall, utan ser det som ett riksintresse att få fram naturreservat. Det är då ganska självklart att man bör satsa på de naturreservat som ligger väl till ur planeringssynpunkt och på de län där planeringen ligger före. Hur lång tid den tar i andra fall, som kanske är lika angelägna, vet vi så litet om, eftersom vi har ont om arbetskraft och denna planering alltid är tidskrävande.

Låt oss därför satsa på den planering och de överenskommelser som finns, om de bedöms som riktiga från riksintressets synpunkt!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. ökade biståndsinsatser åt flyktingar i Afrika

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru LINDSTRÖM, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat mig om regeringen har sin uppmärksamhet riktad på det behov av ökade biståndsinsatser för flyktingar från Sydafrika, Sydvästafrika, Rhodesia och de av Portugal behärskade områdena i Afrika som kan komma att snabbt aktualiseras på grund av den växande oron i dessa länder. Han vill också veta huruvida regeringen i beredskapssyfte planlägger några svenska insatser för dessa flyktingar. Som svar på de båda frågorna vill jag erinra om följande fakta:

Sverige har en särskild flyktingberedning, utsedd av regeringen och finansierad med statsmedel, för handläggning av flyktingärenden i Afrika. Denna kommitté bistår utrikesdepartementet och indirekt regeringen med aktuella rapporter och förslag i dylika ärenden. Regeringen har därmed sin uppmärksamhet kontinuerligt riktad på de frågor som herr Wiklund specificerat i sin interpellation.

Att de afrikanska flyktingarnas antal successivt ökar är en iakttagelse som alla kunnat göra. De svenska biståndsinsatserna har anpassats därefter. FN:s flyktingkommissarie har alltmer överflyttat sin aktivitet från Europa till Afrika. Tre särskilda flyktingprogram har dessutom beslutats av FN för hjälp åt flyktingar från Sydafrika, Sydvästafrika och de portugisiska områdena. Behovet av koordination har redan gjort sig gällande. På svenskt initiativ har de skandinaviska länderna överenskommit om en gemensam framstöt i FN för att åstadkomma en samordning eller sammanslagning av dessa tre program, som får en stor del av sina medel just från de nordiska länderna.

Den svenska flyktingberedningen utreder samtidigt hur de anslag, som statsmakterna här ställer till förfogande, skall utnyttjas så att de ger bästa effekt. Sverige bidrar för närvarande på bilateral väg genom SIDA till utbildning av afrikanska flyktingar dels genom stipendiering via SIDA, dels genom understöd till olika institutioner i flyktingarnas asylländer, bl. a. Zambia. För att främja samma syfte lämnas även bidrag till utbildningsanstalter i de nyblivna självständiga staterna Botswana — tidigare Bechuanaland —, Lesotho — förutvarande Basutoland — och Swaziland, vilket senare snart uppnår oberoende. Till stipendiering har detta budgetår avsatts 850 000 kronor och till institutioner i Botswana, Lesotho och Swaziland har i mars detta år anslagits 3,3 miljoner kronor.

Därutöver bidrar Sverige till den multilaterala flyktinghjälpen via det särskilda anslaget till Humanitärt bistånd till flyktingar m. fl. Ur detta utbetalas i år till FN:s flyktingkommissarie förutom det ordinarie bidraget på 200 000 dollar och ett extrabidrag på 50 000 dollar, alltså totalt omkring 1 300 000 kronor, vissa särskilda bidrag för utbildning av afrikaner. De kanaliseras av kommissarien till olika länder — Tanzania, Uganda, Kongo m. fl. — efter direktiv från Sverige. Innevarande budgetår har 700 000 kronor anvisats till dessa ändamål. FN-fonden för stöd åt apartheidpolitikens offer har vidare mottagit 50 000 dollar, och via andra kanaler har ett lika stort belopp lämnats för samma ändamål. Slutligen har FN:s utbildningsfond för sydafrikaner fått 420 000 kronor. Tillsammans med Danmark utgör Sverige huvudbidragsgivare till denna fond.

Under innevarande budgetår uppgår anslaget Humanitärt bistånd till flyktingar m. fl. till 6,5 miljoner kronor. Någon bestämd råkäng föreligger inte mellan användning för olika flyktingändamål och andra humanitära ändamål. Om ett krisläge inträffar på flyk-

Svar på interpellation ang. ökade biståndsinsatser åt flyktingar i Afrika

tingområdet, kan alltså alla tillgängliga medel under nämnda anslag tagas i anspråk för att lindra detta.

Vidare anförde:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Statsrådet fru Lindström har välvilligt förklarat sig önska besvara min interpellation redan i tisdags. Jag befann mig då enligt uppdrag av Europarådets sociala kommission i Bryssel för att delta i ett sammanträde med styrelsen för Regional Conference on International Voluntary Service angående åtgärder för att om möjligt utvidga det fredskårsarbete i Afrika, som bedrivs av frivilliga från ett flertal länder i Västeuropa. Jag hade sålunda då legitimt förhinder och vill nu tacka statsrådet Lindström för att hennes svar inte av denna anledning ytterligare fördröjts utan lämnas här i kammaren i dag. Jag tackar också för att svaret är så utförligt och positivt.

Det förelåg tre orsaker till min interpellation den 18 oktober, alla av den arten att de kunde och alltfört kan ge anledning till ökade flyktingströmmar från södra delen av Afrika, främst Sydvästafrika.

Den första orsaken var den allmänna och djupa besvikelsen över Haagdomstolens utslag i juli i målet om Sydafrikas förvaltning av mandatet över Sydvästafrika och den utmanande segerstämning som detta utslag framkallade på regeringshåll i Sydafrika, trots att domstolen i sitt utslag ju inte tog ställning i sakfrågan om apartheidpolitiken i Sydvästafrika. Det är naturligt att sydafrikanska regeringens tolkning av utslaget som ett moraliskt och politiskt frikännande ger anledning till oro och ökar intresset hos både sydafrikaner och sydvästafrikaner att genom flykt undkomma apartheidpolitiken.

Den andra orsaken är sydafrikanska parlamentets beslut nu i höst att godkänna en ny säkerhetslag i anknytning

till »The General Laws Amendment Bill». Enligt uppgift kan en högre polisofficer nu enligt denna lag hålla en person häktad för förhör under fjorton dagar på blotta misstanken om brott mot de s. k. säkerhetslagarna. Lagen lär ha tillkommit på grund av växande oro i Ovamboland i norra Sydvästafrika. Som ett slags förutsättning för denna lags tillkomst har den sydafrikanska säkerhetslagstiftningen dessutom direkt och med retroaktiv verkan utsträckts till att gälla Sydvästafrika. Apartheidpolitikens ofrånkomliga konsekvens i form av en sådan lagstiftning har alltså gjorts klart tillämplig även på Sydvästafrika. Att dessa åtgärder måste skapa stor risk för ökning av flyktingströmmen torde vara uppenbart, särskilt som den nye regeringschefen i Sydafrika inte heller i övrigt visat några tecken till moderation i sin inställning till hit hörande problem. En ytterligare skärpning av apartheidpolitiken vore inte överraskande.

Den tredje omständigheten, som föranlett mig att interpellera i denna fråga, är innehållet i det tal FN:s flyktingkommissarie höll inför Europarådets rådgivande församling vid dess session den 29 september i år. Vi som åhörde detta tal tog starkt intryck av den stora vikt flyktingkommissarien lade vid flyktingsituationen i Afrika, vilken han betecknade som nästan värre än förhållandena i Asien. Trycket av flyktingproblemet i Europa hade lättats, i varje fall i vad det gäller flyktingkommissariens uppgifter. Att det verkligen är fråga om ett växande flyktingproblem synes framgå av att det beräknade antalet flyktingar i Afrika enligt årets statsverksproposition uppgick till 400 000, medan antalet nu enligt vad FN:s flyktingkommissarie uppgav i sitt tal uppgår till 700 000. Jag förstår väl, om en del av skillnaden kan sammanhånga med olika beräknings sätt, men förmodligen är källan till uppgiften 400 000 densamma som till upp-

Svar på interpellation ang. ökade biståndsinsatser åt flyktingar i Afrika

giften om det nu nästan fördubblade antalet flyktingar. Jag antar att det här också finns en hel del sekretessvallar, bakom vilka kan dölja sig flyktingsskorpor som är både okända och oräknade. Jag skulle uppskatta om statsrådet Lindström ville något kommentera uppgifterna om den kvantitativa sidan av flyktingproblemet i Afrika just nu.

Riskerna för okontrollerade irländningar på den afrikanska kontinenten kan i det allmänt labila politiska läget på denna kontinent nog i viss mån förbindas med det växande antalet flyktingar. Och de åtgärder för att klargöra världsoptionens inställning till Sydafrika, vilka vidtagits av FN, och nu senast FN:s sydvästafrikapolitik torde inte vara ägnade att minska flyktingströmmarna, ehuru dessa åtgärder självfallet inte har detta utan det rakt motsatta syftet. Jag har inga uppgifter till hands, men nog vore det i varje fall naturligt, om oron och flyktingarnas antal nu ökade, kanske inte främst som ett resultat av FN:s generalförsamlings beslut den 28 oktober att upphäva Sydafrikas administration över Sydvästafrika och att tillsätta en 14-nationskommitté med uppgift att snabbt framlägga förslag om hur Sydvästafrika skall administreras, utan som en följd av premiärminister John Vorsters och hans regerings reaktion på detta beslut. Åtminstone omedelbart efter beslutet ansågs det inte uteslutet med en regeringsdeklaration i Pretoria att Sydvästafrika skulle betraktas som en del av den sydafrikanska unionen.

Klart är att flyktingproblemet på den afrikanska kontinenten i stort också är en avspiegling av omvälvningar och militärkupper i många afrikanska stater liksom av OAU:s stora svårigheter att nå enighet mellan medlemsländerna, åter demonstrerade vid konferensen i Addis Abeba i början av november i år. De vita minoritetsregimerna i södra Afrika och i Portugal triumferar och kan säga sig, att deras rasdiskrimi-

neringspolitik är riktig och att utvecklingen ger en bekräftelse av deras uppfattning att afrikanerna inte kan styra sig själva.

Både den allmänna politiska situationen i Afrika och i viss mån även sydvästafrikaproblemet gör det självfallet svårare redan att administrera flyktinghjälp i Afrika än t. ex. i Europa. Och ändå måste vi ju ge sådan hjälp inte bara i hittillsvarande omfattning utan enligt min mening i ökad grad. Bara två av de femton medlemsstaterna i OECD-staternas u-hjälpsorgan DAC kommer längre ned på listan över den procentuella andel av nationalinkomsten, som de anslutna staterna lämnar till u-hjälp i stort. Vi ligger alltså illa till vid en internationell jämförelse. Flyktinghjälp i Afrika är en av de många bottenlösa hjälpbehoven i u-länderna, som vi kunde satsa mera på.

Herr talman! I statsrådets svar ges i och för sig värdefulla upplysningar om vissa hittills gjorda hjälpinsatser och om ett svenskt initiativ för bättre samordning av flyktingkommissariets hjälpverksamhet i Afrika. Jag skulle gärna vilja veta om denna framstöt gjorts genom vår diplomatiska representation i FN eller om den 30-mannakommitté, som står vid flyktingkommissariens sida för exekutiva och rådgivande uppgifter och som tillsatts av FN:s ekonomiska och sociala råd, därvid spelat någon roll. Sverige är enligt en rapport av flyktingkommissarien i juli i år medlem av denna kommitté. Vad är för övrigt statsrådets allmänna uppfattning om kommitténs lämplighet och kapacitet ur beredskapssynpunkt?

Det är tillfredsställande att anslaget Humanitärt bistånd till flyktingar m. m. på 6,5 miljoner kronor utan bundenhet i förväg till vissa ändamål kan användas för att lindra ett plötsligt uppkommande krisläge på flyktingområdet. Men det förefaller av den lämnade redogörelsen som om rätt betydande belopp av det angivna totalanslaget numera var

Svar på interpellation ang. ökade biståndsinsatser åt flyktingar i Afrika

disponerade, något som naturligtvis i och för sig inte är annat än tacknäm- ligt.

Alla tillgängliga medel under detta anslag kan tas i anspråk vid ett krisläge, heter det i svaret. Vad innebär detta för dagen i reda pengar? Det vore värdefullt att få åtminstone en ungefärlig uppgift om de medel som nu står till förfogande för att täcka de behov som här avses och som naturligtvis är gränslösa. Jag förmodar att det under detta anslag kan finnas också reservationer från tidigare budgetår.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag har inga invändningar att göra mot herr Wiklunds bedömning av flyktingsituationen i Afrika och dess allvar. Vi är ju eniga om att vi har att räkna med ett växande flyktingproblem.

Herr Wiklund ville att jag skulle uttala mig om den siffra han nämnde för att så att säga ange flyktingproble- mets kvantitet. Jag kan inte säga annat än att det var den senaste siffra, som utrikesdepartementet fått och som herr Wiklund använde och att den tycks spegla verkligheten.

Vi har, som herr Wiklund hörde och som han också tog fasta på, planerat en framstöt för att koordinera ansträng- ningarna att hjälpa flyktingarna i Afri- ka. Herr Wiklund ville veta vilka organ, myndigheter eller kommittéer som handlade den frågan. Det är inget av dem han själv nämnde, utan det är vår nu sittande FN-delegation, som i ge- neralförsamlingen — vars session på- går fram till jul — tar upp denna fråga i fjärde utskottet, förvaltarshörsutskot- tet. Där handläggs de stora afrika- frågorna, och vi fann det lämpligare att ta upp saken där än i det sociala utskot- tet. För dagen är det svårt att skissera hur läget är. Det finns sympatier för tanken på en koordination, men det råder ännu delade meningar om frågan huruvida FN:s generalsekreterare själv

centralt skall hålla i den eller om flyktingkommissarien bör få ett sär- skilt ansvar för de afrikanska flykting- arna. Förhandlingarna om detta pågår, och jag vet i denna stund inte om reso- lutionen är framlagd — det händer mycket under de sista dagarna av en generalförsamlings session.

Till sist vill jag säga att jag inte kan ge herr Wiklund något svar på frågan hur mycket vi just för dagen har på vårt »humanitära» konto; jag har inte bok- föringen med mig. Men det finns möj- ligheter att göra överflyttningar mellan olika anslagsposter för humanitära ändamål, om katastrofer inträffar, och därvid klämma fram en del pengar. Det skedde t. ex. förra veckan då vi anslog 1 miljon kronor till översvämningsoffren i Italien.

Med detta tror jag att jag har besva- rat de direkta frågor herr Wiklund ställde.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket. Jag vill bara ställa ytterligare en fråga beträffande den 30-mannakommitté som flyktingkom- missarien har till sin hjälp.

I den mån vi deltar i internationellt arbete har vi kunnat erfara att många kommittéer ser vackra och mycket re- presentativa ut på papperet medan de i verkligheten spelar en mycket liten roll. Det var därför jag gjorde der- lilla reflexionen kring denna kommitté som verkar imponerande och betydelse- full, att jag är tveksam huruvida der- spelar någon egentlig roll. Och det var till den reflexionen jag sedan anknöt mitt beredskapsresonemang.

Jag vore tacksam om jag kunde få veta hur det förhåller sig med denna kommitté.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Eftersom jag förut glömde att svara på den fråga som herr Wiklund nu återkom till, vill jag

Interpellation ang. skatteuttaget på retroaktiva löneutbetalningar

i allra största korthet säga att jag tycker att FN:s flyktingkommitté är utomordentligt värdefull. Sedan många år är Sverige representerat i kommittén av landshövding Erik Westerlind, som lägger ned ett mycket stort intresse på att där koordinera svenska hemmasynpunkter med flyktingkommissariens synpunkter. Jag har det intrycket att ett mycket gott arbete utträttas i denna kommitté.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

fru *Torbrink*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående ett enhetligt formulär för hyreskontrakt, m. m., samt

fröken *Ljungberg*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående yttrande- och tryckfrihetens gränser för olika sorters media.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 8**Interpellation ang. skatteuttaget på retroaktiva löneutbetalningar**

Ordet lämnades på begäran till

Herr NIHLFORS (fp), som yttrade:

Herr talman! Enligt § 7 uppbördsförordningen skall preliminär A-skatt erläggas med 25 procent av inkomsten i de fall, då inkomst av tjänst icke avser bestämd tidsperiod eller icke uppbäres vid regelbundet återkommande tillfällen. Detta skatteuttag tillämpas i praktiken, då löntagare efter en avtalsuppgörelse med retroaktivt verkan uppbär särskilt lönetillägg, för så vitt löntagaren inte själv begärt hos sin arbetsgivare att högre skatteprocent skall

komma till användning.

Enär den senaste avtalsrörelsen inte kunde slutföras förrän ovanligt sent under året — för vissa grupper löntagare har den ännu inte slutförts — har osedvanligt stora retroaktiva lönebelopp utbetalts eller kommer att utbetalas. Visserligen har centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden i år publicerat ett meddelande — kanske väl sent — med anmaning att de löntagare, som tidigare ej begärt förhöjt skatteavdrag hos sin arbetsgivare, för att undvika kvarskatt nästa år kunde begära högre skatteavdrag på den lön, som de uppbär under återstoden av innevarande år. Det finns emellertid anledning att förmoda, att den anmaningen inte uppmärksammats i den utsträckning som vore önskvärt. Den möjligheten återstår dock att verkställa fyllnadsinbetalning av skatt före utgången av april månad nästa år.

Angiven procentsats fastställdes under en tid, då den genomsnittliga marginalskatten var betydligt lägre än nu. Detta betyder att många löntagare, som inte på eget initiativ begärt högre skatteuttag eller som inte gör fyllnadsinbetalning av skatt, kommer att betala mindre preliminär skatt än som svarar mot de belopp, som med hänsyn till nuvarande höga marginalskatteprocent bort erläggas. Följden blir en för många opåräknad kvarskatt, som kan bli ekonomiskt betungande att erlägga under fyra månader nära två år senare.

För att så långt som möjligt eliminera sådana svårigheter kan det t. ex. övervägas att öka informationen till allmänheten om möjligheten till och angelägenheten av fyllnadsinbetalning av preliminär skatt. I syfte att undvika följderna av alltför låga preliminära skatteuttag torde även kunna övervägas att anpassa den i § 7 uppbördsförordningen nämnda procentsatsen till en mer realistisk nivå. Detta skulle också stå i överensstämmelse med källskattsystemets andemening, nämligen att

Interpellation ang. skatteuttaget på retroaktiva löneutbetalningar

söka få den preliminära skattens storlek så nära den slutliga skattens som möjligt.

Under återopande av vad ovan anförts anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet ställa följande frågor:

1. Planerar herr statsrådet att vidtaga åtgärder för att så långt som möjligt undvika att årets retroaktiva löneutbetalningar för med sig betydande kvarskatter för många löntagare enär det preliminära skatteuttaget på dylika inkomster i allmänhet blir för lågt på grund av gällande författningsbestämmelser?

2. Har herr statsrådet för avsikt att föreslå riksdagen sådan ändring av den nuvarande bestämmelsen i § 7 uppbördsförordningen, att där nämnd skattesats på 25 procent anpassas till en i förhållande till den i och för sig beklagliga utvecklingen av marginalskatterna mer realistisk nivå?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt sjuttonde ordinarie möte; och

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandels-sammanslutningen, m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28

september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckt motion;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Filippinerna för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter på inkomst och förmögenhet;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 13 § förordningen den 4 oktober 1929 (nr 307) angående tullrestitution, m. m.;

nr 342, angående beskattningen av kostnadsersättning till riksdagsledamot; och

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet mellan Sverige och Spanien för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräkning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet;

från andra lagutskottet:

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, m. m.;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 och 5 §§ lagen den 16 maj 1930 (nr 138) om arbetstidens begränsning, m. m.; och

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § och 13 § 1 mom. sjöarbetstidslagen den 30 juni 1959 (nr 404); samt

från tredje lagutskottet:

nr 337, i anledning av riksdagens revisorers berättelse, såvitt avser § 3, över

den år 1965 av dem verkställda granskningen av statsverket.

§ 10

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fem enkla frågor, nämligen av:

herr *Wiklund* i Härnösand, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående åtgärder mot svartabörsförsäljning av lägenheter,

herr *Jönsson* i Ingemarsgården, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående fördelningen av hästar på olika behov inom totalförsvaret,

herr *Holmberg*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet an-

gående åtgärder till förebyggande av att vissa pensionärer påföres kvarskatt,

herr *Börjesson* i Falköping, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående skatteåterbäringen till vissa finländska arbetstagare i Sverige, och

herr *Nordstrandh*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående förfaringssättet vid intagning till gymnasiet.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.28.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 2 december

Kl. 14.00

§ 1

Föredrogs och hänvisades till lagutskott den å bordet vilande motionen nr 982.

§ 2

Föredrogs den av herr *Nihlfors* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående skatteuttaget på retroaktiva löneutbetalningar.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts propo-

sition med förslag till lag om ändrad lydelse av 60 a och 61 §§ kommunala vallagen;

sammansatt konstitutions- och bankoutskotts betänkande nr 3, med förslag till vissa författningsändringar och be- myndiganden avseende riksdagens personalorganisation, m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domartjänster vid vissa underrätter jämte i ämnet väckta motioner,

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 153, i anledning av väckta motioner om samordning av de civila och militära trafikledningssystemen samt om inrättande av en gemensam trafikledarskola m. m.,

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa löneanslag m. m. jämte vissa lönegrupperingen berörande motioner, och

nr 155, i anledning av väckta motioner angående förläggningen av LKAB:s huvudkontor;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningskatt å vissa varor, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, och

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av motioner angående beräkningen av avgifter till statsverket för tjänster till allmänheten,

nr 51, i anledning av motion om överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion, och

nr 52, i anledning av motioner angående utnyttjande av automatisk databehandling i riksdagsarbetet;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för kommun att bidra till pensionskostnad för personal som övergått till statstjänst, och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 4 och 5 §§ luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297), m. m.;

andra lagutskottets utlåtande nr 74, i anledning av väckt motion angående föreningsrätten m. m.;

tredje lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående trafikstopp och trafikför-

bud i samband med övergången till högertrafik m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

lagutskottens memorial nr 1, angående av lagutskotten antagen ändring i de allmänna grunderna för ärendenas fördelning mellan lagutskotten;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner rörande vissa naturvårdsfrågor m. m.,

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningskatt å vissa varor, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet, och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare, m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner om trafiksäkerhet, om ökad trafikundervisning, om åtgärder för att åstadkomma trafiksäkrare bilar och om åtgärder för att öka efterfrågan på trafiksäkra motorfordon.

§ 4

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från styrelsen för riksdagsbiblioteket inkommit framställning om anslag på tilläggsstat under budgetåret 1966/67.

§ 5

Justerades protokollsutdrag.
Kammarrens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.01.

In fidem

Sune K. Johansson